

aurkibidea

<i>Zenbaki bonetan</i>	3
------------------------------	---

Euskalduntze - Alfabetatzeak bidegurutzean

EIZAGIRRE, ANA; ISASI, JAVIER: Motibazioa eta bigarren hizkuntza- ren ikaskuntza.....	9
OSA, ERRAMUN: Helduen euskara-ikaskuntza hizkuntz normaliza- zioari begira	29
ASKOREN ARTEAN: Administrazioen hizkuntz politika euskaldun- tze-alfabetatzearekiko	67
EKB: Euskalduntze-Alfabetatzearen I. ihardunaldiak	93

Gaiak

AGIRREAZKUENAGA, IÑAKI: Ikuspegi juridiko batetik euskararen ahuleziak gainegituran	99
ZALLO, RAMON: Joera ekonomiko berriak kultura industrializa- tuan	107

... hainbat aburu

ITURBIDE, AMAIA: Eduardo Txillida euskal eskultorearen lanari hurbiltze apala	149
--	-----

© **JAKIN**

JAKINeko idazlanean
inon baliatzerakoan
aipa bedi, mesedez, iturria.

JAKIN

aldizkari irekia da eta
ez dator nahitaez
idazleen eritziekin bat.

Zuzendaria

joan mari torreal dai

Idazkaritza eta administrazioa

Tolosa hiribidea, 103, 1-C
20009 Donostia. Tel. (943) 21 80 92

1990eko prezioak

barruan		kanpoan	
harpideduna	ez-harpideduna	harpideduna	ez-harpideduna
harpidetza ...3.300 pta.	—	3.800 pta. (190 FF)	—
ale arrunta550 pta.850 pta.	650 pta. (35 FF) 950 pta. (50 FF)

Eskuetan duzun hau, bigarren aldiko 59. zenbakia da eta 1990eko laugarrena.

Alfabetatzearen nazioarteko urte honetan, Euskalduntze-Alfabetatzeari eskaini nahi izan diogu gure dossierra. Ekintza sozial honek pairatzen duen sakabanaketa kontuan, gertakari garrantzizkotzat jo genuen bere garaian eskaintzen ditugun lan hauen atzean zegoen —eta dagoen— saioa: lehen aldiz bildu dira —oraingoan azterketarako; noiz elkar-lanerako?— esparru guztietako partaideak: HABEko eta Nafar Gobernuako HEIEko irakasleak, AEKko irakasleak, Udal Euskaltegietako irakasleak, Homologatuetoak eta Libreetakoak. Lehen urratsa da, urrats apala oraindik; harago joan behar da: inizatiba instituzionalaren eta sozialaren elkar-lana bideratzea eta sustatzea premiazko iruditzen zaigu.

Aurkezten dugun lan-bilduma honek eskas du alderdi soziologikoa, matrikulen eta ikasle-kopuruaren eboluzioa. HABEK uztailen emandako bat ateratzen dugu, inolako azterketarik gabe. Taula hutsa da, Euskal Autonomi Elkarteari dagokiona.

Lehen artikulua nagusia, motibazioaren garrantziaz ari da bigarren hizkuntzaren ikaskuntzan. Egileak Ana Eizagirre eta Javier Isasi dira, Zorroagako Hezkuntz Zientzien Fakultateko irakasleak.

Bigarren artikulua luzean, Erramun Osak helduen euskara-ikas-kuntza jorratzen du normalizazioari begira, batez ere metodologien aldetik.

Hirugarren artikulua elkar-lanean egina da, talde desberdinetako zazpi partaideren artean, eta gaia, Euskalduntzeaz eta Alfabetatzeaz Euskal Komunitate Autonomoan eta Nafarroan egin diren lege eta dekretuen azalpena da.

Azkenik, bizpahiru orrialdetan biltzen dira EKBk antolaturiko ihardunaldiotako ondorioak.

Gai nagusiaren ondoren, bada beste sailik eta gairik zenbaki honetan.

Gaiak sailean, Iñaki Agirreazkuenaga irakasleak euskararen ahuleziak gainegituran aztertzen ditu ikuspegi juridikoz. Ramon Zallo irakasleak, lan luze batean, azken 30 urte hauetako lan-prozesu kulturalak eta kapitalen mugimenduak arakatzen ditu nagusiki, eta lanaren azken zatian euskal kulturako kultur industriak.

... hainbat aburu sailean, Eduardo Txillidaren lanari egindako hurbilketatxotzat aurkezten du bere lana Amaia Iturbidek.

HABE
Ana Eizagirre
Javier Isasi
Erramun Osa
Askoren artean
EKB

EUSKALDUNTZE-ALFABETATZEAK BIDEGURUTZEAN

Matrikulazioaren eboluzioa (1981-1989)

Motibazioa eta bigarren hizkuntzaren ikaskuntza

Motibazioa bigarren hizkuntzaren ikaskuntzan. Bigarren hizkuntzaren norberegantze-ereduak soziolinguistikaren abiapuntutik. Eredu psikologiko-soziala. Ingurune sozialaren eredia. Bigarren hizkuntzaren ikas-prozesuan oinarriturik. Hizkuntz ukipen egoe-ra. Euskal Herriko ikuspegia.

Helduen euskara-ikaskuntza hizkuntz normalizazioari begira

Helduen euskalduntzeko eta alfabetatzeko giza taldea. Ikasleen kopuruaren banaketa. Helduen euskalduntze-alfabetatzearen arrakasta. Helduen euskara-ikaskuntzaren norabide normalizazioa. Metodologiak eta motibazioa. Garai diferenteak eta metodoen bilakaera.

Administrazioen hizkuntz politika Euskalduntze-Alfabetatzearekiko

Euskal Autonomi Elkarte: Autonomi Estatutua, Euskararen erabilpenaren Oinarrizko Legea, HABESEA Legea. Nafarroa: 1986ko Euskararen Legea, 3 dekretu eta aplikapena. Etorkizunari begira.

Euskalduntze-alfabetatzearen I. ihardunaldiak

MATRIKULAZIOAREN EBOLUZIOA (1981 ... 1989)

IKASTURTEA	EUSKALDUNTZEN		ALFABETATZEN		GUZTIRA		ORDUAK
	Matrik.	Ikasle.	Matrik.	Ikasle.	Matrik.	Ikasle.	
81-82	—	—	—	—	22.153	—	4.161
82-83	—	—	—	—	35.023	—	6.418
83-84	—	—	—	—	56.712	—	9.931
84-85	—	—	—	—	65.195	—	11.387
85-86	—	—	—	—	70.538	—	12.901
86-87	72.602	42.320	4.875	4.117	77.488	46.437	13.645
87-88	52.368	36.768	6.214	5.190	58.582	41.958	13.258
88-89	41.979	33.319	5.734	5.299	47.713	38.189	12.316

- 1981-82 ikasturtean hasi eta 88-89 bitarteko datuak jasotzen badira ere, bi multzotan bana dezakegu informazioa: Ordenadorea erabiltzen hasi aurretikoa (85-86 ikasturtea barne) eta ondorengoa. Ohartuko zaretenez, askoz ere zehatzagoak dira azken aldiko datuak hasierakoak baino. Kontutan izan bestalde, 89-90 ikasturtea ez dela bukatu, eta datu bilduma itxi gabe dugula.
- Irakurketa ereduak:
 - 1988-89 ikasturtean 38.189 ikaslek 47.713 Matrikula egin dituzte, 12.316.000 ordu emanaz.

Motibazioa eta bigarren hizkuntzaren ikaskuntza

Ana Eizagirre
Javier Isasi

1. Sarrera

Motibazioa, gaur egun, psikologia eta pedagogia barnean gehien aztertua izan den gaietako bat da. Egin diren ikerketa guztien ondoren, halere, ezin dugu honek ikaskuntzan duen zerregina erabatean zehaztu. Ausubel bezalako autoreek premiazko baldintzat hartzen ez duten bezala; beste batzuk (Holding-ek, adib.) ezinbestekoa dela adierazten dute, gai korapilatsuen ikaskuntzan behintzat.

Planteamendu ezberdinekin topo egiten badugu ere, motibazio-kontzeptuak badu bere funtsean ondorengo galdera: Zergatik jotatzen du gizakiak jotatzen duen bezala? Honi erantzun nahian sortuko da orain darabilgun kontzeptua.

Motibaziotzat hartuko genuke, hasiera batean beraz, jokabide zehatz baterantz zuzentzeko gaitasuna zein ekintza baten justifikazioa.

Fulquiè-k adieraziko duenez, motibazioak inkontziente-mailan funtzionatuko du eta ekintza baten justifikazioa kontzienteki egin nahi denean, motiboez (arrazoiez) hitz egiten da. Arrazoi edo motibo pertsonal horiek, era ezberdinetako intzientiboek piztu eta irauneraziko dituzte.

Ikus ditzagun *motibo* (arrazoi) ezberdinen sailkapenak:

Maslow-ek motibo horiek *behar* bezala ulertzen ditu, hau da, *beharrak* direla. Ekitera bultzatzen gaituzten behar horiek sei maila ezberdinetan sailkatu eta behar bakoitza asetzeak ondo-ongoaren ateak irekitzen dituela dio:

- 1) Behar fisiologikoak.
- 2) Segurtasun beharra.
- 3) Afektu beharra.
- 4) Onspen beharra.
- 5) Nork bere burua garatzeko beharra.
- 6) Ezagutzeko beharra (jakintza beharra)

Mackeachie eta Doyle-n sailkapena Maslow-enaren eraldaketa bat izango litzateke:

- 1) Biziraupen eta segurtasuneko motiboak.
- 2) Kidetza-motiboak: sexua, maitasuna, onspena.
- 3) Auto-estimatze motiboak.
- 4) Gaitze-motiboak: jakinmina, antolaketa.

Fernandez Huerta-k didaktika-mailan ondorengo sailkapena egingo du:

- 1) Intelektual-mailako motiboak: ezagutzeko nahia, instrukzio-mailako zailtasunak gainditzeko nahia, jakintza garatzeko nahian adieraziak.
- 2) Emozio-mailako motiboak: ikaskuntzan egon daitezkeen plazer- eta min-sentimenduekin erlazionatuak.
- 3) Gizarte-mailako arrazoiak: gizabanakoak taldearekiko dituen erlazioen menpe leudekeenak.

Sailkapen guzti hauek Motibazio-moten (motibo-moten) sailkapenak ditugu. Baina honetaz gain Esfortzua ere kontutan hartu beharrean gaude. Zentzu honetan, Dunkel autoreak 1948. urterako proposatua zuen motibazioaren *intentsitate*-kontzeptua, hau da, "helburura gerturatzeko" jokabidearen izaera indartzen duen elementua.

Hizkuntzaren alorrean, intentsitatea ebaluatua izan da gizakiak helburu bat lortzeko (hizkuntz gaitasuna) eskaintzen duen (edo eskainiko lukeen) esfortzu-tamaina zehaztuz.

Gizaki motibatu batengan, beraz, bi motatako behaketa egin-go genuke:

a- Gizakiak helburu baterantz zuzenduriko aktibitatearen bat adierazten du. Hemen, zein motibazio-mota bultzatu egin duen ikusi behar.

b- Pertsona honek esfortzu bat egiten du. Errendimendua aztertzerakoan motibazioaren intentsitatea neurtu behar.

Motibazioan ondorengo 4 aspektu ikusten dira:

- 1) Helburua
- 2) Esfortzu-jokabidea
- 3) Helburu bat lortu nahia
- 4) Aktibitate horrekiko jarrera mesedegarriak (baikorra).

Lau aspektu hauek ez dira dimentsio bakarrekoak. Helburua ez da motibazioaren osagai neurgarria izango. Hau da, nahiz eta helburua motibazioa areagotzen duen kinada (estimulu) bat izan, motibazio-mailako desberdintasun indibidualak ondorengo hauetan adierazten dira: *esfortzua*, *desira*, eta *jarrerak*, hau da: *intentsitatea*, *desira* eta *jarrerak*.

Motibazio-motak galdera honi erantzuten lagun diezaioke: Zergatik/Zertarako ikasten du gizaki batek hizkuntza bat?

Motibazioaren intentsitateak, aldiz: Nola ikasten du gizaki batek hizkuntza bat?

2. Motibazioa bigarren hizkuntzaren ikaskuntzan

Eremu honetan, aurretik egindako bereizketari so eginez, Motibazio-motek, gizabanakoak ikaskuntz prozesu batean sartzeko edo ez sartzeko lituzkeen arrazoiak argitzen lagunduko litukete.

Motibazioaren intentsitateak lagun gaitzake ikaskuntza arrakastatsu edo porrotaren arrazoiak bilatzeko garaian.

Ama hizkuntzaren ikaskuntza eta bigarren hizkuntzaren ikaskuntzarako leudekeen motibazioak konparatzen baditugu, R. Titone-ri jarraiki, bigarren kasuan lehenengoan baino ahulagoak liratekeela ikusiko genuke. Umeak, bizibehar handia somatzen du. Bigarren hizkuntza ikasten duenak, aldiz, behin ama-hizkuntza duelarik, badu dagoeneko hizkuntz erreperitorio bat (aberatsago edo txiroagoa, kasuan kasu), haina nahikoa artikulatua. Honek bigarrena bereganatzea erraztu eta baita oztopatu ere egiten du.

Bigarren hizkuntzaren ikaskuntzan eragiten duten faktoreez, oro har, eta motibazioaz, bereziki, hitz egitean, faktore horien sailkapen esanguratsuenak aurkeztu nahi ditugu. Schumann-ek (1.978), hain zuzen ere, honela sailkatu zituen:

- Gizartekoak edo sozialak.
- Afektiboak.
- Nortasunezkoak.
- Kognitiboak.
- Biologikoak.
- Norbanakoak.
- Gaitasunezkoak (aptitudeak).
- "Inpuztekoak".
- Heziketazkoak (hezikuntza).

Beste aldetik Naiman, Fröhlich, Stern & Todesco (1.978) autoreek honako hau proposatu zuten:

MAILA KOGNITIBOKO FAKTOREAK:

- Adimena.
- Mintza-gaisotasuna.
- Joera edo estilo kognitiboa.

MAILA AFEKTIBOKO FAKTOREAK:

- Jarrerak.
- Motibazioak.
- Nortasunezkoak (pertsonalitatezkoak).

Ikusten denez, bigarren hizkuntzaren ikaskuntzan eragina duten faktoreak asko dira eta ez hori bakarrik, elkarren artean diferenteak dira gainera. Zergatik, orduan, horrenbeste inportantzia eman motibazioari? Galdera horri erantzun nahian, hona ondorengoa: "Même si les variables attitudinales et motivationnelles n'apparaissent que comme le deuxième meilleur prédicteur du succès en L2, *l'aptitude étant le meilleur prédicteur*, leur importance réside dans le fait que, contrairement à l'aptitude qui est fixée en bas âge et donne peu soumise à l'influence d'une intervention, **les variables attitudinales, elles, peuvent être manipulées par l'intervention pédagogique et modifier les résultats atteints en L2.**" (Bilingüisme et Bilingüalité. 1.983 Hamers & Blanc 371. or. —guk azpimarratua—)

Hizkuntza eta batez ere, hiztungoarekiko jarrerak, motibazioa eragiten dute eta horrek, motibazioak, eragina du bigarren hizkuntzaren ikaskuntzan eta hizkuntz-gaitasunean. (Gardner & Lambert).

Bestalde, adierazpen-gaitasun zenbait norbereganatzea, ez da, lehenengo ikaskuntzan bezala, motel eta graduala, baizik eta, orokorki, saltoka ematen dena, aurreko ikaskuntzaren eta bapateko intuizioen arabera.

Bi abiapuntu-mota *motibazioa*-ren zereginaren azterketarako:

3. Bigarren hizkuntzaren norberegantze-eredu adierazgarrienak soziolinguistikaren abiapuntutik

3.1. Eredu psikologiko-soziala: Lambert

Garapen elebidun eta autoidentitatearen eraldaketaren teoria bat dugu hau.

Bere hasierako baieztapena zera izango da (1974): "Hizkuntz bereizgarritasuna pertsonaren identitatearen oinarritzko osagaia da". Honetatik abiatuz, zera ikusten du: batetik, hizkuntzan gaitzearen garapenak gizakiaren identitatearengan (berberatasun) ondorioak dituela eta, bestetik, gizabanakoaren identitateak, bigarren hizkuntzaren ikaskuntzarengan ondorioak dituela.

Adibide gisa, berak eginiko zenbait ikerketetan (1956) adierazten du nola frantseseradun gizabanakoak frantses komunitatearekin zeharo identifikatzen ziren. Hizkuntz bereizgarritasunaren garrantzia gizarteratzean hasiko da emaitza, hizkuntza gizabanakoaren identitatearen zati garrantzitsu izatera iristen delarik.

Autore berak nabarmendu zuen, bestalde, kognizio-mailako faktoreek (adimena, gaitasuna) eta afektibitate-mailakoek ere (jarrerak, motibazioa) bigarren hizkuntza norberegantzearekin duten erlazioa. Bere ereduak afektibitate-mailako aspektuak azpimarratuko ditu.

Eredu honek proposatzen duenez, hizkuntzaren norberegantze-maila ondorengo faktore hauen menpe egongo da:

- 1) Joera etnozentrikoak.
- 2) Hitzun taldearekiko jarrerak.
- 3) Ikastear dagoen hizkuntzarenganako orientabidea.
- 4) Motibazioa.

Bi orientabide-mota bereizten ditu: *integratzailea* eta *instrumentala* (1974).

Integratzailea beste taldeak adierazten duen kultura eta jendearenganako interes zintzo eta pertsonalean datza.

Instrumentala, herriz, hizkuntza berri bat ikastearen abantaila eta balio praktikoan.

Integraziozko orientabideak adierazten duena zera da: beste hizkuntz komunitatearenganako gerturazte positiboa, ez-etnozentrikoa, eta jarrerazko eta motibaziozko erantzunekin (erreakzioekin) du zerikusia.

Zenbait kasutan, orientabide instrumentala eraginkorragoa izan daiteke. Hau, batez ere, prestijiodun hizkuntza baten beharra duten gizabanakoengan ematen da. Motibazio integratzailearen eraginkortasunaren adierazgarririk nabarmenena iparramerikarrengan emango litzateke, hauek, egun duten mundu-mailako botereagatik, ez bait dute beste hizkuntza bat ikastearen behar instrumentalik.

Lehenengo hariari jarraituz, hizkuntzaren ikaskuntz prozesuan motibazio integratzaileak hizkuntza ikastea baino zerbait gehiago suposatzen du, hiztungo berriaren jokabidea bereganatzearena, alegia. Motibazio instrumentalean (lorpen-motibazioa?), ordea, norbanakoaren onura bilatzen da, azken finean etekin pertsonala.

Eredu honen arabera, jarrerak beste hizkuntz komunitatearekiko (ez joera etnozentrikoak) den edozein jarreratako erreakzioak lirarteke. Orientabideak, herriz, hizkuntza bat ikasteko arrazoi-motak.

Kognizio-gaitasuna (adimena, hizkuntz gaitasunak) maila altu bateraino garatzen denean, honek autoidentitatean eragina duela esan daiteke, azken hau noski, kultur ingurunearen izaeraren menpe dagoelarik.

3.2. Ingurune sozialaren eredia: *Clement*

Kultur ingurunea eta hizkuntz komunitateen bizitasun erlatiboa azpimarratzen dira. Bigarren hizkuntza norberegantzea, hizkuntz gaitasunen ikaskuntza bakarrik ez dela ikusten da, biazik eta baita ere bigarren hizkuntza horren komunitateko joka-

tze-ereduak norberegantzea. Ondorioz, hizkuntzaz jabetzeak autoidentitatean aldaketak sortertzea ekarriko du.

Oinarrizko kontzeptua motibazioa izango da. Bi motibazio-prozesu adierazten dira kultur oinarria kontutan hartuz.

- Lehen motibazio-prozesua:

Integrazioa, kultura herri horri beldurra.

Asimilazioa, bertako partaide izateari beldurra.

Komunitateen arteko diferentzia positiboa denean, integrazioa ematen da eta motibazioa altua izango da. Negatiboa denean, asimilatzearen beldurra ematen da eta motibazio-maila baxua.

- Bigarren motibazio-prozesua:

Bigarren hizkuntzarekiko autokonfidantza adierazten du eta beste komunitatearekin izandako kontaktu-kopuru eta -mota ezberdinen arteko elkarrekintzaren emaitza gisa ikusten da.

Kontaktu atseginak gero eta gehiago izan, orduan eta auto-konfidantza handiagoa izango dute gizabanakoek.

Hau kulturantzun kontestuetan aplikaturik adierazten den bezala, gutxiengoa osatzen duen taldearentzat proposaturiko beste eredu bat ere azaltzen zaigu (Giles eta Byrne, 1982, 1986). Funtsezko ideia *autokontzeptua* izanik, motibaziozko indar handiena *autoirudiaren* garapena izango da.

4. Bigarren hizkuntzaren ikas-prozesuan oinarriturik: C. Burstall

Irakaskuntz tekniketarik at ikaslearen prestutasunaren intentsitatearengan eragiten duten ondorengo faktoreak adierazten dizkigu.

a) Ikasi nahi den hizkuntzaren komunitatearen ezagutza eta berarengana gerturatzeko jarrera.

Lambert-ek defendatzen duen ideiarekin bat, motibazioa, beste komunitate horrekiko duen jarrera eta orientabide integratzailearen intentsitatearen menpe dagoela ulertuko du gizabanakoak. Orientabide honen ezaugarriak: ulerkuntza, enpatia eta gerturatze-joera. Motibazio-iturri hau, bigarren hizkuntzaren balio sozioekonomiko posiblearena baino indartsuagoa da.

Hirugarren motibazio-iturri bat, jarrera integratzaileak eta bigarren hizkuntzaren ikaskuntzak lekarzkigukeen hobetze sozioekonomikorako perspektiben arteko konbinaketatik sortuko litzateke.

Aurrekoarekin estuki lotuta adieraziko zaigu hirugarren faktore bat: bigarren hizkuntzari dagokion kulturarekiko "kontaktu soziala".

b) Motibazioan eragingo luketen beste faktoreak sozioekonomikoak lirateke. Erlazio zuzen bat ikusten da hizkuntzaren ikaskuntzarekiko jarrera eta errendimenduaren artean. Hipotesi esplikatzailerik gisa, zera eman dezakegu, ikasleek, beren gizarte-eta famili ingurunean, kokaturik dauden klase sozioekonomikoren arabera dituzten laguntza eta kultur klima ezberdina.

d) Ikasgelako giroa eta bertan ematen diren aktibitateak ere, faktore motibatzaile gertatuko dira.

Honekin, eta oro har irakaskuntz metodologiarekin, erlazio-naturik dagoen beste faktore motibatzaile bat zera da: aktibitateak planteatu eta edukiak adierazteko modua.

Aktibitateen antolaketak kontuan hartu behariko ditu ikasleen ikaskuntz maila, edukia bera, ikasleen heldutasun-maila eta beraien interes pertsonalak.

e) Ikasle zein irakasleen espektatiba-mota eta maila. Ikerketa askok nabarmentzen dute, nola, irakaslearen espektatibek eragiten duten edo beroriek betetzen diren ikasleen ikaskuntz emaitzetan.

Rosenthal eta Jacobson (1968): adimen-maila ezberdinekiko espektatibak.

Pabardy (1969): Sexuan oinarrituz, espektatiba ezberdinak, emaitza ezberdinak.

Faktore guzti hauek gain, garrantzi handikoa da bestalde, ikasleak hizkuntzaren ikaskuntzarekiko hartzen duen jarrera. Hau, zenbaitetan, ikasgelak daraman martxak sortua izango da eta, bestetan, gizarte- eta famili inguruneak baldintzatua.

5. Hizkuntz ukipen egoera. Euskal Herriko ikuspegia

Guzti honetaz hitz egiteko, Euskal Herrian bertan badago egon bere ikuspegia eman diguna; J.M. Sánchez Carrión "Txepetx". "Un idioma se aprende por tres factores básicos que son la *motivación* (Eusk. *motibazioa*), la *percepción* (Eusk. *ezagutzza*) y el *ejercicio o uso* (Eusk. *erabilpena*)." (Un futuro para nuestro pasado. 1.987, 35. or. —guk azpimarratua—).

Hizkuntzaren ikaskuntzari dagokiolarik pertsona helduen artean motibazioa abiapuntua eta oinarria da, hots, motibaziorik ez dagoenean ezin daiteke bigarren hizkuntza ikasi. Demagun adibide bat, lan-bila erbestera doazena; etorkinen artean oso argi antzeman daiteke adierazi nahi duguna, pertsona horiek bigarren hizkuntz giroan urtetan zeharo murgildurik bizi izan arren, oso gutxi dira erbesteko hizkuntza hori ondo ikasten dutenak. Are gehiago, horrelako kasuetan etorkinen joera, hizkuntza ondo ikastearena baino gehiago bestelakoa da; euren kultura eta hizkuntzari eustearena alegia. Azken hori badiogu ere, ez dugu gaizki dagoenik esan nahi, joera horixe dela baizik, beste era batera esanda, erbesteko *hizkuntzarekiko atxekimendu eta motibaziorik ezak ez-ikastearena azaltzen duela*.

Kontrako adibidea munduko hizkuntzarik sonatuarena litza-teke, ingelesarena. Jakina denez, *ingelesa zibilizazio- edo zientzi hizkuntzat* hartzen da, Unibertsitatean, kasu baterako, goi-mailako kurtsoak egin ahal izateko *ezinbestekotzat* jotzea gero eta sarriago ematen da. Horiek horrela, hizkuntzaren balioa

dela eta, zenbaitengan motibazioa sorterazen du eta askok baldintzarik txarrenetan ere ikasi egiten dute.

Horrela izanik, zera gogoraerazi behar dugu, jarritako adibideak testuinguru "normalizatu" batzuetan kokatu ditugula. Lehenean, hiztunek (etorkinak) bigarren hizkuntz-giro "normaldurikoan" murgildurik daudelarik bigarren hizkuntza ez dute ikasten; eta, bigarrenean, norbanakoaren hizkuntz giro "normalean" izanik, arrotza den bigarren hizkuntza ikasteari ematen diote.

Zer gertatzen da, ostera, "hizkuntz ukipen" egoera deritzon horretan? Nola eragiten du motibazioak hizkuntza baten edo bestearen ikaskuntzan?

Txepetxek motibazioa nola ulertzen duen ikusi ondoren, berak proposaturiko eredia aztertzeari lotuko gatzazkio. Honako ezaugarri hauek azpimarratuko genituzke hain zuzen ere:

- a. Eredu osoa dela, hots, *arazoa bere osotasunean* azaldu nahi duela.
- b. "Motibazio", "Ezagutza" eta "Erabilpenaren" arteko erlazioak proposatzeaz gain, erlazioaren norabidea adierazten du. Zehazki bi momentu bereizten ditu, hasierako ikaskuntza eta bigarren ikaskuntza.
- c. Sistema-irudia erabiltzen du. Irudiaren osagaiak, zein bere aldetik isolaturik, ez dute azaltzen arazoa, hau da, haien arteko erlazioak, osagaiak eurak bezain garrantzitsuak dira.
- d. Sistema dinamikoa da. Etengabeko aldatze-prozesuan murgildurik hizkuntz egoera momentuz momentu eta tokian tokiko diferentea izango da.
- e. Eredu fisikoa da. Laukiak ontzi bezala uler daitezke eta haietan, behin maila jakin batera (*nabikotasun-maila*) ailegatuz gero, ondoko laukira pasatzen da, handik hurrengora eta buelta.

f. Elebitasun- zein elebakartasun-egoera ezar daiteke.

Gure ustez, Txepetxen eredia oso baliagarria izan daiteke, ez bakarrik hizkuntz ukipen egoera zertan datzan ulertzeko, baizik eta euskarak bizi duen egoera tamalgarriari irtenbidea bilatzeko.¹

Gauza bat argi dago, beharrak, motibazioaren osagai bat denak, hizkuntzaren ikaskuntzan eragiten duela. Gure kasuan, Euskal Herrian ere horrela da. Guztion kezka, erdaldunak euskalduntzea omen da, baina noiz, nola eta zergatik erdalduntzen dira euskaldunak? Zerk eragiten du gaztelera edo frantsesaren ikaskuntza euskaldunon artean? Zein da, bada, erdararekiko motibazioa?

Berriro, honetan ere, hizkuntzen arteko desoreka nabarmena da, euskararen kalterako jakina. Txepetxen hitzei jarraituz:

“... todo tipo de motivación (o, lo que es lo mismo, valoración o apología de un idioma, cualquiera que sea su naturaleza, que no provoca correlativamente en los sujetos que lo sustentan un impulso de aprendizaje del idioma en cuestión, debe ser considerado en términos estrictamente lógicos una *motivación insuficiente*. .../... Son *motivaciones fallidas* y a pesar del destello que produzcan en los fuegos de artificio de la vida social, pueden estar funcionando al mismo nivel que los prejuicios hacia el idioma implicado: no actuando positivamente. No podemos olvidar que en una situación lingüística de desigualdad, como la que existe actualmente en el País Vasco, *las motivaciones fallidas hacia el Euskara se suman a las motivaciones efectivas hacia el Castellano para incrementar la desigualdad previa*.” (Id., 43. or. —guk azpimarratua—).

Pasarte honetan Txepetxek, motibazioa, balorazio edo hizkuntzaren gorasarretzat jotzen du. Motibazio *ez-nahikoa* (insuficiente), motibazio *eragingabekoa* (fallida) eta motibazio *eragingorra* (efectiva) aipatzen ditu. Azken lerroetan berriz, oso argi mintzatzen da, “euskararekiko *eragingabeko motibazioak* eta erdararekiko *motibazio eragingorrak* bat datoz hizkuntzen arteko desoreka areagotzen.”

Nola liteke, ordea, euskararekiko motibazioa (ez soilik jarre-
ra) euskararentzat kaltegarria izatea? Gu, behintzat, horrela dela-
koan gaude, hortaz, adibide pare bat jar dezagun. Bat, mintza-
tzeko gauza ez diren "euskaldun" alfabetatuena izan daiteke.
Kasu horretan, askok ezagutzen dugunez, EGA lortu duten "eus-
kaldunak" sar daitezke, euskararen ikaskuntz prozesu formalean
goren mailaraino ailegatu arren, hitzun osoak ez direnak. Eus-
kaldun ofizial horiek *faltsutzat* jo ditzakegu ez bait dute *nabiko-
tasun-maila* lortu edo, agian, euskarari esker, behin beraien hel-
buru pertsonalak lortuz gero, euskaraz mintzatzeari utzi diote
harik eta ahanzteraino. Besterik ezean guztion begi bistan dago-
ena aipa dezakegu, hau da, zenbait lanpostutarako euskaraz ja-
kilea ez baina benetan balio duena EGA dela.

Bigarren adibidea ere gertaturikoa da, erdaldun batek *euska-
razko* literatur saria irabazi zueneko alegia. Zer esan nahi du
horrek? Idazleak ez duela euskara behar, ez duela euskara ikasi
nahi eta gainera euskaraz jakin gabe, inbertsio txiki bat eginda,
nahi dituen helburuak lor ditzakeela. Gogora dezagun hizkun-
tzarenganako motibazioaz eta beharraz ari garela: honetan berri-
ro ere, euskara ez da beharrezkoa ezta *euskarazko* literatur
lehiaketetan parte hartzeko ere. Idazle horri bere lanen bat japo-
nierara itzultzea bururatuko ote litzaioke Kyotoko *japonierazko*
eleberri lehiaketa batean parte hartzeko? Itzultzaileak aurkituko
ote luke? Negozio errentagarria suertatuko ote litzaioke?

Dena dela, arestian esan dugu *edozein bizkuntza ikasteko
motibazioa abiapuntua eta oinarria dela*. "... Pero lo que llama-
mos *motivación*, con todo lo que contiene (las expectativas, las
actitudes hacia la lengua, intereses, valoración, auto-gratifica-
ción, etc.) es, básicamente, *una actitud emocional*." (Id., 117.
or. —guk azpimarratua—).

Edonola ere, euskararen aldeko apostua egiten dugunok, be-
reziki berreuskalduntze-prozesuan tinko eta etengabe ari dire-
nek, jakin behar dugu motibazioa dela ikasleengan sorterazi eta
lan dezakegun faktore bakarrenetarikoa. Hortaz ikas-prozesuan
hasten direnen artean, motibazio-helburuak ezagutzea eta batez

ere haici jakineraztea oso garrantzitsua izango litzateke. Zenbait autorek planteatutakoari jarraituz:

- Zergatik ikasi nahi duen hizkuntza hori.
- Zer den ikasi behar duena.
- Ikaskuntz prozesua nola gauzatzen eta nola garatzen den.
- Irakas/ikaskuntz prozesuan zein den norberaren papera eta zein ikaskideena.
- Nola lagundu diezaiekeen ikasten hasten direnei.

6. Azken aipamen batzuk: Ikaslearengan eman daitezkeen jarrera negatibo ezberdinak

1. Porrot-jarrera, arrakasta eta ikasteko duen gaitasunarenganako konfidantza-eza.

Nolabait gainditua izateko, irakaskuntzaren indibidualizatzeko bat beharrezkoa litzateke, eta arrakastari lagunduko dion aktibitate-progresio bat sortzea ere bai.

2. Aplikaezintasunezko jarrera sortzen da ikasleak hizkuntzaren ikaskuntza baliogabeko lantzat hartzen duenean, zentzurik gabeko eta proiektzio errealik gabekoa alegia.

Hau orekatzeko beharrezkoa izango da irakaskuntza kokatua, ikaslea hizkuntzaren erabilpen errealaren aukeran edo behararren aurrean jarriko duena; komunikazio-posibilitate eta kultur aplikazioak ezaguteraziko dizkiona hain zuzen ere.

3. Automatizatzeko-jarrera, ikasleak hizkuntz ikaskuntza aktibitate mekanikotzat hartzen duenean. Orekatzeko modua ikasgela giro-sortzaile, pentsatzera bultzatzen duena eta kritikoki erreakzionatzeko aukera eskaintzen duena gauzatzea izango litzateke.

4. "Anomia". Lambert-ek termino honekin zera adieraziko luke: nolatan ikaslea, bigarren hizkuntzaren menperatze-maila bat lortu ondoren, berriro itzultzen den bere ama-hizkuntzara, bere nortasuna galduko duen beldur.

Aipatzekoa da ere Castilla del Pino autoreak anomiarri ematen dion esanahia; gizartean ematen den komunikazio-beharra / ezintasuna eta gogaitasuna. Azken hau hizkuntzaren irakaskuntz ikaskuntzan motibazio-faltaren adierazgarri bihurtu da. Argigarri izango zaigu gogaitasuna sortertzat duten egoerez autore berak dioena.

a) Zenbaitetan pertsonak ez du bere ingurunean gertatzen denarekiko interesik adierazten, azken batean ekidin nahi duen buruhauste garrantzitsu bat duelako. Buruhauste honetan, burubelarri sartuta badago, ezin dugu aspertuta dagoenik esan. Baina, larritzen duen hori ekidin nahi badu, berea ez den (eta batere larritzen ez duen) errealitate batean murgilduko da. Halere, errealitate berri honek, ezingo du bere osotasunean ase eta derrigorrez gogaitasun mugikor bat adierazten da.

Thesa eskain diezaiokeen errealitate hori, hizkuntz ikasgela izan daiteke.

b) Beste gogaitasun-mota bat, askoz ere sakonagoa, ezereki-kiko interesik sorterazi ezin zaion pertsonarena izango da. Hau da, bizitzarekiko jarrera zeharo eszeptikoa duen pertsonarena, esistentzia beraren baliogabetasunaren kontzientzia duen pertsonarena. Kasu hauetako pertsonak, zailtasun handiagoz ekingo diote, edo sartuko dira hizkuntzaren ikaskuntz prozesu batean.

d) Gainditzen saiatzen den gogaitasuna. Pertsonak kanpo-errealitatean aurkitu nahiko dute beren gogaitasunari irtenbidea emango dion formula. Distrainduko dituzten gauzak etengabe biltzen saiatuko dira pertsona hauek. Errealitatea da aspergarria, beregan dago gogaitasuna, gogaitasuna pertsona berarengan sarkonki errotua dagoenaz ohartu gabe (ariketak dira aspergarriak, irakaslea da aspergarria, euskara da aspergarria...). Biziki aurkitu nahi du, momentuz bederen, beregan duen gogaitasunaren fantasma aldentzeko.

Gizaki aspertu hauen distraizioa bilatu nahia, azken batean komunikazio-beharraren adierazgarri dugu.

Gisa honetako prozesu batean motibazioaz hitzegiten dugunean, ikasle zein irakaslearen azterketari heldu beharko litzaioke, biak bait dira prozesuaren arrakasta zein porrotean zuzenean inplikaturik daudenak. Hortaz, irakasleagoaren motibazioak izan dezakeen garrantziaz jabeturik, horren azterketari lotu beharko gintzaizkiokeelakoan gaude.

Bistan da, Euskalduntze-prozesu orokor eta arrakastatsua lortu nahi bada, kontuan hartzekoak direla motibazioa indar dezaketen aspektu soziolinguistiko zein psikolinguistikoak: Euskararen balio kulturala, soziala, ekonomikoa, beronen prestijioa, euskararen irakaskuntza, metodologia...

Ildo honetatik, premiazkoa ikusten da (egungoari eta etorkizunekoari begira) Euskal Alfabetatzearen azterketari eustea. Hau bait da dagoen euskaldungoa (eta egon daitekeena) bilakatzeko (motibazioari eusteko) landu beharreko pausoa.

Besteren artean, ondorengo joera hauen azterketa sakon baten ondorioz, ahal den mailan irtenbide egokia bilatu:

- Populazio orokorrean (erdaldun zein euskaldun) idatzizko komunikazioari gaur egun ematen zaion erabilpen sozialari aurre egiteko zailtasun handiak aurkitzen ditu gizabana-koak.
- Ez dago euskal alfabetatzearen definizio argi bat.
- Euskal populazio helduak ez du analfabeto izatearen kontzientziarik.
- Euskararen ikaskuntza sendoa jaso ez duten pertsonengan "analfabeto funtzionalaren" fenomenoak agertzen da. Gauza bera, euskaraz oinarrizko ikaskuntza porrotetsua izan duten ikasleengan (aurkitzen dugun euskaldun populazio berria).

A.E.; J.I.

- ¹ "Como los dos aprendizajes son procesos inversos, para que el sujeto sometido a un aprendizaje lingüístico natural alcance el nivel global de suficiencia en la lengua (punto que representa la garantía de que, salvo circunstancias muy excepcionales irrelevantes a nivel del conjunto, no la perderá en las etapas posteriores de su vida lingüística) es necesario que alcance un nivel suficiente de motivación: esto es, una *conciencia lingüística*. Por su parte, para que el sujeto sometido a un aprendizaje lingüístico tardío alcance en nivel global de suficiencia en la lengua aprendida (punto a partir del cual automatiza la producción o, lo que es lo mismo, se nativiza e incorpora la lengua a sí) es necesario que logre un uso lingüístico suficiente: esto es un **uso espontáneo**." (*Un futuro para nuestro pasado*. Txepetx 1987. 40. or.)

Bibliografía

- AUSUBEL, D.: *Psicología evolutiva*, Trillas, Madrid, 1968.
- CASTILLA DEL PINO, C.: *La Incomunicación*, Península, Barcelona, 1974.
- CLEMENT, R.: *Motivational characteristics of francophones learning english*, Centre International de Recherche sur le bilinguisme, 1977.
- HAMERS, Josiane F.: "Un modèle Socio-Psychologique du Développement bilingue", *Langage eta Sociéte Aldizkaria* 1988ko Martxoan 43. zk., (91-101 orr.), 1988.
- HAMERS, Josiane F.; & BLANC, M.: *Bilinguisme et Bilinguisme*, Pierre Mardaga editeur 2, Galerie des Princes 1.000, Bruxelles, 1983.
- HIZKUNTZ POLITIKARAKO IDAZKARITZA/HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE ETA IKERKETA-SAILA: *Euskararen Irakaskuntza: Faktoreen Eragina*, E.I.F.E., 1986.
- HIZKUNTZ POLITIKARAKO IDAZKARITZA/HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE ETA IKERKETA-SAILA: *Eusko Jaurlaritza*, Gasteiz.
- LAMBERT, W.: *Bilingual education of children*, Rowley, Newbury House, 1978.
- LAMBERT, Wallace E.: "Algunas consecuencias cognitivas y socioculturales del bilingüismo", *Revista de Occidente*, Extraordinario II, 01-11 zk. (143-166 orr.), 1982.
- MACKAY, W.F.: *Bilinguisme eta contact des langues. Initiation a la linguistique: B problemes et méthodes*, Klincksieck, Paris, 1976.
- MACKAY, W.F.: "L'ecologie linguistique des sociétés experimentales", *Komunikazioa (fotokopiak)* II. Euskal Mundu-Biltzarra (Euskara), Donostia, 1987.
- NINYOLES, Rafael: *Idioma y poder social*, Ed. Tecnos, Madrid, 1972.
- PARKINSON DE SAZ, S.: *La lingüística y la enseñanza de las lenguas*, Empeño, Madrid, 1980.
- POCHE, Bernard: "Un modèle sociologique du Contact de Langues: Les coupures du sens social", *Langage eta sociéte Aldizkaria* 1988ko Martxoan, 43. zk. (44-64 orr.), 1988.
- PY, B.: "Acquisition et Conversation en Langue Etrangere", *Komunikazioa (fotokopiak)* II. Euskal Mundu-Biltzarra (Euskara), Donostia, 1987.
- ROSALLES, C.: *Didáctica de la comunicación verbal*, Narcea, Madrid, 1984.

- SANCHEZ CARRION, J.M.: *El estado actual del vascuence en la provincia de Navarra, 1970 Factores de regresión. Relaciones de bilingüismo*, Colección Pueblos y Lenguas, Institución Príncipe de Viana, DFN Iruñea, 1972.
- SANCHEZ CARRION, J.M.: *"El marco sociológico y espacial de una situación bilingüe". La problemática del Bilingüismo en el Estado Español*, ICF, UPV/EHU, Leioa, 1980.
- SANCHEZ CARRION, J.M.: *Lengua y Pueblo*, Elkar argitaletxea, Donostia, 1980.
- SANCHEZ CARRION, J.M.: *"El espacio bilingüe: aspectos etnolingüísticos y teoría lingüística de los espacios"*, Eusko Ikaskuntza, Nafarroa, 1981.
- SANCHEZ CARRION, J.M.: *Un futuro para nuestro pasado. Claves de la recuperación del euskara y teoría de las lenguas*, Gráficas Lizarra, Estella/Lizarra, Nafarroa, 1987.
- TTTONE, R.: *Psicolingüística aplicada*. Kapeluz, Buenos Aires, 1976.

LA MOTIVACION Y EL APRENDIZAJE DE LA SEGUNDA LENGUA

MOTIVATION ET APPRENTISSAGE DE LA SECONDE LANGUE

La importancia de la motivación, uno de los conceptos más analizados en psicología y pedagogía, no encuentra unanimidad en los autores en cuanto se refiere al aprendizaje. Con todo, la pregunta del "por qué" tiene sumo interés, llámesele "motivación", "razón" o "necesidad".

El artículo parte de la clasificación de las motivaciones y variantes según autores y escuelas (Maslow, Mackeachie, Doyle, Fernández Huerta, Dunkel), para pasar a continuación al estudio de la motivación en el aprendizaje de la segunda lengua. Los autores del artículo distinguen dos modelos teóricos: el primero aborda la adquisición de la segunda lengua desde la perspectiva sociolingüística, por ejemplo, el modelo psicosocial de Lambert y el modelo del medio social de Clement. El segundo de los modelos basa su teoría en el proceso mismo del aprendizaje de la segunda lengua.

El siguiente apartado estudia la motivación en la situación de contacto de lenguas, en el caso del País Vasco. Siguiendo la teorización de J.M. Sánchez Carrión —"Txepetx"— en su libro "Un futuro para nuestro pasado", los autores consideran la motivación como uno de los tres factores básicos en el aprendizaje del euskara, juntamente con la percepción y el ejercicio o uso.

El artículo concluye con la enumeración de las actitudes negativas que pueden darse en los alumnos.

Les auteurs ne sont pas unanimes sur l'importance de la motivation, l'un des concepts les plus analysés en psychologie et en pédagogie, quand il s'agit de l'apprentissage. De toutes façons, la question sur le "pourquoi" est très intéressante que ce soit "la motivation", "la raison" ou "le besoin".

L'article débute sur la classification des motivations et des variantes selon les auteurs et les écoles (Maslow, Mackeachie, Doyle, Fernández Huerta, Dunkel) et continue sur l'étude de la motivation dans l'apprentissage de la seconde langue. Les auteurs de l'article différencient deux modèles théoriques: le premier aborde l'acquisition de la deuxième langue depuis la perspective sociolinguistique, par exemple, le modèle psychosocial de Lambert et le modèle du milieu social de Clément. Le deuxième modèle se base sur le processus même de l'apprentissage de la deuxième langue.

Le chapitre suivant étudie la motivation dans le contact des langues au Pays Basque - selon la théorisation de J.M. SANCHEZ CARRION —"Txepetx"— dans son livre "Un avenir pour notre passé"; les auteurs considèrent la motivation comme l'un des trois facteurs de base dans l'apprentissage de l'Euskara en même temps que la perception et l'emploi.

L'article conclue avec l'énumération des attitudes négatives observées chez les élèves.

Helduen euskara-ikaskuntza hizkuntz normalizazioari begira

Erramun Osa

0. Aurkezpena

Helduen alorreko euskararen ikaskuntzaren bilakaera aurkeztera dator ondorengo artikulua.

Hizkuntza arrotza eta bigarren hizkuntzaren irakaskuntzaren arteko ezberdintasunak kontutan harturik, euskararen normalizazio-beharrak, ez-ohizkoak diren parametroen baitan planteatzera garamatzake helduen euskalduntze-alfabetatzea, izan ere, gure ihardunbidearen xedea, ez bait da hizkuntza bat besterik gabe irakastea, ezta euskaldunak ateratzea soilik ere, gure identitate kolektiboaren seinalea den euskararen berreskurapena bermatzeko dinamika orokorra sortertzera eta egoera minorizatuaren eragileei ikaskuntzatik bertatik aurre egitea baizik.

EKBren helduen euskalduntze-alfabetatze sailak, Leioan paratutako ihardunaldietarako prestatutako txostenak eman du honetaz hitz egiteko aukera eta okasio hartarako egindako lana oinarriztat harturik, beronen zenbait atal zabaldu eta zehaztasunak gehituz, gatozen besterik ezcan, agindutako gaia jorratzera.

1. Helduen euskalduntzeko eta alfabetatzeko giza taldea mugatzen

15-60 urte bitarteko populazioa kontutan harturik, honako datuok1 atera daitezke 1986an egindako erroldaren azterketatik (Nafarroa eta Iparraldea kanpo egonik):

Tipologia	Kopurua	%
Euskaldunak	303.031	22,4
Ia-euskaldunak	212.369	15,8
Erdaldunak	835.650	61,8
Orotara1.	351.050	100

Datuen arabera, populazioaren %77,6a legoke alfabetatu, berreuskaldundu edo euskaldundu beharrean gutxienez (euskalduntzat hartzen diren horietatik ere batzuk, alfabetakuntzan sartu behar izango liratekela aparte utzita).

Egun, Oinarrizko Heziketa Orokorrean A, B eta D ereduak dauden arren, agerian dago, A eta B eredukoek ez dutela behar ainako trebezia lortzen euskararen erabilpenean eta horiek ia-euskaldun giza taldearen partaide ezezik, berreuskalduntzeko zein euskalduntzeko bezerotza potentziala osatuko luketela. Hezkuntza formalaren frakasua, ereduai dagokienean behinik behin agerian dago, honek, ezinbestean, bestelako erizpideen baitan planteatu behar deneko ustea geroz eta gehiago hedatzen duelarik. Bestalde, ezin uka euskararen egoeraren ondorioz, ama-hizkuntzat euskara daukatenetik, erabilpenaren ezintasunak eraginik dagoen hainbat eta hainbat bizilagun badenik eta bestalde, egun D ereduan dauden horiek ere, atzeraurrera dinamika orokorraren zioaz euskara galdu eta helduen euskalduntze-alfabetatzeko sarearen bidez euskaldundu-alfabetatuko ez balira, galdutzat har daitezkeela.

50 urtetik gorakoez, ahalmenez bigarren hizkuntza ikasteko zailtasunak dituztela kontuan hartuko bagenu eta aipatu datuak 15-50 arteko giza taldera mugatuko bagenu, honako hauek aterako genituzke:

Tipologia	Kopurua	%
Euskaldunak	240.122	22,1
Ia-euskaldunak	193.191	17,7
Erdaldunak	656.570	60,2
Orotara	1.089.883	100

1986ko datuen arabera, ikasten ari zen jende-kopurua, euskaldundu edo alfabetatu behar zuenarekin alderatuz, honakoa zen (Nafarroa eta Iparraldea kanpo egonik):

Tipologia	Kopurua	Ikasten Ari	%
Euskaldun alfabetatuak ²	154.475	0	0
Euskaldungaiak	863.193	42.320	4,9
Alfabetatugaiak	72.215	4.117	5,7

Azpimarratzekoa bestalde, 1986an egon zela azken urteotako ikasle-kopururik handiena eta harez gero behera egiteko joera nabarmen nabaritu dela (Iparraldean salbu, 1989-90 ikasturtean gora egin bait du nabarmen). Beraz, azterketak egiterakoan, ez da nahikoa ordu-kopuruak aztertzea, matrikula-kopurua ere ez (ikasturte-hasierako matrikula-kopuruak azaltzen bait dizkigu ikasten ari direnen kopuru zehatza, ikasturtean zeharrekoa, maiz okertzera garamatzakeela), ikasten ari direnen kopuru zehatzak behar ditugu eta errealitateari begiak isterik ez dagoenez, 3 urte-tan, helduen euskalduntze-alfabetatzeak %40ko jaitiera izan du ikasleen kopuruei dagokienean.

1986-87an jasotako ikasleen datu globalak, hots, Euskal Herri osokoak, herrialde edo zonalde hartako populazioaren datu orokorrekin kontrastatuko bagenitu, honako datuok geneuzka-

ke:
Populazio totaletik, alfabetatze/euskalduntzean dihardute-

Erkidego Autonomoan	%3,6
Nafarroan	%0,7
Iparraldean	%0,2

2. Ikasleen kopuruaren banaketa urratsak kontuan harturik

Baina, ikasten ari diren horiek ere, komunikazio-gaitasunaren aldetik parekidetu ahal izango ote genituzke? Zenbatek uzten dio euskara ikasteari? zein da, egun, helduen euskalduntze-alfabetatzean ematen den frakasuaren tamaina?

Honakoa dateke 1986an ikasten ari zirenen urraskako banaketa (esan bezala, Nafarroa eta Iparraldean kontutan hartu gabe):

Orotara	Atalase maila	Oinarrizko maila	Goi-maila
	1,2 eta 3	4, 5 eta 6	7 eta 8
42.320	%48,9	%29,5	%21,6

Gehiengo bat atalase mailan egonen litzateke, euskara, oso maila mugatuan erabili ahal izango luke eta denbora laburrean ikasitako apur hori, hizkuntza erabiltzeko gaitasunik ezean galdu egingo luke. Eta beste eremuan %20 bat edukiko genuke, hots, ustez, euskalduntze-prozesua amaituta leukaketenak eta hizkuntza erabiltzeko posibilitate gehiago luketenak. Baina, inguru sozialak hizkuntzaren erabilpena mugatzen duenez eta egun, euskalduntzen ari direnak, gehienbat zonalde erdaldunetakoak direla kontutan hartuz, bizi diren ingurunean euskararen erabilpena hutsaren parekoa izaki, epe laburrean galduko dute euskara. Ikaskuntzaren aldetik, beraz, interbentzio soziala indartzea eta euskararen presentzia zein berreskurapenean, ingurunearen eskuhartze zuzena bilatzea nahitaezkoa da, euskara berreskuratu nahi badugu behintzat.

Esan, bestalde, matrikulatzen direnetatik asko eta asko karreara bat ikasten ari direnak direla, edo Institutuan edo LHn ikasten dabiltzanak, eta geroz eta gutxiago direla, titulu baten beharrik izan gabe euskara ikastera hurbiltzen direnak. Ikusi bestela honako koadro hau:

Ikasketak	Ikasleen kopuru totaletik
Uniber/ Batxiler/ LH-II	%69,67
Oinarrizkoak	%21,35
Bestelakoak	% 8,97

Aipatu, bestalde, 1981-82ko datuekin alderatuz, Unibersitate-mailako tituludunetan eman den aldaera (%31 izatetik %38a izatera igaroz) eta funtzionarien portzentaiaren garrantzia, ikasleen %8,5a bait da. Horrez gain, 1981-82an ikasleen %3a zegoen lanik gabe, 1986-87ko azterketaren arabera ikaslegoaren %34,40a zegoen egoera honetan.

3. Helduen euskalduntze-alfabetatzearen arrakasta

Gorago aipatu datuak, besteren artean 100 ikaslelik 20ren batek euskalduntze-prozesua amaitzen duela agerian uzten du argi eta garbi. Hots, matrikulatu zireneko %80a geratzen da bidean lehen urratsean. Baina are kezagarriagoa dena zera da: 83an egindako azterketa soziologiko baten arabera, %30en batek amaitzen zuela garai hartan euskalduntze-prozesua, euskalduntze-prozesuak, 3 urtetan, %33,3ko efektibitatea galdu zuen, beraz.

1986an euskaldundu behar zutenetik, euskara ikastera %4,9a hurbiltzen bazen ere, prozesua amaitzen zutenen kopuruak, euskaldundu beharrekoetatik %0,9a suposatzen zuen.

Aipatu datuen ulerkuntzarako zenbait klabe.

- Helduen euskalduntze-alfabetatzeak ez duela lehentasunezko traturik izan alde batetik eta belaunaldi galdutzat hartuak izan direla Administrazioaren partetik (eta Administrazioaren partetik, ezen Iparraldean zcin Nafarroan euskararen aldeko jarrera —Administrazioei dagokienean— hutsaren hurrengo bait da).
- Egungo gizartean, komunikaziorako, euskararen beharrik eza.
- Egungo euskalduntze-prozesua, funtsean, titulu baten lorpena bideratuta egotea gehienbat.

- Frakasuaren zergatien artean berriz, orain arte, helduen euskara-irakasle izateko erabilitako oinarrien erabateko frakasua. Horien artean homologazio-sistemarena bete-betean dagoelarik, oraindik ere helduen euskara-irakaslearen oinarrizko zein etengabeko prestaketaarako egitarauaren falta nabarmena izanik (sailean dabiltzan batzuek gaitzuzko gaitzuzko saiatsen badira ere). Ikaslegoaren motibazioa zein jarrera. Ikaslegoaren gaitasuna. Euskaldundu edo alfabetatu behar den subjektua bakarrik eta isolaturik dagoenaren ustea, gizartearen laguntza eta errekonozimendurik gabe.
- Helduen euskalduntze-alfabetatzegintzan gaudenon sakanaketa eta deslotura. Ez gara izan kapaz, orain artean bederen, dinamika honi aurre egiteko bateratsu jokatzeko. Honetan, ezin uka, Administrazioek eraman duten diskriminazio-politikak baduela zerikusirik, ez bait da egon ez gogorik ez borondate politikorik, sare haçar eta publiko baten bidez inizatiba ezberdinak konfluentzia bidez indartu eta bultzatzeko.

Eta aurrerago aipatutako adibidera itzuliz, zein zen karrera bat ikasten, Batxilergoa edo LH egiten ari zirenen eta oinarrizko ikasketak eginak zituztenen arteko alde, gaitzuzten kopuruari begiraturik?

Ikasketak	Gaitzuztu
Uni./ Batx./ LH-II	%49
Oinarrizkoak	%14

Hots, oinarrizko ikasketak dituztenetatik gutxi batzuk lortzen dute maila gaitzuztea. Agian, egun erabiltzen diren egitarau, modulu eta metodologiak dirateke egoera honen erantzuleak.

Besteek, ordea, saiatsen direnetatik ia-ia erdiek urratsa gaitzuztea lortzen badute ere, haucetatik gutxi batzuk erabiltzen dute euskara, oinarrizko ikasketak dituztenen erabilpena nahikoa orokorra denean.

Agertutako panorama kontutan harturik, zein izango litzateke jorratu beharreko bidea, helduen euskara-ikaskuntza ahal denik eta emankorren suerta dadin?

4. Helduen euskara-ikaskuntzaren norabide normalizatailea

Aurreko esperientzietatik hasita eta berauen akats edota mugak gaindituz, helduen euskara-ikaskuntza eboluzionatzen joan da. Ezin uka zentzu honetan emandako aurrerapausuak eta egindako esfortzuak. Eta metodologiaren balioa mugatzekotan berderen, eman zeneko kontestua eta ikuspegiak kontuan izatea nahitaezkoa da, azterketa objektiboa egin nahi bada behintzat.

Auzia, ordea, beste parametro batzuen baitan planteatu beharko genuke; zein metodologiak erantzuten die egokien euskararen normalizazio-beharrei? Konforma al gaitzake hiztunak ateratzeaz, euskararen erabilpena edo erabilpena ondoriozta dezakeen interbentzio sozialaz ahaztuta?, edo hiztunak ateratzearekin konformatu beharko genuke gainerakoa albo batera utziz?, edo ...

Ez da erraza esku artean dugun maratila askatzea, zinez. Baina saia gaitzezen orain arte emandako bilakaera, eskema batean paratzen:

- I. Kodearen ezagutzan oinarritutako ihardunean, ezagutza gramatikal pasiboan oinarritutako irakaskuntza generabilen gure eskolak ematerakoan (*Jalgi Hadi, Euskalduntzen*, ... metodoak).
- II. Erabilpenean intzidentzia handiagoa lortu behar genuela eta, erabilpenerako gaitasuna eskuratzeari ekin genion, gure eskolak erabilpenerako arauen ezagutzan zentratuz (hurbilpen komunikatiboa eta jokamolde-nozio funtzionala, metodologiak). Baina erabilpenean inguru sozialak

duen eragina eta jarrera pertsonal edota sozialek duten eragina kontutan hartuz.

- III. Jarrera soziolinguistikoen aldaketa edota hobetzeari zuzendutako ekinbidea plazaratzen da. Motibazioa, euskara ikastera zerk bultzatzen gaituen lez ulertuta eta jarrera, ikasten ari garen horrekiko dugun jokaera, agerian dago hizkuntzarekiko dugun jarrerak determinatuko duela erabiltenerako izango dugun borondatea.
- IV. Gaitasun soziokulturalaren eskurapenean oinarritutako ikas-estrategiak planteatzen ari dira gaur egun. Gizartean euskararekiko egun dauden baldintzak eraldatzeko beharrezkoa den interbentzio sozialean oinarritzen direnak.

Aipatutako bilakaera, prozesu dinamikoa dela kontutan eduki behar da, urratsena beraz, prozesua azaltzeko modu bat besterik ez delarik.

5. Metodologiak eta motibazioa

Hizkuntza ikasteko motibazioan eragiten duten zenbait faktore:

Makrosoziologia

- Adina
- Sexua
- Hizkuntz ukipena
- Estatusa (ekonomiko eta kulturala)
- Hizkuntz estatusa
- Jaioterria

Mikrosoziologia

- Aptitudeak (gaitasunak)
- Herstura
- Beldurra
- Soziabilitatea
- Trebetasuna
- Ezagutzeko modua
- Jarrerak (helburuarekiko, bitartekoekiko, ...)
- Inguruarekiko harremanen egokitasun-gradua.

Badirudi (orain arteko behaketek halaxe erakusten digute behintzat) ikaslegoaren motibazioak eta hizkuntzarekiko jarre-rak, mugatzaileak direla ikaslea eta metodologiak erlazionatzerakoan. Izan ere, motibazio idealistan (euskara komunitatean integratzeko, edo kontzientziagatik ikasten dutenak, ...) murgiltzen diren ikasleak, hobeto moldatzen dira ikastaldearen talde-izaera azpimarratzen denean. Areago, komunikazioa helburu izanik, hizkuntzaren ahozko praktikak eta trebetasun mintzatuek, garrantzi berezia dute, jatorrizko hitzunen erako ahoskera helburu nagusi dela. Honек denonek, ikaslearen hizkuntzarekiko fidel-tasuna bultzatuko du, hala nola etengabeko ikaskuntzarako joera. Hurbilpen komunikatiboan edo honen garapenaren ondorioz sortutako bestelako metodologietan murgiltzen dira ondoen.

Motibazio instrumentalean (lana topatzeko, edo lanpostuan exijitzen diotelako, asignatura gairatzeko, ...) murgildutakoen artean, ordea, sarri ematen dira joera indibidualistak. Irakaskuntz prozesu arautuei jarraiki (zaharkituak asko eta asko) eza-gutza pasiboa izan ohi da gehien landutakoa. Benetako komuni-kazioa helburu izaten ez denez, gero, ez zaie ahozko praktikei ezta jatorrizko ahoskatzeari ere garrantzirik ematen, idazmena eta irakurmena bait dira primatutako trebetasunak. Honelako irakaskuntzan, berez, ikasleak ez du xede-hizkuntzarekiko atxe-kimendu handiegirik. Honen kausaz, aldian aldiko ikaskuntza jorratzen da gehienetan. Ikasle hauek, I. atalean sailkaturiko me-todoetan moldatzen dira ondoen.

6. Garai diferenteak eta metodoen bilakaera

6.1. Kodearen ezagutzan oinarritutako ikas-metodologiak

6.1.1. Garaia eta euskalduntze-alfabetatze mugimenduaren bilakaera

1965. urtearen inguruan, Alfabetatze-kanpainaren hasierari ekin zitzaion. Euskararen aldeko mugimendu kultural gisa jaio zen kultur erresistentzia, gizarte-eskolen etabarren inguruan (frankismoaren garaiko kultur zampaketa aurrez aurre zegoela).

1967-68an, *Euskalduntze* alorra ere jaio egiten da. 1968an, *Euskaltzaindiak* (Rikardo Arregi bitarteko zela), alfabetatzeari zegozkion problema guztiez arduratzeko Alfabetatze-Batzordea sortu zuen.

1975can, Franco hilez geroztik, Arrasaten bilerak egiten dira Euskaltzaindiarekin; ordurarteko gaueskolek beren egitekoaren kontzientzia argituz gizarte-eskola kutsua gainditu eta euskara ikas-irakasteko hizkuntz eskola izatea ikusten dute.

1976-77an, *Bai euskarari* kanpaina antolatzen du Euskaltzaindiak, kanpainaren garapenerako Gaueskolen azpiegitura funtsezko bilakatuz.

1978an, Euskal Kontseilu Nagusiak, Euskaltzaindia ofizialtzea erabakitzen du. Gaueskolak (AEK), Euskaltzaindiatik kanpo geratzen dira.

1976-77an, orduko giroaren eraginagatik edo, %300eko gorakada ematen da gaueskoletan, %40-45eko abandonua ere bai. Orduantxe hasten dira antolatzen ikastaldi didaktikoak.

1978an, didaktika-taldeak sortzen dira (Bizkaiko AEKkoa, *Okila, Lazkao, ...*) eta honako lanak aztertzeari ekiten diote:

- Hizkuntz metodologiaren azterketa.
- Euskaltegi berriak bultzatzeko erabakia (1975-80 urteen artean, gaueskolak Euskaltegi bihurtze-bidean aurrerapausu handiak ematen dira, zerbitzu efikazagoa eskaintzea, demanda osoari erantzutea, demanda birsortzea,... helburu nagusiak izanik).
- AEKren egituraketa eta hedapena Euskal Herri mailan.

1979-80an, Euskal Herri mailako Didaktika-Ikastaroak egiten dira. Ikaslegoaren gorakadak, euskara ikasteko motibazio eta metodologian emandako urrats berriak optimismo metodologiko gisakoa sortzen du: *ahalik eta biztun gehien sortu epe laburrenean*.

6.1.2. Metodologiaren bilakaera

6.1.2.1. Irakaskuntza tradizionala

Irakaskuntza honek erabiltzen duen sistema, honako hauxe da, gutxi gorabehera:

Arau gramatikal bat ematen da eta arauaren mekanika ulertu ondoren, hitz-zerrenda bat eskaintzen zaio ikasleari, hitz solte horietan ikasitako araua aplikatu dezan.

Geroago ariketa batzuk egingo dira, ikusitako hitz solteak, esaldi batzuetan integrazteko.

Baina bere mekanikatik aparte, metodologia honen zutabeak zeintzuk diren aipatzea garrantzitsua da:

a) Hizkuntza idatzian finkatzen da

Hau da, irakasleak klasean ematen duen araua, ikaslearen liburuan idatzita agertzen da; irakasleak klasean nahiz etxean egiten dituen ariketak, idatziak dira gehienbat; hiztegia zerrenda idatzi batean eskaintzen da. Beraz, ahozko hizkuntza erabiltzerakoan, irakurketa-mailan oinarrituko da gehienbat.

b) Oso deskriptiboa da

Hau hizkuntza idatziak hartzen duen inportantziaren ondorioa da. Eta inoiz elkarrizketaren bat sartzen bada, idatziz aurkeztuko zaio ikasleari.

c) Adierazteko errekurtsoa, itzulpena

Irakasleak, arau gramatikalen bat ondo azaltzeko, ikaslearen aldetik oztoporen bat aurkitzen badu, itzulpena erabiliko du azalpena osatzeko eta xehetasunei erantzuteko.

Horixe da bere arma nagusia, ikaslea 2. hizkuntzaren jabe (hiztun?) egiteko. Beraz, ikasleen ama-hizkuntzaren sistemara joan du sistematikoki.

Arau konkretu baten adierazpenean ez ezik, geroagoko ariketa batzuk ere itzulpen-ariketak izango dira, ama-hizkuntzatik xede-hizkuntzara normalean.

Honck denonek, klasea xede-hizkuntzan emateko aukera sistematikorik ez dagoela esan nahi du.

d) Hizkuntzaren testuingurua

Metodo hauek, irakasten den 2. hizkuntzaren kultura eta zibilizazioa ukitzen dituzte orokorki.

6.1.2.2. Zuzeneko irakaskuntza

Aurrekoa bezala, hizkuntza idatzian oinarritzen da.

Nahiz eta ahozkoa gehiago sartu, ez da ematen aldaketa kualitatiborik puntu honetan. Ikasleari, normalean, material idatzia aurkeztuko zaio; beraz, hizkuntza nahikoa deskriptiboa izango da.

Baina, nahikoa garrantzitsua den puntu honetan, zuzeneko irakaskuntzak, tradizioanarekin kontrajarriz gero, antz handia dauka.

a) Adierazpen gramatikal hutsaren aurkakoa

Metodo honetan arau gramatikalak agertzen dira. Askotan, idatziz gainera; baina ez tradizioanetan iriteten ziren forma eta momentuan.

Arau gramatikal edo egitura bat adierazteko, zuzeneko metodoak ez diote mekanika berdinari jarraitzen. Erabiltzen duten mekanika berriak, fase ezberdin bi ditu:

a1) Deduktiboa

Ikasleari eredu ezberdinak aurkezten zaizkio, esaldi deskriptibo edo galderantzun formaz. Nahiz eta eredu guzti hauek erduz eta esanguraz diferenteak izan, puntu konbergente bat daukate: adierazi nahi den arau gramatikala.

*nik ez dut libururik nahi
Anderrek ez du dirurik lortu
Gure lagunek ez dute eklipsarik ikusi*

Eredu hauetan, ezberdinak izan arren, aditz konposatuak hartzen duen ezezko forma ikusten da.

Adineko ikasleek, ondorio logikoak ateratzeko duten gaitasuna probetxatuz, esaldien arteko analogiaz edo konparazioz, adierazi nahi dugun arau gramatikal berria susmatuko du batzutan ikasleak.

*ni euskalduna naiz
nik euskara dakitnor eta nork elementuen arteko
ni gaztea naizdiferentziaz jabetzeko.
nik bogei urte ditut*

Halere, errefortzu positibo bat eman beharko zaio ikaslearen susmo horri —baten batek ezer susmatzen ez duelako edo susmoak beti zalantza bat inplikatzeko duelako— eta irakasleak arau gramatikala ondorio bat bezala azalduko du. Batzutan arau hau idatzita aterako da. Irakasleak konfirmatuko du ikasle askok analogiaz edo konparazioz susmatutakoa. Arau gramatikala abiapuntu izatetik ondorio bat izatera pasa da, beraz.

Metodo hauek erabiltzen duten mekanikaren lehen zatia baino ez dugu ikusi. Araua atera egin dugu eta hauxe izango da bigarren fasearen abiapuntua eta oinarria.

a2) Induktiboa

Lehen fasean adibide mordo batetik arau konkretu bat atera bada, oraingoan prozesua alderantziz izango da; arau hori esaldi eta egoera diferentetan sartu beharko da. Honetarako idatzizko nahiz ahozko ariketak erabiliko dira.

Lehen esan dugunez, arau gramatikalak eman arren, metodo tradizionalekin konparatuz, arauen adierazpenari bestelako tratamendua ematen zaio.

b) Itzulpena baztertu egin nahi du

Bigarren hizkuntzaz jabetzeko, metodo tradizionalak askotan erabiltzen duen arma nagusia —itzulpena— baztertu egin nahi du.

Eta baztertze nahi hau ez da kapritxo bat; esperientziak eman digu itzulpenak epe luzera duen efektibitate eza eta beste-lako ihardunak planteatu beharra.

Honek, itzulpenaren efektibitatea ukatzetik aparte —lorpen handia, ezin ukatu— bi ondorio dakartza:

1. Irakasleari trebetasun handiagoa eskatzen zaio. Gorpuzak, irudiak eta adibide mordo batek bete beharko dute orain arte itzulpenak fruitu eskasekin egindako adierazpen-lana. Eta tresna berri hauek irakasleak berak eginda-koak beharko dute izan, gehienetan.

Zalantzarik ez, 2. hizkuntza bere osotasunean adierazteko zuzeneko metodo honek erabiltzen dituen tresnak hobekak dira, baina irakasleari lan eta gaitasun handiagoa eskatzen diote.

2. Hemendik aurrera, 2. hizkuntzaren klasea 2. hizkuntzan egiteko posibilitatea egongo da. Eta honek, errealitate bihurtu denean, salto handia suposatu du hizkuntzen irakaskuntzan.

Irakasleari, ondorioz, irakaskuntzan gaitasuna eskatzen bazaio, irakasten duen hizkuntzaren ezagupena ere eskatuko zaio.

Euskararen irakaskuntzan *Euskalduntzen* metodoak betetzen ditu aipatu puntu asko eta asko. Zuzeneko metodoek egin duten aportazioaren balioa euskararen irakaskuntzan frogatu da; *Euskalduntzen* metodoa aurrerapen handia izan zen, zalantzarik gabe.

c) Zuzeneko irakaskuntzari eginiko kritikak

Metodo hauei egindako kritika nagusiak *esaldi-ereduetatik* benetako *komunikaziora* iragateko zailtasunean dautza. Egoera analitikoetatik globalera pasa nahi da, berau honako arrazoiak direla bide ezinezkoa suertatuz:

- Zentzuari, semantikari eta testuinguruari emandako garrantzia, alde batetik.
- Sasoiko motibazio bereziak, bigarrenik.
- Oinarrian, erreala ez den joera makanizista-arrazionalista dagoelako, azkenik. Izan ere, hizkuntza ez da transmisio mekaniko hutsez ikasten, baizik eta pertsona *osotasunean* inplikatur.

6.1.2.3. Metodologia audiolinguala

Askotan pentsatu ohi dugu, metodologia audiolingualak hizkuntz irakaskuntzari egin izan dion aportaziorik handiena medioak izan direla. Eta metodologia audiolingualak aldaketa kualitatibo bat suposatzen badu, batez ere hizkuntza oinarritzat hartzeagatik izan da.

Hizkuntza idatzia beste trebetasun bat kontsideratuz, ahozkoari ematen dio lehentasuna. Eta hau da metodologia audiobisualak markatzen duen ezaugarri nagusia. Ahozko hizkuntzari lehentasuna emateak, material berezi bat eskatzen du. Tresnak bada, hizkuntzaren irakaskuntzaren kontzepzio-aldaketa baten ondorioak dira.

Hizkuntza idatzia eta ahozkoa sistema diferente bi dira. Hizkuntza idatzia ahozkoaren ispilu izaten da, baina ez alderantziz; ezin, bestalde, albo batera utzi diskurtsuaren aldaketak trebetasun bakoitzean jokatzen duen papera.

a) Irudia

Zuzeneko metodoetan irudia tresna posible bat zen, ikaslearen eskutian. Audiolingualetan irudia sistematikoki erabiltzen da. Tresna nagusia da irudia, ahoz aurkeztutako zutaberik inportanteena.

b) Arau gramatikala; itzulpena

Arau gramatikalik ez da inon ematen, nahiz eta ikasle batzuek duten metalitate logiko eta gramatikalagatik arau posible batzuk susmatu.

Itzulpena erabat bazterten da eta klasea xede-hizkuntzan izango da.

c) Kolokiala

Ahozko hizkuntza oinarriztat hartzean ikasleari aurkezten zaion hizkuntza, deskriptiboa izatetik askoz kolokialagoa —egunerokoa— izatera pasatzen da.

Hala ere, metodologia audiolingualen barruan belaunaldi bi nabari dira kronologikoki. Eta hauxe da bien arteko ezberdintasun nagusia: bigarreanean, berrienean, egoera da garrantzi handienekoa. Ikasleari ikasgai batean aurkezten zaion hizkuntza, ez da hautatzen arau gramatikal baten arabera. Egoera bat hautatzen da eta gidoia egoera honek behar duen hizkuntzaren arabera muntatzen da.

Baina metodo pururik ez dagoenez, azken hauetan arau gramatikalen ordenamendu bat ere badago, kurtsuaren programan eta egoera horren elementu linguistikoak ez dira intentsitate berdinez landuko. Batzuk, landu ere ez dira egingo.

Argi dagoenez, audiolingual deitu dugun metodologia honen, elementu estralinguistikoak sartzen ditu hizkuntz irakaskuntzan: gorputza, irudia, espresibitatea, ...

Gorago esanda dago ez dagoela metodo pururik, tipologia bakar batekoa denik; baina beti izango du metodo bakoitzak ezaugarri dominante bat.

Guzti hau kontutan harturik, badago euskararen irakaskuntzan azaldu dugun azken tipologiaren bidetik doana: *Jalgi Hadi*.

Metodo honetan, egoerak hartzen badu indarririk handiena —lantzeko eta aurkezteko egiturak—, arrazoi berberagatik, agertzen den hizkuntz masa osoari ez dagokio tratamendu berdina. Ordenamendu logiko bat ere badauka arau gramatikalei begira.

d) Metodo hauei eginiko kritikak

Egindako kritikaren ardatzak honako hauek izango lirateke:

- Helburuak porrot egiten du alde batetik, izan ere, ez da egiazko globaltasunera iristerik lortzen.
- Ez da egiazko suertatzen globaletik analitikorako helburua, abiapuntuko egoerak ez bait dira atxikigarriak.
- Bestalde, estrukturatik globalera abiatzeko ez du biderik ematen.
- *estimulua / erantzuna / errefortzua* teorian oinarritzen da, *motibazioa* eta *zertarakoa* gutxietsiz.
- Ikasleak ez du protagonismorik egoera simulatuetatik at.

6.2. Erabilpenerako gaitasunaren eskuramenean oinarritutako ikas—metodologiak

6.2.1. Testuingurua

1980an, *Korrika-1* egin zen.

1980-82an AEK eta Euskal Kontseiluaren arteko harremanak ematen dira, horrez gain Euskal Herriko zenbait herritan hel-duen euskalduntze-alfabetatzerako Udal-Euskaltegiak egiten hasten dira, hasiera batean, herri-iniziatibak zein instituzionalak bateratuz, gerokoan herri-ekimena baztertuz.

Garai honetan halaber, AEKk, "Herri-ikaskuntza" alternatibaren formulazioa egiten du, honako hauek ardatz nagusiak izanik:

- Irakaskuntzaren autonomia.
- Herri-dinamikan sustraiturik egotea. Euskararen berreskurapenean herriaren kontzientzia eta eskuhartze zuzena bilatuko duena.
- Lurraldetasuna (herri-iniziatiben zein instituzionalen konfluentzia bidez, nazio osoko erakunde publikoa osatzea) eta euskara berreskuratzeko plangintza orokorraren beharra.

1981ean ematen hasten dira gerora etengabeko konponezi-
nean egongo diren bi erakundeen, HABE eta AEKren, arteko le-
hen gatazkak. HABEk, diru publikoa erabiliz, emeki-emeki, su-
bentzioen banaketan diskriminazio-politika bat garatzen du,
AEK ekonomikoki ito nahian, guzti honek, AEK beraren lana
zailtzen eta oztopatzen duelarik.

Bestalde, euskararen egoera tamalgarria ikusiz eta diglosiari
aurre egin nahian, oinarritzko euskararen hitz egin dezakeen eus-
kaldunberri-kopuru jakin bat atera beharra ikusten da, metodo-
logia komunikatiboaren ildoak zabaldu beharraren "aitzakia"
handienetako bat hauxe izanik.

Aipatutako guztiaz gain, Helduen Hezkuntz Alorreko Era-
kundeekin (Estatu-mailakoekin etabar) harremanak hasten dira;
horren ondorioz, inguru sozialean oinarria eta interbentzio-me-
todologiak ikertzen eta aztertzen hasten dira.

6.2.2. Ikas-metodologiak eta berauen oinarri teorikoak

6.2.2.1. Gaitasun linguistikoaz eta komunikazio-gaitasunaz

Duela 25 bat urte, Chomsky-k (1965) oso ezagunak diren
kontzeptu bi azaltzen ditu:

- Konpetentzia edo gaitasun linguistikoaren kontzeptua
("competence"), bata.
- Ariketa linguistikoaren kontzeptua ("performace"), bestea.

Chomsky-k, hizkuntza, sistema hertsia, estatikoa eta behin
betiko ezarria zela esaten zuen enfokearen aurka egiten du, on-
dorengo bi kontzeptuotan oinarriturik:

- Zer da konpetentzia edo gaitasun linguistikoa? Chomsky-
-ren ustez, konpetentzia, edozein hiztun-entzulek bere hiz-
kuntzaz eta hizkuntza hori erabiltzeko baliabideetaz duen
ezaguera da. Gramatika, beraz, hiztun-entzuleek duten
konpetentzia edo gaitasun linguistikoaren irudikapena edo
errepresentazioa izango litzateke.

- Eta, zer da performantzia? (gaztelerazko "actuación"). Konpetentzia horren arabera egindako enuntziatu baten produkzioa edo interpretazioa (hau da, hizkuntzaren erabilpen erreala egoera konkretuetan).

Beraz, enfoke honen arabera hizkuntza produktua dugu (enuntziatu ezberdinak) eta produkzio-egintza, hizkuntza ez da sistema hertsia, egitura estatikoa, prozesua baizik. Chomsky-k estrukturalismoaren estatikotasunaren aurka, enuntziatu berriak ekoizteko eta ulertzeko giza gaitasuna azalduko duen teoria dinamikoa eraiki nahi du.

Hala ere, konpetentzi kontzeptuan dagoen elementu dinamikoa, enuntziatuak produzitzeko gaitasunari baino ez dagokio; enuntziatu horiek arau batzuei jarraituz egiten dira baina arauok ezin dira aldatu. Baina Chomsky-rentzat homogenotasuna oraindik harago doa:

"El objeto de una teoría lingüística es en primer lugar un hablante oyente ideal, que vive en una comunidad lingüística completamente homogénea, posee un conocimiento excelente de su lengua y al actualizarlo en su habla no se siente afectado por condiciones gramaticalmente irrelevantes como puedan ser:

- * una memoria reducida.
- * dispersión mental y confusión.
- * desplazamiento de la atención y del interés.
- * faltas (casuales o típicas)."

Linguistika estrukturalaren sortzaileen jarrera bera agertzen du. Eta Chomsky-k ere, konpetentzia perfektu hori asmatzen duenean, hau da, hiztun ideala hizkuntz komunitate guztiz homogenoan, era berean gizartearen idealizazio faltsua egiten du, hizkuntz komunitate edo talde guztiaren jabegoa zatiezina dela suposatzen bait du eta konpetentzia edo gaitasun linguistikoa, ondasun publiko horretatik gizabanakoari tokatzen zaion parte egokia.

Gaur arte, hizkuntzalariek, kontestu soziologikoa aintzakotzat hartu gabe egindako azterketen ondorioak hizkuntza eta

komunitate konkretuetan aplikatzeko balioa zutela suposatu dute. Eurek aipatzen duten hizkuntz uniformitate hori (edo homogenotasun hori) ez dago inoiz hizkuntz erabilpenean frogatua. Geroago, soziolinguistek, beti ere hizkuntza aztergaitzat hartuz baina honi eragiten dioten zenbait faktore sozial ahaztu barik, hizkuntz heterogenotasuna dela nagusi frogatu dute, eta hizkuntz egoera batek berezkoa duela heterogenotasun hori azaldu.

Teoria linguistikoak, orain arte, hizkuntza guztien baliokidetasun funtzionala eta berdintasuna proposatu izan badu, deskribapen soziolinguistikoak honako arazo hauek azaldu beharko ditu: komunitate ezberdinetan hizkuntzak duen rol funtzional ezberdina, hizkuntz barietate ezberdinen esistentzia, edo zergatik hiztunak egoera konkretu batean barietate bat erabiltzea hautatzen duen. Zeren hiztun bakoitzak ez bait du barietate bakar bat erabiltzen, egoera, jarrera eta abar ezberdinen arabera; aldaketak egiteko ahalmena du, erreperitorio baten jabe da. Elkarrekintza, kontestu baten arabera lehen aipatu dugun "sistema" hori ulertzeko eta erabiltzeko ahalmen hau aipatzen du Hymes-ek bere "komunikazio-gaitasuna" edo "kompetentzia komunikatiboa" kontzeptuan. Chomsky-ren hizkuntz gaitasun kontzeptuaren hutsuneak betetzera datorren kontzeptua dugu hau. Hymes-en "komunikazio-gaitasunak", egoera konkretuetan hizkuntzaren erabilerak eskatzen dituen hautapen-arau soziolinguistikoen ezagupena hartzen du kontutan; beste era batez esanda, hizkuntzaren erabilera arautzen duten legeak ezagutzea, baina arau horien osagai psikologiko, kultural eta sozialak ahaztu gabe.

Komunikazio-gaitasunak, beraz, bi alderdi nagusi ditu: lokutiboa eta ilokutiboa / perlokutiboa.

Alderdi lokutiboak (gaitasun linguistikoa) bere arauak ditu (fonetika, lexikoa, morfosintaxia).

Alderdi ilokutibo / perlokutiboa ere (komunikazio-gaitasun pragmatikoa) bere erregelaz hornituta dago (nozio-funtzioak komunikazio-egoera psikiko eta sozial konkretuetan).

6.2.2.2. Metodologiak

Metodologia estrukturalak, indar handia hartu bazuen ere, hirurogeiko hamarkadan zehar metodologia hemen nagusitasuna zalantzan jartzen hasten da (psikolinguistika eta soziologiaren aldetik bereziki), zenbait kritika eta saio berri direla medio. Saio hauen ardatza komunikazioa da. Horixe da aurreko metodologiekiko bereizgarria.

Hasiera bateko metodologiaren jokabidea, linguistika-arloko hautaketa-kriterioetan finkatzen da, hots, eskolen enfokea forma linguistikoak (hitz-zerrendak, sintaxi eta egitura-ereduak, ...) aukeratzearen printzipioan zeutzan. Oraingo abiapuntua, berriz, mezuak markatzen du, ez formak. Eskolen hariak, beraz, ez dio ekingo erabat kontrolatutako forma linguistiko baten bereganatzeari, komunikazioak eskolak eratuko bait ditu.

Komunikazioaren eraketa komunikazio-funtzioei (zertarako hitz egiten den: informazioa emateko/eskatzeko —informazio-funtzioak—, desgustua azaltzeko —jarrera funtzioak—, agintzeko —ekintza funtzioak—) eta nozioei (zer adierazteko: kantitatea, jabegoa, kalitatea, ...) dagokie, egoera amenizatzeko talde-dinamika (jolasak, simulazioa, ...) erabiltzen delarik.

Aurrekoaren ondorioz, planteaketa estrukturalerako egitaraua forma eta esanahiaren arteko parekidetza kolokan jarritz, forma bat esanahi eta erabilpen funtzional ezberdinen baitan planteatzen ahal da, honako adibide honetan argi ikusten ahal denez:

Egitura gramatikala	Esakunea	Komunikazio-funtzioa
Agintera	- Emaidazu ogia - Eros ezazu "Barana" patxarana! - Proba ezazu hau! - Esaidazu mesedez!	Agintzea Oharteraztea Sugeritzea Eskari bat egitea

Ildo beretik, komunikazio-funtzio batek nozioen aldetikako plasmazio diferenteak izan ditzakeela, hala nola nozioek ere:

Komunikazio-funtzioa Nozioa Esakunea

Agintzea	Eragitea Emaiozu lapurtu duzun kotxe hori!
	Baldintza Kotxe hori emango bazenio...
	Denbora Kotxe hori emango(al)diozu?

Metodologia komunikatiboak, jokabide-terminoetan sailkatzen ditu hizkuntz helburuak, komunikazio-funtzio eta nozioen terminoetan hain zuzen ere, eta termino horien zerrendak gautzatzen saiatzen da. Honetaz, Van Eyk-ek zera dio:

“... Ikaskuntzaren helburua zera dugu, ikasleak ikas-prozesuaren hasieran ezin burutu dezakeena, ikas-prozesuaren arabera ezintasun hori gainditzea... Ikas irakas xedeek ikasleen beharrei zuzenki loturik behar dute egon, hots, inongo helbururik zehaztu baino lehen taldearen beharrak eta, helburuak ezagutu behar dira. Taldearen helburua zehaztuta dagoelarik, bigarren hizkuntzaz burutu behar dena ahalik eta hobekien zehazten saiatuko gara...”

Norbaitek bigarren hizkuntza batez mintzatzea nahi duela esateak ez digu askorako balio. Noiz esan daiteke hizkuntza arrotza menperatzen dugula? Eguraldiaz mintza gaitzkeenean edo norbaiti berarekin halako tokitan eta halako ordutan gelditzeko asmoa azal diezaiokegunean?

Badirudi ikasleen inguruko egoera-mota ezberdinek exijitzen duten hizkuntzaren erabilerak baldintzatzen duela menperatze hori.

Talde baten ikaskuntz objektua zehaztu beharrean, hizkuntza horretaz baliatuko den egoerak espezifikatuko ditugu. Egoera bat espezifikatzea zera da: hiztun batek jokatu behar dituen rolak zehaztea, rol horietako marko zehatza finkatzea, eta baita jardun beharreko topikoak eta gaiak definitzea ere”.

Ikusten denaren arabera, taldearen (ikaslearen) komunikazio-beharrek erabakitzen dute dinamika (eta ez, metodologia es-
trukturalen bezala, “testuinguru aberatsean ikasitako egitura gramatikalek”). Hortaz, aurretiaz programatutako testuinguruak gidatzen eta erabakitzen du programazioa.

Bestetik, hizkuntzaren berezko giza eremura hurbiltzeko saioa egiten da, klaseratutako egoera topikoak gainditu nahian egoera erreagoen bila ikaslea (zein ikastaldea) kalera abiatzen delarik. Halere, saio hauen helburua, ikasleen gaitasun soziolinguistikoa (hizkuntza erabiltzeko arauen ezagutza) lantzea da soil-soilik.

Atal honekin bukatzeko, ezin aipatu gabe utzi, ordurarteko programazioen behin-behinekotasuna gaindituz (irakasleak egunero zehazten bait zuen zeren inguruan aritu behar zuen, elementuen arteko lotura eta menpekotasunik ez zegoelarik) zikloaren ideia planteatzearen ideia. Izan ere, ikas-prozesua ziklo edo unitate metagarrizko sistema batean murgilduz, delako ziklo horren barruan ikasleak garatu beharreko komunikazio-jarduna, hizkuntz aktibitateak (hizkuntzaz baliatuz zer egin behar zen) zeintzu nozio / funtzioak agertzen bait dira. Zikloak (iraupen aldakorrekoa, baina batezbeste 25 bat ordutakoa dela) eguneguneko ekimenak gorpuzteko marko erreferentzial gisa jokatzen du. Zikloen bidez gehituz doazen elementuak (nozio/funtzionalak) —ikasiriko edo jakindakoari— lotuz soilik mantendu ahal direnez, elementu bat beste elementu anitzez osatutako multzoan integratu eta xede-hizkuntzan, ikaslearen bilbapena osatuz ere joango da.

Ikas-metodologia honen inguruan kokatu beharko genuke, helduen euskalduntzean horren ezagunak diren AEKK ateratako *Hormirudiak*, zein *Hitzetik Hortzera* bezalako materialak.

6.3. Jarrera soziolinguistikoen aldaketan oinarritutako ikas-metodologiak

6.3.1. Garaiko kontestua

1985-86an, euskararen egoera diglosikoa bere horretan mantentzen zela diote datuek. Badira pentsatzen dutenak, administrazioek ez dutela inongo asmorik neurriko bitartekorik jartzeko helduen euskalduntze-alfabetatzean. Areago oraindik, Erkidego

Autonomoko HABEk, euskaldun alfabetatugaien demanda osoari erantzuteko borondatea izan beharrean, helduen euskalduntze-alfabetatze sailaren kontrolerako zein burokratizatorako tresna dela dakusate, sailekoen lana bultzatu beharrean, berau oztopatu eta eragozteko ezarria izan den tresna, alegia.

1986an ematen da, azken urteotan eman den ikasle-kopururik altuena, 1986 urteaz geroztik beherakada etengabea jasan behar izango dute lan honetan dabiltzan gutziek.

Aipatutakoaz gain, euskararen ikaskuntza konbentzionalak zein metodo konbentzionalak euskararen normalizazio-beharrei erantzuteko duten ezintasuna agerian egonik, bestelako bideak urratzen hasten dira. Bide hauek urratzerako, ezinbesteko erreferentzia bilakatzen dira hizkuntza minorizatueta emandako esperientziak eta helduen hezkuntza iraunkorrean oinarritutako interbentzio-metodologiak.

6.3.2. "Irakaskuntza konbentzionala" ala "herri-ikasuntza"

Badira gerra batzuk, gerra konbentzionalen arabera planteatu ezin daitezkeenak. Euskara berreskuratzeko gerran ere, ez du balio estrategia konbentzionalak, mobilizazio orokorreko estrategiak baino. Izan ere, jokoan duguna ez da:

- Minorizaturik dagoen hizkuntza, baina erabilpen-mailan lurralde osoan maioritario edo nagusi dena eta beraz, hezkuntz alorrean Irakaskuntza Arautua antolatuz eta hedatuz normalizazio-puntuari jartzen ahal dena.
- Bere lurralde osoan minoritario dena eta dagoen eremu-bazterrean bizirik irautea besterik espero ez duena, lege aldetik ofizialkidetasuna lortuz eta abar. Kasu hauetan, agian, nahikoa litzateke alboko hizkuntza nagusiak duen eredu konbentzionala aplikatzea.
- Guk geuk Euskal Herri osoa kontsideratzen dugu euskararen lurralde eta mende luzeetako baztertze eta ukamenerik ondorioz minoritario den hizkuntza hizkuntza nazional bezala berreskuratzeko nahi dugu.

Irakaskuntza arautua edo formala, mekanismo funtzionalago batean gauzaten da. Irakas-sistema honen ezinbesteko ondorio dira ebaluaketa akademikoak eta titulazioa. Irakaskuntza "arautua" definitzen dutenek honelaxe egiten dute: "irakaskuntza arauen arabera antolatu eta titulu edo kreditu ofizialak lortzeko programatu" izan dena azaldu.

Baina, Euskal Herriko 15 urtetik gorako populazioaren artean %15 inguru bada ikasketarik gabekoa, nazio-hizkuntza "propioari" dagokionez %75 inguru dira euskaldundu edo alfabetatu gabekoak, gutxienez. Gaurko eskaintzak, beraz, balio du bai, heldu batzuk gehiago titulatzeko, eta agian berreuskalduntzeko; ez, ordea, Euskal Herriko adineko biztanlegoa berreuskalduntzeko.

Irakaskuntza "ez-arautua" edo "ez-formala" berriz, ez da mugatzen arau ofizialen mekanismora, ez eta tituluen lorpenera bideratzen (nahiz eta errekonozimendu akademikoa eduki ahal izan, bestalde).

Ikaskuntza "informala" edo ez-eskolarra dago, azkenez, helduen hezkuntza iraunkorraren parametroen baitan murgiltzen dena, norbanako eta kolektiboaren esperientzietatik abiatzen dena eta abiapuntu eta jomuga inguru soziala duena.

Zenbait ondorio, beraz:

1. Irakaskuntza arautuak edo formalak, bere lekua dauka du-darik gabe, baina bere mugak dauzka, eta handiak gainera, euskararen berreskuratze-prozesuan.

Ezinbesteko osagaia dugu ikaskuntza ez-formala eta "informala", euskara-beharrean dagoen populazio osoari erantzun nahi badiogu.

Enc aburuz, euskararen eta euskarabidezko irakaskuntzak, derrigorrez erantzun behar dio arazoaren arazoari: gutxituz doan euskararen erabilpen sozialari. Hezkuntzaren eginkizuna une honetan, euskararen erabilpenean intziditzea litzateke, hots, intzidentzia sozialduna beharko luke izan.

Guzti hau argi geratu zen 1986ko urrian, Irlandan egindako konferentzian Hezkuntzaren beharrak hizkuntza minorizatuen lurraldeetan aztertzean:

"Erabilpen sozial oso baxua duten hizkuntzak berreskuratzeko metodologia *intzidentzia sozialduna* beharko luke izan, hau da, ikaskuntza patizipatiboa, anitz kultur elkarte eta talde sozialekin elkarrekintzan burutua. Kultur ekintzan edo kreatzio kulturalean oinarritutako ikaskuntza" (*Irlandako Konferentzia, 1986ko Urrian*).

2. Hemengo irakaskuntza instituzionala (HABEk bultzaturikoa adibidez) aztertzen badugu, nabaria da zein irakaskuntza arautu mota eskaintzen duen: oso hertsia eta atzerakoia.

Batetik oso jende gutxiarentzat pentsatua den irakasketa selektiboa gertatzen da. Akademi orduetara, azterketetara eta titulu edo "kreditu ofizialak" lortzera bideratuta. Guzti horretatik kanpo eta bazterturik geratuko lirateke giza multzo handiak, gehienak ez esatearren. Horrez gain, "era guztietako herreuskalduntze-mugimenduak" bultzatu beharrean, bere eskema horietara behartzen ala itotzen uzten ditu.

3. Aurreko horrekin mugaturik geratzen da bada funtsean euskararen posibilitatea eusko komunitatearen hizkuntza integratzaile izateko eta bada beste zerbait hor euskararen erresistentzi ahalmena, guztiz ahuldurik utziko duena: hezkuntza eta ikaskuntza tradizional hertsia bidetik jotzea gaurko gizartean hezkuntzaren herriztapenari buruz dagoen debatea besterik gabe kontutan hartu gabe.

4. Edozein eduki kultural transmititzeko gai egin behar dugu euskara, hori bai. Baina galdera harago doa: ba al da gaur egun eduki kulturalik euskara bera beharrezko transmisio-tresnatzat exigitzen duenik?

Baldin badago, eta baietz uste dugu, "herri-nortasun propioa gaur eta hemen" edo herri-kultura litzateke: horixe da euskarak bakarrik arrakasta osoz behikulatu ahal duen eduki kulturala. Badu, beraz, ubide bizigarria herri-ikaskuntzak herri-kulturaren

eragile / transmisore izatearena, gure gizarteko hainbat talde eta elkarterekin elkarrekintzan.

6.3.3. Metodologiak

Bai jarrera soziolinguistikoen aldaketan zein gaitasun soziokulturalaren eskurapenean oinarritutako ikas-metodologiek gainditu egiten dute "normatibaren" jokalekua, komunikazio-gaitasuna gaitasun soziokulturalarekin lotuz eta kontestuaren osagaietan azentua jarritz.

Azken bi metodologiok, saiatuko dira (zein baino zein arrakasta handiagoz) cuskararen erabilpena ondoriozta dezakeen ikasleen zein irakasleen jarrerak bultzatzen eta erdararen erabilpena lekarketen jarrerak ekiditen.

Horrez gain, beren komunikazioa euskaraz burutu ahal izateko, irakasleak ikasleen ezagutza eta trebetasun soziokulturalak zehazten eta ekintza soziokulturalak promozionatzen saiatuko dira.

Ezagunena, dudarik ez, kulturgintzan oinarritutako metodologia litzateke, honen plasmazio posible bat (ez bakarra) *Ekintza bidezko Ikaskuntza* litzatekeelarik. Berau, metodologia komunitatiboan oinarritzen da, hargatik, metodologia komunikatibo errealduta deitu izan da batzuetan.

Metodologia honetan *inguru soziala* ez da aitzaki hutsa. *Inguruak* berak galdatzen dio ikastaldeari, eta honek erantzun egiten dio, *gizartera proiektatuz* ikasten duen euskararekin.

Aurretiaz programatutako testuinguruak (gaiak, ...) *gidatu* bai egiten du programazioa, baina *kulturgintzak* eta *aktualitatezko testuinguruak* markatzen edo erabakitzen du. Zentzu honetan, eskola-barneko ikastaldearen aktibitatea nola edo hala gizarteratzen dugunean ari garela diogu "kulturgintzan". Definizio operatiboa azken hau.

Haatik, argigarri dakusakegu *kultura* eta *kulturgintza* kontzeptu hauei buruz azalpen zabaltxagoa emateari. Honela dio Antonio del Valle-k⁴ kulturaren izaeraz:

"... No se trata, pues, de entender la cultura como acomodación a una situación dada, sino como liberación de esa misma situación... No se trata tampoco, de considerar la cultura como algo que "se deposita", sino como algo que se crea, que se afirma cada día .."

Eritzi honck ez du bazterten iraganak sortutakoa, baina ez du mugatu nahi *kultura* iraganetik heredaturiko espresioetara. Horixe bait da *kultura* "bizimoldearekin" identifikatzean egiten dena, "bizimoldea" iraganak egindako moldeak delarik batipat, iraganean sustraitzen den izaera azpimarratuz.

Gure herri-kulturala, bestalde, blokeaturik dago, hein handi batetan, euskara bera itolarrian aurkitzen delarik erdararen aldeko diglosia instituzionalizatuaren eraginez.

Herri kulturaren arazoa, beraz, oso estu loturik aurkitzen dugu, kultur identitate arazoarekin. Identitate hori gainera "Euskal Herri euskalduneari" jartzen dugu beti. Zentzu honetan, euskararikaskuntzatik planteaturiko kulturgintzan, erabilgailu-paper nagusia, zein, kulturgintza honen erdigunea, euskararen presentzia ziurtatzea eta erabileraren eremuak zabaltzea izango du euskarak erdararen diglosiaren aurrez aurre.

Helburua, ez da mugatzen talde-barneko komunikazioan entretenezera, baizik eta *eginkizun interesgarrietara* proiektatzen da, behar duen hizkuntza honela, motibazio handiagorik lortzen ahal duelarik. *komunikazio / espresio* barrutia ez da taldera soilik mugatzen, baizik eta gizarte zabalera hedatzen da.

Taldearen *kreazio-beharrek* (taldearekiko eta gizartearekiko) erabakiko dute dinamika, gaia, funtzioak eta abar horretarako *emankor* diren neurrian aterako direla, ikasleek taldean proiektatzen duten kulturgintza edo ekintza-proiektuak erantzun ahal izateko zirkunstantzia bakoitzean, *egoera* talde konkretuarena (nahia eta ahala kontutan hartuz) euskal gizarte konkretuan kokatuta egonik.

Kultur ekintza hauek burutzeari begira planteatzen dira *funtzioetan, nozioetan* eta abarretan zehaztutako *bizkuntz aktibitate-*

ak, lortu nahi diren trebetasunen neurrikoak eta lortu beharreko komunikazio-gaitasunera ailegatu ahal izateko markatutako komunikazio-eginkizunen arabera betiere.

Hizkuntz aktibitateetan zentratzen da metodologia hau, ez egituretan zuzenki, *komunikazio-eginkizuna*-k lantzeko nahiz *kulturgintzarako* emankor diren begiraturaz.

Honakoa dateke ikas-metodologia honen programakuntz-sistemaren eskema (ikus. Ele-2 eta Ele-5: "Kulturgintzan programatzeko sistematizazio-eredua"):

Atal honetan, ezagunenak diren zehaztapenak: "Alfabetatzen: ekintzatik komunikaziora" (AEK. Bizkaiko didaktika-taldea. 1985-87) eta Euskalduntzeko egindako hainbat eta hainbat ikas-tunitate.

6.4. Gaitasun soziokulturalean eskurapenean oinarritutako ikas-metodologia

6.4.1. Une honetako testuingurua

1989-99ean, helduen euskalduntze-alfabetatzearen ikuspegi eta estrategia ezberdinetatik abiaturik, helduen euskalduntze-alfabetatzearen kinka larria ikusiz, herri-iniziatibaz, pribatuz zein instituzionalez sorturiko erakunde eta euskaltegien batasunaren premia ikusten hasten da. Urteetako ezinikusiak eta enfrentamenduak albo batera, indarrak batuz helduen euskalduntze-alfabetatzearen zein Euskal Herriaren berreuskalduntzearen erronkari erantzuteko.

Ezberdintzen eta batzutan enfrentatzen gaituzten puntuetan baino helburuarekiko hartutako konpromezua indartsuago bilakatzuz, EKBren baitan batasun-maila bat erdietsiz.

Helduen euskalduntze-alfabetatzea beste parametro batzuetan bideratu, elkarlana bultzatu eta ahalbidetu nahian, eztabaida eta elkarerragina bide izanez. Denon indar apalez, ia-ia hondoratutako untzia azaleratu eta helburua bermatzeko ea gai garen.

Oraindik badirau bestalde, HABEk AEKrekiko daroan eraso etengabea, 1991n, HABE bera baino zaharragoa den AEKri, denona den dirua ukatuz, gara dezakeen eraso berria, AEKk aurrea eramaten duen lan soziala are baldintza zailagotan jarriz. Nafarroako Administrazioaren jarrera, euskararekiko nola helduen euskalduntze-alfabetatzearekiko. Euskararen eta ondorioz helduen euskalduntze-alfabetatzearen errekonozimendu-falta Iparraldera bertara ere ailegatu eta indartzen ihardunez.

Administrazio ezberdinak, hortaz, ez dira jabetu (edo agian jabetu direlako) hizkuntza minorizatu baten normalkuntz prozesua, ezin dela bideratu herri-mugimenduaren aportazio eta kementa albo batera utziz edo berau itotze ekonomikoaren bidez makurreraziz. Herri-iniziatiben zein instituzionalen beharrea dago euskara helburura iritsiko bagara, zigorren baitako subentzio-politika baten ondorioz sorterazitako menpekotasunezko erlazioak garatu beharrea elkarlana errealitate izan dadin ahaleginduz.

6.4.2. Metodologiak

Gaitasun soziokulturalaren eskuramenean oinarritutako ikas-
-metodologiaren oinarria:

Berreuskalduntzea eta normalkuntza arazo metodologiko hutsa ez denaz denok gara kontziente. Gizartearen baldintzak aldaeraz ditzakeen interbentzio sozial eta kulturala beharko luke euskarak, hau da, geure kulturaren muina herriaren bizimoduan integratzeko moduko bilakaera soziokulturala, honela, euskararen arazoaren errora joz.

Euskal Herria herri minorizatu eta dependiente izatearen funtsa, aspaldiko dominazio kulturalen ere badatza, dominazio honek euskara hizkuntza minorizatua bilakatu duelarik.

Eta planteamendu honetan funtsezkoa da euskararen ikaskuntza, geure herrian interbenitzeko oinarritzko modua bait da, euskararen egoera minorizatua iraultzeko bidea. Euskaraz ikas-

tea herri izateko modu propioa aukeratzea da, hots, Euskal Herria berreraikitzeke konpromezua hartzea, euskaldun izateak dakarren guztia eskuratuz.

Guzti honen zehaztapenerako susperketa soziokulturala dake bide baliagarri bat, berau praxi askatzaile eta integratzaile-tzat hartuta. Bere bidez marginazio sozial zein kulturala eta dependentzi egoeren kontzientzi hartze kritikoa eta ikertzailea erdietsi asmoz, erabilpena baino erabilpena ondorioztatzeko gizartearen jarrera-aldaketa bilatu nahi duena, hain zuzen ere.

Ikas-metodologia honentzat, honako hauexek dirateke ikaskuntzak eduki beharreko ezaugarriak:

- Ikaskuntza, euskararekin erlazionatutako errealitate sozial, kultural eta politikoaren kontzientzi hartzean eta hauen gaineko jarreraren aldaketan oinarrituta egotea.
- Errealitatearen analisi honetan jarraiki, herriaren euskalduntze osoa lortzeko helburuarekin, euskara ikasteak zenbait giza talde eta sektoretan izan dezakeen eragina aztertzea.
- Honelako ikaskuntzarako, ez da nahikoa ezagutza, izan ere, ezagutza hau, beharrezkoa izanda ere, ekintza herri-tar, koherente, erresponsable eta partizipatiboen bidez lortua izan beharko du.
- Ebaluaketa jarraiaren beharra eskatzen du, hizkuntzan emandako aurrerakadarena zein euskalduntzen dabilen taldeak bere inguruan izandako eraginarena.

Metodo ezberdinak eta planteatutako helburuekiko baliagarritasunari buruzko hausnarketa:

6.4.2.1. Metodo didaktikoak

Metodo didaktikoen itzalean, pedagogia klasikoa dago, eta ikuspegi honen arabera susperketa soziokulturalaren baliagarritasuna irakasteko balio duen neurrian eta horren baitan soilik egongo da beti.

Metodo hauetan irakasle eta ikasleen arteko erlazioa, dakienaren eta ez-dakienaren artekoa izango litzateke. Irakaslea, beraz, ikas-prozesuan iniziatiba eraman eta berau gidatuko duena izango da, berak erabakiko du irakatsi eta eman beharreko informazioa. Eta ebaluaketa, irakatsi denaren baitakoa izango da.

Metodo hauei egiten zaien kritika sorterazten duten pasibitatek abiatuko litzateke, batzuetan susperketarako erabilitako sistemak erabiltzen dituzten arren (hitzaldiak, mahainguruak, ...) ez da gainditzen ez dakienaren eta dakienaren arteko dikotomia hori. Ikas-prozesu honetan beraz, ikaslea objektu bilakatzen da.

6.4.2.2. Metodo aktiboa

Irakasleak *nola* irakatsi erabakitzen du, ez *zer*. Metodo honek aktibitatean jartzen du azentua, hots ikasleen parte-hartzean, halere, pedagogia klasikoan aipatutako irakatsi eta ikasi beharrekoaren inguruan, ez da aldaketa nabarmenik ematen. Izan ere, azentua, moduan jartzen da, nahiz eta pedagogiaren helburuak aldatzen ez diren.

Batzuentzat, pedagogia honek jarrera-aldaketan jartzen duen azentua litzateke aipatu beharrekoa. Halere, metodologia aktibotetan, badira batzuk aktibitate soilean azentua jartzen dutenak eta inguruaren edo indibiduoaren jarrera-aldaketan azentua jartzen duten bestelakoak.

Alde batetik aktibitatean azentua jartzen dutenentzat, indibiduen eta taldearen esperientzia litzateke, taldea biltzeko eta bateratzeko tresna, baina guzti hau ikasi beharrekora hurbiltzeko, hots, talde beraren kezkak, interesguneak eta esperientziak ez dira aintzakotzat hartzen ikas-prozesuan.

Bigarren kasuan, ordea, pertsonak mobilizatzeaz batera beraien jarrera-aldaketan saiatzen dira, horrela, zenbaitetan inguruaren eraldaketan parte-hartze handiagoa ondorioztatuz.

Bigarren hauek, egun hizkuntza irakasteko eraikitako programa eta egitarauak dantzan jarriko litzukete, hau posibilitatzeko, bestelako egitarauak (orokorrak zurraski) behar izango litzukete, egungoak albo batera utzi behar izango liratekeelarik.

6.4.2.3. Taldeen eraldaketan oinarritutakoak

Gizabanakoaren eta indibiduoaren jarrera-aldaketaz gain, autoanalisisa, autokritika eta proiektu komunitarioen bultzatzea biltzen du. Ez da biltzen beraz indibiduoaren jarrera-aldaketa soilik, inguruarena ere bai. Taldeak berak ikasi beharrekoa zein jaso beharreko informazioa, bere ihardunaren bidez determinatuko luke; metodologia honen funtsa zera dateke: pertsonak eta kolektibitateak beren egoeraz jabetuta, berak kritikatzeko eta bestelako proiektuak eraikitzeke bultzatzea.

Metodo induktiboa litzateke, berak honela definitzen duela: rik Ander Egg-ek, bere *Diccionario de Trabajo social*-ean: "Metodo inverso a la educación, trata de remontarse de lo particular a lo general o universal, de hechos singulares a proposiciones generales".

Honako hauek lirateke ezaugarri nagusiak:

- Ikas-prozesua parte-hartzean oinarrituko litzateke, ikastaldeak berak abiapuntua eta ikasi beharrekoa ezarririk.
- Ekinbidean oinarritua. Banakakoek eta gizataldeek beren egoeraren analisisa hartuko lukete komunikazioaren oinarritzat, egoera kritikatzeko eta eraldatzeko parte aktiboa hartuz.
- Helduen irakaslea animatzaile bilakatuko litzateke: helburua ez da jakintza baten transmisioa, baizik eta egoera jakin bat modu sortzailean eraldatzea, proiektu eta alternatiba bat kontutan harturik.
- Irakaskuntza indibidualista bultzatu beharrean taldearen elkarreraginean oinarritutako ikaskuntza.
- Helduek beren beharrianak aditzera emango lituzkete: helburua ez da euskararen ikaskuntza soziala, ezta kultur gaien norbereganatzea, baizik eta euskaraz eta hizkuntz komunitate honetan arrakastaz murgiltzeko tresnak eskuratzeta.

- Honек denonek, planteamendu indibidualistak gaindituz, komunitatean integratzea lekarke, inguruaren problematikaren eraldaketan partehartze zuzena hartuz.
- Azken bi metodologiok (jarrera soziolinguistikoen aldatketan eta gaitasun soziokulturalaren eskurapenean oinarritutakoak, alegia) helduen euskalduntze-alfabetatzearen kurtsoak, ikasten ari ez den giza sail handi batengana hedatzea ekarriko luke, ikas-prozesuaren efektua biderkatuz. Horretarako bi tresna egongo lirateke: ikastaldearen eragin zuzena (egindako ekintzen bidez) eta zeharkakoa (familian, lagunartean, ...), bata; (ikus 3. eskema) eta helduen euskalduntze-alfabetatzerako eratu den ikasguaren antolaketarena, bestea (ikus 4. eskema).

Azken honetan, ikasgua, hizkuntza irakasteko tresna ez ezik, berreskurapenaren alde eta ikas-prozesuan parte hartzeko prest daudekeen giza sektore eta erakunde edota elkarte ezberdinak biltzeko gune bilakatu eta euskararen berreskurapenerako benetako gune sortera (erdarazko "núcleo generador") bihurtuko litzateke.

Kontutan hartuz, Catalunyan, catala ikasten ari den ikasle-kopuruak populazio osoarekiko %1,15 suposatzen duela, eta delako kurtsoen eragina populazioaren %4-6ra hedatzen dela, artikulua honetan azaldutako Euskal Herriko datuak estrapolatuz (grafikoki ikusteko besterik balioko ez ligukeena), honakoa aterako genuke:

Non	Ikasten ari den populazioa %tan	Eragina %tan
Erkidego autonomoan	3,6	12,15-18,78
Nafarroan	0,7	2,43- 3,65
Iparraldean	0,2	0,69- 1,04

Kasurik txarrean, laukoiztu egingo litzateke egungo helduen euskara-kurtsoen eragina; kasurik onenean eragina handiagoa litzatekeelarik.

Bide honetatik egin dira zenbait esperientzia. Horietao bat Lasarteko AEKK, gurasoak euskalduntzeko egindako proiektua da.

E.O.

-
- ¹ Hemen erabilitako datuak 86ko erroldatik ateratakoak diren arren, ez dira batiere fidagarriak (hartu kontutan bestalde, azterketa honetatik kanpo geratzen direla bai Nafarroa eta baita Iparralde ere). Entrebistak egiterakoan eskuratutako datuak direlako alde batetik, ez dago beraz, ontzat hartzen diren datu ofizial eta errealean arteko aldaera aztertzen duen azterketa orokorrik. Bestalde, ia-euskaldunen kopurua, izugarri handia da erkidego autonomoan eta giza talde honen zernolako aztertzea zaila dela benetan, izan ere, erroldan euskaraz algo dakien asko dago, algo hori zehazten ez den artean populazioaren nahia eta hizkuntzarekiko jarrera azaltzeko bidea gehiago izan daitekeelarik ezaguera zehatzaren isla baido.
- ² Ikusten denez, datu ofizialen arabera, adin-talde honetan euskaldun alfabetatuak gehiengo dira alfabetatugaiekin alderatuz. Sineskaitza datu hau alde guztietatik begiratuta ere. Honek agian, alfabetakuntzak izan dezakeen zentzu peioratiboa agerian uzten du.
- ³ "Cultura popular". Antonio del Valle -FCP-. Marsiega.

Bibliografia

- FHDT: *Hormirudiak I-II*, AEK
- PARKINSON DE SAZ, Sara M.: *La lingüística y la enseñanza de las lenguas: teoría y práctica*, Empeñon, 14 or., 1980.
- WILKINS, D.A.: *Notional Syllabuses*, Oxford University Press, 1976.
- VAN EK, J.A.; ALEXANDER L.G.: *Threshold Level English*, Pergamon Press: Council on Europa, 1980.
- VAN PASSEL: *Enseñanza de idiomas a los adultos*, Fragua, 1973.
- EQUIPO PYGMALION: *La enseñanza del Inglés*, Narcea, 1987.
- EQUIPO PYGMALION: *El enfoque comunicativo en la escuela*, Edi.-6, 1983.
- ALCARAZ, E.; MOODY, B.: *Didáctica del inglés: metodología y programación*, Alhambra, 1982.
- EUSKARA-ZERBITZUA; XIXA; MUJICA, J.A.: *Hizkuntzen irakaskuntza: topikoak eta metodologiak-1*, Eusko Jaurlaritz, 1982.
- AEK: *Jokabide nozio-funtzionala*, Arabako Didaktika-Taldea, 1986.
- AEK: *Euskalduntzerako helburu orokor eta zebazuak*, Bizkaia, 1988.
- AEK: *Alfabetatzen: ekintzatik komunikaziora*, Bizkaia, 1985-86-87.
- AEK: *Urraspide 1*, Bizkaia
- AEK: *Urraspide 2*, Bizkaia
- AEK: *Urraspide 3*, Bizkaia

- AEK: *Urraspide* 5, Bizkaia, 1980.
 AEK: *Urraspide* 7, Bizkaia, 1980.
 AEK: *Urraspide* 8, Bizkaia, 1981.
 ELE 1. Batzuen artean: *Kulturgintzan oinarritutako berri-ikaskuntza*, Bizkaia, 1986.
 ELE 2. NABERAN, J.; OSA, Erramun: *Kulturgintzan programatzeko sistematizazio baten bila*, Bizkaia, 1986.
 ELE 5. NUÑEZ, J.M.; OSA, Erramun: *Ekintza bidezko ikaskuntzan programatzeko sistematizazio-eredua*, AEKren Irakasle-Eskolak, 1989.
 ELE 6. PLACER, Felix: *Susperketa soziokulturala eta bizkuntzen ikaskuntza*, AEKren Irakasle-Eskolak, 1990.
 ELE 6. JAUREGI, Pello: *Kulturgintzarako marko berri bat: giza talde naturalak*, AEKren Irakasle-Eskolak, 1990.
 AA.VV. *Congreso de animación sociocultural: intervención transformadora en una sociedad en crisis*. Eusko Jaurlaritza, 1989.
 ANDER-EGG, F.: *Metodología y práctica de la animación sociocultural*, Marsiega, Madrid, 1981.
 ZUTABE 10: *Helduak alfabetatzen eta euskalduntzen 1986-87, 1988.*

EL APRENDIZAJE DEL EUSKARA DE LOS ADULTOS CARA A LA NORMALIZACION DE LA LENGUA

APPRENTISSAGE DU BASQUE CHEZ LES ADULTS FACE A LA NORMALISATION DE LA LANGUE

El autor estudia en este artículo la evolución de la enseñanza de adultos en euskara desde la perspectiva metodológica.

La primera parte del estudio aborda los aspectos sociolingüísticos del tema: el número de vascoparlantes, el grado de alfabetización, la tipología de los estudiantes de euskara, la evolución de la matriculación y de la enseñanza de la lengua, el "fracaso escolar" en la enseñanza del euskara, la división y dispersión de la alfabetización y euskaldunización de adultos.

La parte central del estudio se centra en el examen de la metodología: el autor describe y valora los distintos métodos que se han utilizado a lo largo de todo el proceso desde los años 60. En concreto se estudian las siguientes metodologías: las metodologías de enseñanza basadas en el conocimiento del código (enseñanza tradicional, enseñanza directa, métodos audiolingüales), las metodologías basadas en la adquisición de la capacidad de uso, las metodologías basadas en el cambio del comportamiento sociolingüístico, y las metodologías basadas en la adquisición de las aptitudes socioculturales (métodos didácticos, método activo, métodos de transformación de los grupos). En cada metodología se estudian las bases teóricas, el contexto histórico y los métodos propiamente dichos.

Dans cet article, l'auteur étudie l'évolution de l'enseignement du basque chez les adultes du point de vue méthodologique.

La première partie de cette étude aborde les aspects sociolinguistiques du thème: le nombre de basque parlants, le degré d'alphabétisation, la typologie des élèves de basque, l'évolution des inscriptions et de l'enseignement de la langue, l'"échec scolaire" dans l'enseignement du basque, la division et la dispersion de l'alphabétisation et de l'euskaldunisation des adultes.

La partie principale de cette étude se centre sur l'examen de la méthodologie: l'auteur décrit et valorise les différentes méthodes qui ont été utilisées tout au long du processus depuis les années 60. Voici, en résumé, les différentes méthodologies étudiées: les méthodologies d'enseignement basées sur la connaissance du code (enseignement traditionnel, enseignement direct, méthodes audiolinguales), les méthodologies basées sur l'acquisition de la capacité d'emploi, utilisation des méthodologies basées sur le changement de comportement sociolinguistique, et les méthodologies basées sur l'acquisition des aptitudes socio-culturelles (méthodes didactiques, méthode active, méthodes de transformation des groupes). Les bases théoriques sont étudiées dans chaque méthodologie ainsi que le contexte historique et les méthodes proprement dites.

Administrazioen hizkuntz politika euskalduntze-alfabetatzearekiko

Askoren artean*

1. Sarrera

Txosten honen asmoa Legeen eta Ebazpenen eragina, araututako eredia, aplikapena, perspektibak eta euskalduntze-alfabetatzearen beharrak argitzea da. Hasteko, euskarari kalterik handiena egin dioten bi faktoreak ondoko hauek dira:

1. Estatu espainiarra eta frantziarraren sorrera, eta beraz Euskadiren zatiketa.
2. Espainiako Konstituzioaren Nafarroari buruzko tratamendua.

Ondoren, Legeen garapenari ekingo diogu:

1.1. 1978ko Espainiako Konstituzioaren 3. artikulua:

"El español o castellano es la lengua oficial del Estado. Todos los españoles tienen el deber de conocerlo y el derecho de usarlo.

* Alegria, Xabier; Arcjita, Adolfo; Ariznabarreta, Jesus Mari; Barrutia, Jesus Mari; Maiztegi, Jesus Mari; Muniozguren, Josu; Urrutia, Iñigo.

Las otras lenguas serán también oficiales en el ámbito de sus comunidades respectivas”.

ONDORIOAK

- a) Indibidual gisa: Estatuko inork ezin du Gaztelania ezezagutu. Euskadiko inork ez du Euskara ezagutu beharrik. Beraz, Euskadiko inork ezin du Gaztelania ezezagutu, baina Euskadiko edozeinek Euskara ezagut dezake.
- b) Sozial gisa: Euskaldunak erdaldundu egiten dira. Erdaldunak ez dira euskalduntzen. Komunitate bat ahuldu egiten da eta bestea indartu. Bata elebiduna da; bestea elebakarra.
Ez dira euskalduntzen, hizkuntza bakar batez komunikatu daitezkeelako (Gazteleraz).
Beraz, Euskara sozial gisa ez da beharrezkoa.
- d) Territorial gisa: Estatuko territorio osoa Gazteleraren hizkuntza territoria da.
Euskal Elkarte Autonomoaren territorio politikoa (gehi Nafarroa?) bakarrik izan daiteke Euskararen hizkuntza territoria.
Gaztelerak berezko territorio zabalak ditu estatuan eta kontaktu guztiak euskaldun territorioan. Euskarak ez du berezko inolako territoriorik, eta daukan murrizta kontaktu guztiak baino ez da.
Beraz, euskaldun territoria Espainiako Estatuak fagozitatzen du.

Konstituzioaren inposapena hor dago: *'deber de conocerlo'*. Formula, beraz, gure ustez irtenbide mixtoetan jausten da. Denok dugu eskubidea geure hizkuntza propioaz mintzatzeko; baina denok dugu, era berean, Gaztelania ezagutzeko betekizuna ere. Ez dago aukerarik, ezarpen bat baino. Gaztelania ematen da Espainiako oinarritzko hizkuntza bezala, eta euskarak jasaten duen egoera desorekatua ikusita, erraza da politika-jokabide horren ondorioak asmatzen.

1.2. Frantziako Konstituzioaren 2. artikulua:

'La France est une République indivisible, laïque, démocratique et sociale. Elle assume l'égalité devant la loi de tous les citoyens sans distinction d'origine, de race ou de religion. Elle respecte toutes les croyances.

L'emblème national est le drapeau tricolore, bleu, blanc, rouge.

L'hymne national est la Marseillaise.

La devise de la République est 'Liberté, Egalité, Fraternité'.

Son principe est: gouvernement du peuple, par le peuple et pour le peuple.'

ONDORIOAK

Frantziako Estatuan diren hizkuntza desberdinak ez ditu Legeak aipatzen. Legea idazteko erabili zen hizkuntza baino ez da onartzen eta hauxe da hizkuntza hauek subordina eta diskrimina ditzake.

Frantzia estatu espantsionarioaren eredu hutsa da.

2. Euskal Autonomi Elkartea

2.1. Euskal Herriko Autonomia Estatutuaren 6. artikulua

'1. Euskarak, Euskal Herriaren berezko hizkuntza denez, hizkuntza ofizialen maila izango du Euskal Herrian gaztelaniarekin batera, eta guztiek dute bi hizkuntzok ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea.

2. Komunitate Autonomoko Erakunde amankomunek Euskal Herriko egoera sozio-linguistikoaren ñabardurak kontutan izanik, bi hizkuntzen erabilpena bermatuko dute, heroien ofizialtasuna erregulatuz, eta heroien ezagutza segurtatzeko behar diren neurriak eta medioak erabaki eta baliaraziko dituzte.

3. *Hizkuntza dela eta, ez da inor gutxietsiko.*

4. *Euskarari dagozkionetan, Euskaltzaindia izango da erakunde abolku-emale.*

5. *Euskara beste lurralde eta komunitate batzuen ondarea ere izanik, erakunde akademiko eta kulturazkoek beroiekin izan ditzaketen harreman eta loturez kanpo, Euskal Komunitate Autonomoak eskatu abalko dio Gobernu espainolari lurralde eta komunitate horiek kokaturik daudeneko Estatuekin itunak edo komenioak egin ditzala —edo eta hala behar izanez gero Gorte Jeneralei horretarako eskabidea ager dezan, berauek bura onartzeko—, horrela euskara zaindu eta bultzatzea dadin.'*

ONDORIOAK

Euskararen alorra erregulatzeko eskubidea Euskal Komunitate Autonomoaren botereari dagokio.

Beraz, normalizazioaren lehen baldintza teorikoa bete da: "Diglosiapean dagoen hizkuntzarik ezin da normalizatu botere politikotik landa..." "...Hortaz, normalizazio-prozesuan, elementurik determinanteena botere politikoaren hizkuntz praktika izango da eta aurrebaldintza hau gabe gainerako elementuak efikazia eta eraginik gabeko bilakatuko dira."

Gainera, Konstituzioaren formula, '*debe de conocer el castellano*', hemen eskubide bihurtzen da eta bere euskarririk handiena 3. atalean ageri da: "Hizkuntza dela eta, ez da inor gutxietsiko."

2.2. Euskararen erabilpena arauzkotzeko Oinarrizko Legea (Azaroaren 24koa, 10/1982)

"Helburua zera da: Euskara, gure Elkartearen nortasunaren erakusgarri nabarmenena eta behinena eta, ezagutzaren eta erabilpenaren bidez, gizabanakoak Elkartean erabat bertakotzeko bidea dela aitortzea.

Euskara Euskal Herriaren berenezko hizkuntza eta gaztelaniarekin batera hizkuntza ofizial izateak ez die, inola ere, batagatik edo besteagatik hartaz baliatzen ez diren herritarren eskubideei kalterik ekarri behar, Euskal Autonomia Estatutoaren 6. Ataleko 3garrenak berariz dioenez.

Hizkuntzari Euskal Herriko berkide guztien baterapide denaren aitortpena egin ondoren, euskal herritarrek hizkuntzaren alorrean dituzten eskubideak gure Lege-Antolapidetzaratu beharra dago eta, batipat, hizkuntza ofizial bieran ibarduteko eskubidea, eta hizkuntzarekiko babesaren bermea, Euskal Herriak gordetzen duen kultura-ondare baten funtsezko zati denez.

Legea gauzatzen duten guztizko oinarri-irizpideetatik abiatuta, Aintzin-Idazpuruak euskara Euskal Autonomia Elkartearen berenezko hizkuntza denaren aitortpena egiten du, eta haren lur-mugartean euskara eta gaztelania hizkuntza ofizial direnekoa. Atal horretan bertan, hizkuntzagatikako bereizkeria galerazten da.

Lehenengo Idazpuruak, herritarrek hizkuntzaren arloan dituzten eskubideak eta euskal Herri-Agintaritzak egin beharrekoak ditu gai.

Bigarren Idazpuruak Herri-Agintaritzaren ekintzak araupezen ditu. Bertako lehen Atalburua Herri-Arduralaritzan euskara erabiltzeari buruzkoa da, Autonomia-Arduralaritzarekiko harremanetan euskera eta gaztelania erabiltzeko eskubidea aitortzen delarik. Agiri-paperak herrierroldetegietaratzea ere araupezen da, aginte-araupideak edo erabakiak edo Arduralaritzaren egintza guztiak, baita mezuak eta adierazpenak ere bi hizkuntzetan argitaratu beharko direla agintzen da. Zuzenbidea eragiten dutenekiko harremanetan herritar guztiei, bakoitzak aukera dezan hizkuntza ofiziala erabiltzeko esku ematen zaie.

Autonomia Elkarteko herrien eta orobar toki-izen guztien izen ofizialak finkatzeko abalmena Jaurlearitzari, Kondaira Lurraldeetako Foru Erakundeei edo Toki Erakundeei ematen zaie. Kale-bidetango seinale eta iragarpenen idazkera araupetzen da. Zinpeko itzultzaile-tituloa lortu eta ematea araupetzen da. Zinpeko itzultzaile-tituloa lortu eta ematea araupetzeko abalmena Jaurlearitzari ematen zaio, baita itzultzaileen zerbitzu ofiziala sortaraztekoa ere. Herri Agintaritzak erabili beharreko iragarki edo itxura-eredu ofizialak, baita Euskal Herritik abiatzen diren Herri Garraioen zerbitzuak ere bi hizkuntzetan erabili beharko direla agintzen da. Herri Arduralaritzari datxekion lanarigoa arian-arian euskalduntzea aintzin-obartematen da.

Bigarren Atalburuak euskararen irakaskuntzako erabilpena araupetzen du: Aukeratuz besteko hizkuntza ofiziala irakatsi beharra araupetzen delarik, ikasle guztiek beren ikasketak euskaraz egiteko duten eskubidea aitortzen da. Jarri beharreko hizkuntza ereduak araupetzea, bi hizkuntza ofizialak behar hainbat ezagutzeko neurriak hartzea eta ikasketa-egitamuak elkarri egokitzea Jaurlearitzaren gain uzten ditu. Irakasleak gaitzeari buruzkoan, irakasleok euskaraz eta gaztelera erabateko gaitasuna lor dezaten, hauen ikasketa-egitamuak egokitzea obartematen da. Euskara ikasi beharrik ez izateko agiango barkapenak ere obartematen dira.

Hirugarren Atalburuak, albisteak euskaraz jaso abal izateko eskubidea aitortzen duelarik, euskararen adierazpide-etako erabilpena araupetzen du. Autonomia Elkarteko adierazpideetan euskara suztatzea eta EITBn euskarari indar ematea eta irratigintzan, albistaritzan, irudiaren eta botosaren irarpideetan etabar, euskara suzatzeko eta habesteko neurriak hartzea Jaurlearitzaren gain uzten ditu.

Laugarren Atalburua euskara gizartean eta erakunde mailako beste alorretan erabiltzeari buruzkoa da eta gara-adinekoei euskara erakustea euskaraz alfabetatzeko lana, maila ezberdinetan euskararen erabilpena suztatzea Jaurlaritzaren gain uzten du eta, Lege bonen erabilpena eta bedapena elkarkidetzeko, Jaurlaritzak barreman sail bat sortaraziko duela oharreman du.

Bostgarren Atalburuan agizko euskara-idatzi ofizialaren batasun eta arauzkotasunaz arduratzeko lana Jaurlaritzaren gain uzten du.

Erabaki Gehigarriak, Autonomia Elkartetik kanpo egon eta euskararekin zerikusirik duten ekintzapidetan ibardun dibarduten erakunde edo aginte sailekin atxiki-penak antolatzea Jaurlaritzaren gain uzten du."

ONDORIOAK

Lege honek normalizazioaren eskema betetzeko pausua izan nahi du.

"Kontsentsu" politikoaren fruitua da legea. Ondorengo erre-kurtsoa ikusi eta gero ez da ezer irabazi. Aitzitik, mugagabeegi gelditu da, gauzak ondo zehaztu gabe eta hutsuneak betetzeke.

Dena den, *martxan* jartzeko legea da eta berorren efikazia, neurri handi batean, aplikazioaren orduan jarraituko den krite-rioaren menpe egongo da.

2.3. Azaroaren 25eko 29/1983 HABESEA Legea

(...) Bere edukiaren eta helburuen berarikoztasuna dela eta, Euskaltegietako irakaskuntzak Hezkuntza-Erapidetza Orokorretik bazter geratzen direla jotzen da. Hala eta guztiz ere, horien esakerak eta esangurak, egiteratze-aldian mailaz-maila dobango izakera jotzea eska-tzen dute.'

'Bigarren atala: *Honako hauek izango dira HABEren egitekoak:*

- a) *Gara-adinekoek euskara irakastea, eta bai Euskal Herrian hoiek euskalduntzearen eta alfabetatzearen suztapena ere, bizkuntza-politikabideetarako gai den Jaurlaritzako ibardutze sailak emandako artezpideei atxikiz.*
- b) *Ikasketaren suztapena, eta bere helburuak lortzeko bideak, ibardutze-erak eta baliapideak bilatzea.*
- c) *Irakaskuntza-bazkuntzarako gaiak sortaraztea eta argitaratzea.*
- d) *Gara-adinekoak euskalduntzeko eta alfabetatzeko egitarau bereziak helburu hoiek lortzeko Ikastegietan egitaratzea.*
- e) *Gara-adinekoak euskalduntzeko eta alfabetatzeko ikastegiak suztatzea, arrazoizko egitamuketa bat lortzen saiatuz eta gizarte-bizkuntzalaritzako irizpideak kontutan hartuz.*
- f) *Gara-adinekoak euskalduntzeko eta alfabetatzeko lanetan ari daitezen herri eta norbanako-jabetzapeko erakundeek laguntza, eta bai egitamu zebatzetarako hoiekin hitzarmenak egitea ere.*
- g) *Hezkuntza eta Kultura-Sailari salo egitea, euskaltegien euskalduntze eta alfabetatze-ikastaroak gainditu dituztenei gaitasun-egiaztagiriak edo agiriak eman dakizkien.*
- h) *Orohar, bere ardurapeko gaietan horretarako gai diren ibardutze-erakundeek izendatu diezazkieten nolanahiko ekintzapideak.'*

'Hamairugarren atala: *Euskaltegiak herri nabiz norbanako-jabetzapekoak izan daitezke. Jaurlaritzaren Dekretoz sortarazi eta HABEri eratzikitakoak eta Foru-Deputazioek, Udalek edo boien menpeko erakundeek*

sortarazitakoak dira herri-jabetzapeko euskaltegi. Irakasle-ahalmen osoa izango dute.

Jaurgoz norbanako-alorreko giza-banako edo lege-nortasundunei dagozkienak dira norbanako-jabetzapeko euskaltegi.'

'Hamaseigarren atala*: *Los euskaltegis privados podrán ser:*

a) Homologados: que gozarán de plenas facultades académicas por ser clasificadas como tales por el Departamento de Educación y Cultura en la forma que reglamentariamente se establezca. El carácter de Euskaltegi homologado será ratificado, en su caso, por el Departamento de Educación y Cultura, bianualmente.

b) Libres: son aquellos que no se hallan capacitados para realizar las pruebas cuya superación permita obtener los diplomas o certificados a que se refiere el artículo vigésimo. Deberán estar adheridos a un Euskaltegi público cuyos profesores serán los que examinen a los alumnos, a los efectos de lo dispuesto en el artículo vigésimo'.

'Hogeigarren atala: *Corresponderá al Departamento de Educación y Cultura, a propuesta del Patronato Rector de HABE, la ordenación general y la inspección de las enseñanzas que se imparten en los Euskaltegis Públicos y Privados homologados y la regulación de las titulaciones exigidas al profesorado de las mismas, así como las condiciones técnicas que deban reunir los edificios destinados a euskaltegis y, en general, de todo lo referente a actividades docentes. Asimismo, dicho Departamento regulará los diplomas y certificados a expedir al final de cada uno de los ciclos que se*

* Hemendik aurrera erdarazko testua ematen dugu, ulergaitza bait da euskarazkoa.

establezcan en las enseñanzas de alfabetización y euskaldunización.'

'Hogeiabatgarren atala: *Reglamentariamente se regulará el régimen de aportaciones a fondos a Euskaltegis municipales y subvenciones a privados homologados'.*

'Behin behineko erabakia:

3. Los Euskaltegis privados que se hallen funcionando a la entrada en vigor de la presente Ley podrán solicitar su homologación en los términos que se establecen en el párrafo uno de esta Disposición, los cuales seguirán disfrutando del régimen de ayudas en los términos que se establezcan reglamentariamente. 4. Reglamentariamente, se establecerá el procedimiento a seguir para proceder al cambio de titularidad de los Euskaltegis que por razones históricas actualmente son de iniciativa privada, pero con vocación de transformarse en públicos. En todo caso, será necesaria la voluntad concurrente de las partes interesadas.'

ONDORIOAK

- Marko juridiko-politikoaren ondorioz, ez ditu ezertarako kontutan hartzen Euskal Komunitate Autonomotik kanpoko Herrialdeak, ezta berauekiko harremanik ere, aurreko Legeetan ematen bazen ere.

- Euskadiren proiektu politikoan Euskara funtsezkoa izan arren, lege honek, ez du Euskararen Plangintza Orokor batetik abiatzen den Ente Publikoa sortzen. Horren ordez, subentzioak banatzeko Erakundea sortzen da, hau da, iniziatiba pribatu eta politika subentzionistari zabaltzen dizkio atearak.

- Ez du benetako sare publiko batetara jotzen, alderantziz, burokraziapeko arlo pribatu-administratiborako bideak zabal-tzen ditu.

- Ez du herri mugimenduen edo erakundeen inolako parte-hartzerik aipatzen.

- Historikoki herri honen alfabetatze-euskalduntze lanetan talde, mugimendu zein erakundeei ez zaie beren lana (lan publikoa benetan berau) haintzakotzat hartzen. Ez da beraiekin ezertarako kontatzen, kontrolatzeko ez bada.

- Helduen alfabetatze-euskalduntze arloa zatikatu egiten du:

- Euskaltegi publikoak: HABEren lau publikoak

Udal Euskaltegiak

- Euskaltegi pribatuak: Homologatuak

Libreak

Zatikatzeko honek, laguntza ekonomiko eta ofizialtasun mailako ezberdintasunak dakartza. Halaber, zatikatze horrek edonolako ezberdintasunak sortzen ditu bai irakaslegoan bai ikaslegoan.

- Ikasle eta irakasleek, prozesuaren funtsean egon arren, ez dute inolako protagonismoa, ez eragin biderik.

- Legean bertan, helduen alfabetatze-euskalduntzeak dohaintasuneranzko bidea hartu behar duela esaten den arren, gerora ez da horrelakorik ikusi, alderantzizkoa baizik:

URTEA	MATRIKULA-MUGA BARNETEGIETAN EGUNEKO/IKASLEKO	SUBENTZIOA BARNETEGIETAN EGUNEKO/IKASLEKO	MATRIKULA-MUGAK ESKOLA ORDUA IKASLEKO	SUBENTZIOA HOMOLOGATUETAN IKASLEKO/ORDUKO	SUBENTZIOA LIBRETTAN IKASLEKO/ORDUKO
1984	1.600 pzta.	575 pzta.*	75 pzta.	70 pzta.	35 pzta.
1985	2.000 pzta.	300 pzta.	125 pzta.	90 pzta.	35 pzta.
1986	2.000 pzta.	300 pzta.	125 pzta.	90 pzta.	35 pzta.
1987	2.200 pzta.	300 pzta.	135 pzta.	95 pzta.	38 pzta.
1988	2.200 pzta.	300 pzta.	60/135 pzta.**	100 pzta.	40 pzta.
1989	2.500 pzta.	300 pzta.	60/150 pzta.	105 pzta.	42 pzta.
1990	2.500 pzta.	?	60/150 pzta.	?	?

* 1984ean eskola-orduak ere subentzio horren barruan zeuden.

** 1988an hasi ziren gutxienezkoa ezartzen, eta gutxienezko hau, euskaltegiak eskaini ditzakeen matrikula-kopurua jeisteko bideak erabilita ere.

- HABEren egitekoak hartzen baditugu (ikus Bigarren Atala) zein puntutaraino bete dituen kritikagarria da. Lehen 4 puntuak beste txostenari utziko dizkiogu. Baina e) eta f) puntuak guri dagozkigu, eta euskaltegiak suzatzak giza hizkuntz erizpideak kontutan hartuz eta euskaltegiertzako laguntzak garapen "ez-normala" izan dute.

Ebazpen edo Aginduen bidez, larriki "estutu" gaituzte "laguntza" horiek jasotzeko; giza hizkuntz erizpideak kontutan harturikako mapa hori non dagoen jakin nahi genuke (geratuko zaien mapa bakarra mapa 'geografikoa' izango da, orainarteko baldintzak jasan edo pairatu izan ditugunona, alegia).

- Ebazpen edo Aginduen jarraipena interesgarria da, HABEren jarrera ezagutzeko asmoz:

- 1984eko Ekainaren 20koa: Erregistroan sartzeko baldintzak (nahiz eta oraindik indarrean ez jarri), HABEren ikuskatzaileak agertzea (asesoratze eta jarraipen lanetan oraindik).

- 1984eko Ekainaren 29koa: Barne Arautegia eskatzea subentzioak jaso ahal izateko eta ikuskatzaileen rola indartzea.

- 1984eko Ekainaren 22koa: Euskaltegi Publiko eta Pribatu Homologatuetan aritzeko irakasleen prestaketa-frogetarako deialdia.

- 1984eko Abuztuaren 29koa: Gutxienezko baldintzak, ikastaroen moduloak, Agiriak, Ebaluaketa Aktak eta subentzioen zenbatekoa (burokrazia agertzen hasi da: Ikaslearen fitxa pertsonala, papeleoa...)

- 1985eko Irailaren 6koa: Aurreko urtean bezalakoxea (subentzioak igo egiten dira homologatuetan).

- 1986ko Martxoaren 19koa: Burokrazia areagotzea eta *asistentziarena* (ikuskatzaileen "polizi" rola).

- 1987ko Irailaren 29koa: Barnetegiatarako baldintzak, HABEren diru-laguntzaz azaltzearena, modulo batzuk desagertzea, *kalitate kontrola*-ren kriterioak, akten burokratizazioa.

- 1988ko Urtarrilaren 7koa: Gauza bera, baina gero eta burokrazia handiagoa exijituz ikuskaldietan. Matrikularen gutxienezkoa exijitzen hasi dira.

- 1989ko Otsailaren 28koa: Irakasle guztien homologazioa (homologatuetan) irakaslegoaren estabilitatea. Gero eta burokrazia handiagoa exijituz.

- 1990ekoa: 9, 10, 11 eta 12. mailetakoko programazioa, akten burokrazia izugarria, Euskaltegiaren Plana.

Ebazpenen bidez, subentzioen bidea txartzat jo ez bazen ere hasieran, laster aurkitu zuen HABEk "grifoa ixteko" bide egokia, ulergaitza benetan, zeren lan publikoari subentzioak murrizteak, laguntzarik eta eman gabe ez du azalpen garbirik.

- Euskaltegi libre zein homologatuek izan zuten lehen kolpea homologazioarena izan zen (Unibertsitate titulazioak, EGA edo baliokidea, meritu lehiaketa edo prestaketa frogak, bata bestearen atzetik etorri diren betekizunak inolako kontrapartidarik gabe, e.a. Auzi hau dela eta zenbat istilu!

- 1984eko Ekainean HABEren ikuskatzaileak legalizatzen dira. Teorian zeregin handi eta zabala izatekotan sortzen badira ere, errealitatean kontrolatze lan hutsa besterik ez dute beteko. Gero eta oztopo gehiago jarri, azterketa eta ebaluaketa zehatzak inposatu, ikusketak asistentziarena lupaz begiratu, burokrazia izugarria exijitu...

- Euskaltegi Publikoetan, matrikulazio eta beka sistemak ez dira beti berberak izan. Hasieran langabetuek ez bazuten ordaindu beharrik ere, 1986ko Maiatzaren 12tik aurrera beka sistema berri bat jartzen da indarrean, aurrekoa baino burokratikoagoa. Bestalde homologatu eta libreentzat 1988.ean gutxienezko matrikula jarri zutenetik honantz dohaintasunari bideak itxi dizkio HABEK.

- Subentzioak jasotzeko baldintzak arautu zirenetik, ia urtero aldatu dituzte gero eta neurri murriztagoak jarritz, gehienetan AEK "izorratua" irten delarik.

- Subentzioen politika horrek, ekonomia arloan (ikus aurreko koadroa), honetara eraman gaitu:

- Irakaslegoaren kondizio ekonomiko eskasetara (erredikuloetara).
- Ikasleei zerbitzu minimoak ere eman ezin izatera.
- Azpiegiturarik ez izatera (informatizazioa, pedagogia-didaktika).
- Ordu pila bat urtean klaseak ematera (1.100 ordu edo...)

- Udal Euskaltegien kontratu-mota ezberdinak ere aipatzeko ak dira.

3. Nafarroa

Nafarroari dagokionez zenbait datu gogoratu behar dugu, hasteko:

- 1969-70 ikasturtean klaseak ematen hasi ziren.

-1972tik aurrera, "Principe de Viana" instituzioaren bidez subentzioak ematen hasi ziren, inongo araurik gabe.

- 1981ean Nafar Diputazioak lehen norma atera zuen (eranskin bat). Bertan irakasleen soldatak (800 pza/orduko euskara tituludunei eta 500 titulu gabekoci) erabakitzen dira. Ez zuten bete, presupostuetan diru-partidarik ez ziotelako eman.

- 1983an Berziklapen ikastaroak jartzen dira martxan, maisu/maistrentzako.

- 1986an "Vascuence"aren Legea eskaintzen du Nafar Gobernuak.

3.1. "VASCUENCE"AREN LEGEA

Lege honek euskara "nafar hizkuntza" bezala onartzen du (gaztelaniarekin batera noski) eta oso hitz politikak erabiltzen 'al-

txor' honen baloreaz, berreskurapenaz, babestu beharraz... hitz egiterakoan. Gero Nafarroa hiru zatitan banatzen du beraien gogoko erizpideak erabiliz. Hiru zati horietan instituzioek, irakas-kuntza 'reglatuak' eta komunikabideek euskarari dagokionean izan behar duten jokabidea arautzen du. Euskalduntze-alfabetatzean diharduen alorrik zabalena, hau da haien ustez 'pribatuak' direnak, aipatu ere ez ditu egiten eta beraz, hauei dagokien dekretua lege honetatik kanpo gelditzen da.

ONDORIOAK

Lehena, Nafarroa hiru aldetan zatitzen duela. Honek, berreuskalduntzeko dinamika sortzea errotik eragozten du.

Honen ondorioz, euskaraz behar duen berreuskalduntze-plan orokorrik egiterik ez dago. Administrazioak egiten duena, zera da: dauden iniziatibak arautu, egoera ez normal batean arau eta lege normalak aplikatuz.

Helduen euskalduntze-alfabetatzea ez da aipatzen.

Administrazioaren euskalduntzea ere ez. Euskaldun zonan honela dio:

"Promoverán la progresiva capacitación en el uso del vascuence del personal que preste servicio en la zona vascofona".

Irakaskuntzan zonen ezberdintasuna izugarria da.

3.2. Dekretuak

Lege hau garatzeko hiru dekretu atera ziren 1988an hiru gai hauekin: Gobernuaren zentroak, Birziklapen-ikastaroak, Entitate pribatuak.

1989an beste dekretu bat atera zen aurrekoari aldageta txiki bat ezarririk (lau pezeta gehiago ikasle/orduko).

3.2.1. Nafar Gobernuaren zentroen funtzionamendurako araua

Lehenik, zentro horiek gobernatuko dituzten organuak izendatzen ditu. Zuzendaria, Idazkaria, Ikasketa-burua, Eskola-Batzordea eta Klaustroa. Gero, hogeitamar artikulutan zehar hauen zereginak, osaketa, aukeratzeko modua... zehazten ditu. Azkenik, bost artikulutan, "Irakaskuntzaz" hitz egiten du, ikasleei "trabak" eta azterketak aipatzeko.

3.2.2. Maisu/maistren birziklapen-ikastaroak

Honetaz ere, dekretu honetan ez da gauza haundirik esaten. Bi ikastaro mota aipatzen ditu: extentsiboak (zentroan bertan) eta intentsiboak (barnetegi moduan), beraietan parte hartzeko ere baldintzak jarritz. Taldeak osatzerakoan extentsiboetan, bost ikaslekoa gutxienez izan beharko du taldeak, eta ikasleek, Hizkuntz Eskolan matrikulatzeko edo EGA azterketa egiteko konpromezua hartu beharko dute.

Intentsiboetan ez da ikasle-kopururik aipatzen, baina 6. urratsa (Hizkuntz Eskolako 3. maila) aprobaturik izan behar dute, eta ikasturte oso bat gehi udako bat edo bi barnetegi egin ondoren, EGA azterketa egin beharra dute.

3.2.3. Zentru pribatueterako laguntzak

Dekretu honetan, gehien bat, gobernuaren esijentziak planteatzen dira, eta horiek betetz gero emanen liluketen saria, 69 pezeta ikasle/orduko. Zer exijitzen da? Hona hemen laburki:

- Ikasle kopurua: taldeko 10-12 (alf.) minimo (irakasleen birziklapenean, bost ikasleko taldeak onartzen dituzte).

- Titulazioa: Irakasleek titulazio akademikoa behar dute, edozein motatakoa. Esperientziaz ez du hitzik ere esaten.

Burokrazia: Izugarritzko paper pila eskatzen dituzte: planoak, fitxak, ebaluaketak...

- Azkenik, subentzioa jaso ahal izateko, ze ikastaro mota onartzen duten esaten da: orduak...

3.3. Legeiaren aplikapena

Azalpenarekin hasi baino lehen, esan beharra dago ez garela mugatu legearen aplikapenera soilik, batez ere, EIT (Euskarazko Ikastaro Trinkoak, Nafarroako Gobernuaren ikastetxea) eta maisu-maistren birziklapen ikastaroei buruzko dekretuak hain eskasak izanik deus gutti izanen bait genukeen esateko. Beraz, gaiari estuki lotu gabe, horretaz gain funtzionamenduari buruzko interesgarri iruditu zaigun zenbait datu ematea komenigarri ikusi dugu.

Gaur egun indarrean dagoen legeriaren aplikapena aztertze-ko aipatutako hiru dekretuen arabera egin behar da:

- 1) Gobernuaren ikastetxea arautzen duen Dekretua —une honetan bat bakarrik dauka—: "Helduen Euskalduntzerako Ikastetxea".
- 2) Euskaltegi 'pribatu' eta Gau-Eskolei subentzioa banatzeko dagoen Dekretua.
- 3) Maisu-maistren birziklapena arautzen duen Dekretua.

3.3.1. Helduen Euskalduntzerako Ikastetxea

- Hasiera batean maisu-maistrak euskalduntzeko ikastaroak antolatzen zituen, gero zabaldu egin zuten matrikula gainerako jendearentzat. Gaur egun berezi egin dituzte, maisu-maistrak aparte direlarik.

- Ikasle-kopurua beti mugatua izan da. Kopuru tope hau, kontratatutako irakaslegoaren arabera finkatua izan da. Une honetan 16 irakasle dago fijo eta beste 2 ordezkapenak egiteko. Honen arabera, ikasle kopuru topea 300ekoa litzateke.

- Taldeko 20 ikasle jarri dute gehienezko kopurua, gutxienezko kopururik ez dago. Dena den, guzti hau, ikastetxe honi dagokionez, ez dago arautua.

- Irakasleak Diputazioak kontratatuak dira. Harreman laboralak Diputazioarekin eduki behar dituzte. Diputazioak ordaintzen ditu soldatak eta mantenua.

- Lokalak Diputazioak jartzen dizkie. 10 urtez aritu ondoren oraindik Diputazioak ez du ikastetxerako soilik dedikatuko den lokal finkorik antolatu. Gaur egun bi lokal ezberdinetan sakabanututa daude, alde batetik Hizkuntz Eskolan eta bestetik Hizkuntz Politikarako Sailak alokatutako lokal batzutan.

- Soldatetik aparte behar den diru guztia, Hezkuntza eta Kultura Sailaren Euskara-Zerbitzuarekin negoziatu behar dute. Aurrekontua egin eta diru-partidak bereziz (errotuladore bat crosteko bada ere). Badirudi aurrerantzean diru-kopuru bat emango zaiela gutxieneko gastuetarako (materiala...).

- Ez daukate talde didaktikorik.

Guzti hau ez dago arauturik Dekretuan. Dekretuan zehazten diren artikulua (guztiak gobernatzeko organoei buruzkoak) betetzen dira.

3.3.2. Euskaltegi 'pribatu' eta Gau-eskolak

1988ko Dekretuaren aplikapenarekin 1988/89 ikasturtean hasi ziren:

- 1988/89ko 1. hiruhilabetekoan EGA tituluaren baldintza ez zuten aplikatu urte beteko epea ematen bait zen ateratzeko. Titulu akademikoa 1991/92 ikasturte arte badago eperik, legez, baldintza betetzeko. Ikasle berriei dagokionez, une horretan ezin zuten aplikatu, hasi eta berehala ezinezkoa suertatzen zitzaielako definitzea nor zen irakasle berria.

Beraz, Dekretuan azaltzen ziren baldintza burokratikoetaz gain aplikatu zuten baldintza bakarra ikasle kopuruarena izan zen, zentzu honetan aipatzekoa da 163 ikasle (AEKri dagokionez, beste daturik ez dugu eta), 24 taldetan banatuta, subentziorik gabe geratu zirela, honek 826.410 pztako galera suposatu zuelarik. Beste aldetik esan beharra dago, ikasle kopuruaren baldintza modu ezberdinez aplikatua izan zela, hau da, baldintza berberetako taldeen artean batzu subentzionatuak izan ziren eta beste batzu ez.

-1988/89.eko 2. hiruhilabetekoan, AEKko zentroi IFZ bana zein estatutu propioak eskatzen dizkiete. AEKk guztiz legala den bere IFZ (Identifikazio Fiskaleko Zenbakia) aurkezten du. Diputazioak, lege guztien kontra, ez du onartzen IFZ hau da ondorioz AEKk geroztik ez du subentziorik jaso. 1990eko udararte itaun du egoera honek.

- 1989/90 ikasturtean EGA tituluaren eta irakasle berrien titulu akademikoaren baldintzak ez ditu eskatzen Administrazioak nahiz dekretuaren arabera hala izan behar. Ikasle-kopurua lehen bezala ikuskatzen segitzen dute. Dena den, herri batean alfabetatzerako (euskalduntzerako ez) talde bakarra baldin badago onartzen da nahiz eta ikasle kopuru minimora ez ailegatu. Ez ordea, bi talde baldin badira. Txosten hau idatzi arte behintzat ez da oraindik ikuskatzailerik pasatu.

3.3.3. Birziklapena

- Zentro bezala ez du ezer erabakitzen. Honen gestioa Eus-kara Zerbitzuaren menpe dagoen "Elebitasun batzordea" deituriko organo batek eramaten du.

- Ikastaroetarako deialdia "Elebitasun Batzorde" honek egiten du. Mailaketa-frogak zentroko irakasleek egiten dituzte, hauek azterketen emaitzak zerrenda nominal batean Batzordeari pasatzen dizkiotelarik. Batzordeak zerrenda ikusita zein ikasle sartzen den eta zein geratzen den kanpo erabakitzen du.

- Sartzeko, gutxienez, 6. urratsa edo Hizkuntz Eskolako 3. maila eskatzen bada ere Dekretuan, errealtatean baldintza hau ez da betetzen.

- Ikasleen iraupena ikastaroan, elebitasun-batzordeak neurten du. Topea urte betekoa izaten da, hiruhilabete bateko luzapenez gehienbat.

- Zortzi irakasle dago gaur egun birziklapenean. Diputazioak ordaintzen die. Zentzu honetan HEIko irakasleen estatusa bera dute.

- 3-5 talde izaten dira. Ikastaro hauen aurrekontuan agitz altuak izaten dira, kontutan hartu behar bait da zentroaren gastue-tatik aparte (irakasleak, mantenua, didaktika,...) ikasleen lana egiteko kontratatu behar dituzten ordezkoen soldatak daudela. Presupostuak 40 ikasle urtean euskalduntzeko eginda daude (ikasle/taldeko kopuru minimorik ez dago). Halaber, zera gerta-tzen da: aurreko urtekoei luzapena emanez, hauek jaten dutela ikasturtearen presupostuaren zati handi bat, ondorioz, urte ho-rretan 40 ikasle baino gutxiago eskolaratzen direlarik.

- Badago beste esperientzia bat —kanpo-ikastaroak—, nahiz eta arautua izan, oraindik nahiko maila esperimentalean dagoe-na. Ikastaro hauetan EGA eta *Sakontze* mailako 120 ikasle ingu-ru dago honako herri hauetan: Lizarra, Irurtzun, Doneztebe, Iru-ña.

- Legez ikastaro hauek bukatutakoan, EGA titulua ateratzeko azterketa egitera behartuta daude ikasleak: dena den, porrota hain handia zenez eta sindikatu handien presioagatik batez ere, irakasleak habilitatzeko IGA (Irakaskuntzarako Gaitasun Agiria) deitzen den titulua asmatu dute. Teorian 10. urratsarekin pare-katzen dena eta praktikan justu 8. urratsera heltzen dena.

- IGA Batzorde Tekniko batek aztertzen du. Batzorde tekni-ko hau honako pertsona hauek osatzen dute: birziklapeneko zu-zendariak, Lan-Bide Heziketako Irakasle batek, OHOkoko irakasle batek, Ministeritzako Inspektoreak, Euskara-Zerbitzuko bik.

- Gaur egun zentroa lokal propiorik gabe dago.

ONDORIOAK

Administrazioaren lanaren cragozpena, gaur egun ondoko puntu hauetan (beste batzuren artean) gauzatzen da, gure sailari dagokionez:

- Gobernuak, helduen euskalduntze/alfabetatzerako ikastet-xe bat besterik ez dauka. Legez arautu gabea, hots, euskaldunt-zeko alfabetatze-plan orokor batean kokatu gabea. Ikastetxe ho-

netako irakasleek oztopo handiak dituzte, gainera, bere lana era egoki batez burutzeko. Eragozpen hauek, lokal propioaren faltan zentratzen dira, batez ere, bi toki ezberdinetan egoteak suposatzen duen ezkoordinazio didaktikoa zein plangintzak egiteko zailtasuna kontutan hartuz.

- Honetaz gain, helduen euskalduntze-alfabetatze mugimenduan dauden inizatibak arautzeko dekretuak, mugimendu honi trabak paratzeko baldintzak besterik ez dira. Traba hauen artean, euskalduntze-alfabetatzearen beharrak asetzeko oztopo nagusiak honako hauek dira:

- Ikasle kopurua: egoera ez normal batean ezin da legedi normal bat aplikatu. Zentzu honetan, demanda osoari erantzun behar zaio, beti kontutan hartuta:

1.- Erizpide pedagogikoak

2.- Erizpide soziolinguistikoak

Eta guzti hau, bai euskalduntzean bai alfabetatzean, alfabetatzea gaur egun diskriminatuta bait dago, taldeko/ikasle gehiago eskatzen da eta.

- Titulazioa: tituludun izatea ez da irakaskuntza hobegoaren garrantzia. Demanda osoari erantzuteko beste zailtasun bat. Kalitatezko irakaskuntza eskaintzeko eta demanda osoari erantzun ahal izateko denbora berean, bestelako neurriak behar dira:

1.- Birziklapen iraunkorra

2.- Irakasle berrien prestakuntza ziurtatzea.

- Baldintza guzti hauek beteta ere, ematen den subentzioa (69 pza. ikasleko/orduko 1989/90 ikasturtean) hurbildu ere ez da egiten irakaskuntzaren kontu estandarerra.
- AEKren kasuan, legeztatuta ez dagoen baldintza batengatik, Nafarroan euskalduntzen eta alfabetatzen ari den gehien-goia inolako subentziorik gabe egon da birpahiru uztetan.

4. Etorkizunari begira

Oraingo egoeran ezin gara inola ere baikorrak izan. Dena den, azter ditzagun puntu batzuk:

- **Elebitasuna, euskararen irtenbidea:** Ez genuke ezetz esango, baino engainu handiak egon daitezke hemen. Sanchez Carrión 'Txepetx' jaunak, gure artean gai hau gehien sakondu duenak, "bilinguismo" hitz horren azpian zeharo gauza desberdinak sar daitezkeela argitzen digu: Sasi-elebidun, elebidun-de-sorekatuak, "tranpa sibilina", diglosia, etab.

Hizkuntza batentzat derrigorrezkoa da hizkuntz komunitate trinko baten jabe izatea; hori gabe ez dago hizkuntzarik edo hizkuntza bizirik behintzat. Euskararen hizkuntz komunitatea desegiten bada, hizkuntza bizia den aldetik galdua izango da, hila, nahiz eta taldetxo batzuk euskara lantzen jarraitu.

Halaber, ez dago inposatzerik. Txepetx jaunak berak zera gogorarazten digu: "ez zazula besteri egin zeuretzat nahiko ez zenuena". Orduan, zein da bidea? Agian izan daiteke euskararen ezagupena orotara zabaltzea.

Era berean, zera gairitu behar diugu: euskararen auzia aukera politiko jakin bati lotzea. Euskara herri baten ondasuna da, guztiona beraz, eta ahaleginak egin behar ditugu guztiek ondasun hau aintzat har dezaten. Aukera politiko jakin batekin uzartzen denean, aldiz, besteak erakarri beharrean alden du eta uxatu egiten dira.

Aurrean ditugu epe laburreko lanak, bai guk geuk -euskaldun orok- eta bai Administrazioek egitekoak, hala nola, euskal prentsa idatzia, euskal telebista, euskararen aldeko kanpainak.

- **Euskara-ikaslen gainbehera etengabea:** Administrazioa nolabait baikor ageri bada ere, hiru urteotan larriki jaitsi da euskaldunberrigaien kopurua, bai euskaltegi publikoetan bai pribatuetan. Arrazoi batzuk hauek izan daitezke:

- Kontzientzia (herritarrena) moteltzea.
- Kanpainarik eza.
- Urte osorako moduloak jartzea, etab.

- **Administrazioa euskalduntzeko plana:** Gasteizko Jaurlaritzako Hizkuntz Politikarako Idazkaritza Nagusiak bere eremuko Administrazioak euskalduntzeko abiapuntua izan nahi duen plana zehaztu du. Tokian tokiko egoera soziolinguistikoa kontutan hartuz, Administrazio desberdinetako lanpostu bakoitzari hizkuntz eskakizun perfil bat ezarri zaio. Bost urteko plan-gintza da. Baina:

- Administrazio bakoitza izango da lanpostu bakoitzari dagokion hizkuntz eskakizuna eta kasuan kasuko bere derrigorrezkotasuna ezarriko duena.
- Plana ez da HPINek hasieran proposatutakoa; kontsentsu politikoak epeldu egin ditu hasierako xedeak. Beherapen nabaria soma daiteke: Donostiarako 50a Bilborako 30a eta Gasteizerakoa 25a ezartzen zuen bitartean, oraingo formula honekin Donostiarako 38,4-era, Bilborako 19,2ra eta Gasteizerako 14,6ra jaisten da derrigorrezko hizkuntz eskakizuna izendatu behar zaien lanpostuen proportzioa.
- Politikariek euskara menperatzen ez baldin badute ez da ezer esaten.
- Helburua ez dirudi euskara hutsezko normalkuntza denik, katea elebidunak sortzea baizik, etab.

- **1991an Euskaltegi Libreentzako subentzioak desagertzea:** Denok dakigu zer suposatuko lukeen honek.

- **Euskaltegi Pribatu Homologatuen egoera ekonomikoa aztertzea:** Egituraketari dagokionean, Euskaltegi Pribatu Homologatuen egoera ekonomikoa (eta ondorioz, irakaslegoaren dedikazio/soldatak) aztertu, eta hiru urtetarako irtenbide

egokia proposatu, moldaketa honek lehen urratsak 1991ko Aurrekontuetan jasotzeko moduan.

- **EGA dela eta:** EGaren "degenerazioa" dela eta, badago hemen zehaztu beharrik.

Gainera, hortxe dago HABEren asmo zaharra, EGAtik gorako programa:

"Hizkuntzaren ikasketan badaude goragoko beste mailak ere, heste erabilera eta funtzioak, gaitasun eta trebetasun maila handiagoa edo landuagoa eskatzen dutenak. Zenbait lanbidetan euskaraz aritzeko, euskararen eta euskarazko irakaskuntzan adibidez, EGak aitoritzen duen trebetasun maila baino areagoa lortu beharko litzateke.

Horiek horrela, nabiko argi dago EGAtik gorako euskara maila berria eratzeko premia. Maila berri honek EGak eskatzen duena baino goragoko euskararen erabilera aitorituko lioke agiridunari, kultura landuagoaren mailan euskara zuzen eta egoki erabiltzen badakiela".

POLITICA LINGÜÍSTICA DE LAS ADMINISTRACIONES SOBRE LA EUSKALDUNIZACION Y ALFABETIZACION

POLITIQUE LINGUISTIQUE DES DIFFERENTES ADMINISTRATIONS EN CE QUI CONCERNE "L'EUSKALDUNISATION" ET L'ALPHABETISATION

Este artículo, escrito en colaboración, aborda la política lingüística de las Administraciones de Euskadi Sur respecto a la Euskaldunización y la alfabetización desde la vertiente legislativa.

Tras una parte introductoria sobre los derechos y deberes lingüísticos que definen las Constituciones española y francesa, los autores estudian por separado la legislación de la Comunidad Autónoma Vasca y la de Navarra. En lo referente a la Comunidad Autónoma Vasca estudian en concreto el artículo 6. del Estatuto de Autonomía, la Ley básica 10/1982 de 24 de noviembre sobre la regularización del uso del vascuence y la Ley 29/1983 del 25 de noviembre sobre la creación de IABE. En lo referente a la Comunidad Foral navarra, estudian además de la Ley del Vascuence (1986), el contenido y el funcionamiento de los tres decretos que desarrollan dicha Ley.

El artículo insiste en su conclusión, en la insuficiencia organizativa de la política lingüística de las Administraciones para resolver los graves problemas que plantean tanto la alfabetización como la Euskaldunización.

Cet article, réalisé en collaboration, aborde la politique linguistique des Administrations d'Euskadi Sud quant à l'euskaldunisation et l'alphabétisation du point de vue législatif.

Suite à une introduction sur les droits et devoirs linguistiques définis par les Constitutions, Espagnole et Française, les auteurs étudient séparément la législation de la Communauté Autonome Basque et celle de Navarre. Pour la Communauté Autonome Basque, ils étudient spécifiquement l'article 6 du Statut d'Autonomie, la Loi fondamentale 10/1982 du 24 novembre sur la régularisation de l'emploi du basque et la Loi 29/1983 du 25 Novembre sur la création de HA-BE. En ce qui concerne la Communauté "forale" de Navarre ils se penchent en outre sur la Loi de la langue basque (1986), et sur le contenu et le fonctionnement des trois décrets que développent la dite loi.

L'article insiste dans sa conclusion sur l'insuffisance d'organisation de la politique linguistique des Administrations à résoudre les graves problèmes que posent aussi bien l'alphabétisation que l'euskaldunisation.

Euskalduntze - Alfabetatzearen I. ihardunaldiak

E K B

Euskalduntze-alfabetatze alorreko euskaltegi eta elkarteetako partaideak Leioan bildurik, honako adierazpena egiten dugu:

Lehen aldia da, duela 25 urte herri honen euskalduntze eta alfabetatzeko lehen urratsak ematen hasi zirenetik diren esparru guztietako partaideak biltzen direna; Udal-Euskaltegietakoa irakasleak, Homologatuetakoa(ak), Libreetakoa(ak), HABE eta Nafar Gobernuakoa HEIko irakasleak.

Historiko deritzogu gertakizun honi gure arteko eritzi ezberdinen gaintetik, eta historian zehar izan ditugun gatazka eta gorabehera guztien gaintetik, alor honetako problematika elkarrekin aztertu eta konponbideak bilatzeko borondatea adierazi nahi dugu argi eta garbi:

1. Biziki kezkatzen gaitu egun bizi dugun egoerak:

- Euskalduntze-alfabetatzeak euskararen berreskurapenerako duen funtsezko garrantzia kontutan harturik, sailean dihardugunon sakabanaketa.

- Euskararen aldeko presio soziala eta motibazioaren ahul-
tzea dela eta matrikula-kopuruaren beherkada.
- Orohar, salbuespenak salbuespen, alfabetagintzaren alorre-
an dagoen hutsune nabaria.
- Euskara ikasteko eskubideak ziurtatzeko baldintzarik eza;
besteak beste, ordaindu beharra, demanda osoari erantzu-
teko ezintasuna, diskriminazioak... Zentzu honetan legeria-
ren hutsuneak nabarmenak dira, askotan oztopo bihurtuz.

2. Egoera honetara ekarri gaituzten faktoreen artean honako hauek nabarmendu nahi ditugu:

A. Euskalduntze-alfabetatze mugimendua osatzen dugu-
noi dagokigunez:
Lan planifikatu eta iraunkor baten falta.
Gure arteko elkarlan eta koordinaziorik eza.
Euskalgintzako gainerako sailekiko harreman falta.

B. Instituzio publikoei dagokienez:
Indarrean jarri duten legeriaren desegokitasuna, eta as-
kotan bere aplikazio kaltegarria.
Euskalduntze-alfabetatzeak eskatzen dituen bitarteko-
ak ezarri ez izana.
Euskalduntze-alfabetatze mugimenduarekiko elkarla-
nerako aukerarik ez eskaintzea.

3. Guzti hori kontutan harturik:

Iniziatiba sozialaren garrantzia azpimarratu nahi dugu, ikastolenean, komunikabideenean eta beste alorretan be-
zalaxe euskalduntze-alfabetetzearenean ere. Era berean,
azpimarratu nahi dugu, iniziatiba Instituzionalaren ga-
rrentzia.

Bi iniziatiba mota horien arteko elkarlana funtsezkoa da,
hala nola, sail honetan gabiltzanon artekoa, eta euskal-
gintzako gainerako sailekikoa. Guzti honetarako gure ja-
rriera guztiz zabala nabarmendu nahi dugu.

Euskalduntze-alfabetatzeak plangintza berezi baten premia larria du euskararen plangintza orokor baten gainean. Euskara ikasteko eskubidea ziurtatu behar zaio Euskal Herriko biztanlego osoari eta hori dohainik egin ahal izateko bitarteko ekonomiko, kultural eta legezko guztiak ezarri behar dira. Ardura hori Instituzio publikoari dagokie bete-betean.

Horretarako behar-beharrezkoa da gaurko euskalduntze-alfabetatze sistemaren berrantolamendua. Azterketa hori, Instituzioen eta euskalduntze-alfabetatze mugimenduaren artean egin beharra dago, arazoari irtenbide egokirik emango bazaio.

Euskalduntze-alfabetatze mugimendua osatzen dugunoi dagokigunez eta berreuskalduntzean dugun erantzukizuna kontutan hartuz, inork bere burua euskalduntze-alfabetatzearen zilibortzat hartu gabe, ondoko puntuen inguruan bideratuko dugu gure lankidetzaz:

- Irakaskuntza, euskararen erabilpena areagotzera eta euskararen aldeko motibazioa eragitera zuzentzeko moduak aztertzeko eta indarrean jartzeko konpromezua hartzen dugu.
- Zentzu horretan metodologi mota ezberdinak baliagarritzat jotzen ditugu errealitate geografiko eta sozial berezien arabera.
- Irakaslegoaren prestakuntzari, orain artekoan baino garrantzi handiagoa ematearen beharra begibistakoa da.
- Alfabetatzeari seriozki eta konpromezu osoz aurre egingo diogu berehalakoan.

Bukatzeko, gizarte osoari dei egin nahi diogu euskara ikas eta erabil dezan, eta euskararen kontrako eraso guztiak sala ditzan.

GAI AK

... HAINBAT ABURU

Ikuspegi juridiko batetik euskararen ahuleziak gainegituran

Iñaki Agirreazkuenaga

Lerro labur hauetan, euskara hizkuntza bezala, indarrean dauden gainegiturazko arauak aztertuz, erdararekiko zein erlatzian aurkitzen den azaldu nahi nuke. Noski ikerketa honek, Euskal Elkarte Autonomoan bakarrik dauka nolabaiteko interesa, baina inola ere ez Nafarroan zeren orokorki, zalantzarik gabe, esan daiteke normalizazio-bidean bere *status*-a desegokia dela eta are gutxiago Iparraldean euskarak ez bait du bertan ia inolako *status*-ik.

Aurrebaldintza-modura, gure herrian sakon-sakonean dauden jarrera polarizatuetatik ihes egin nahi dudala adierazi nahi nuke. Beraz, ahaleginduko naiz ahal den neurrian bederen arazo juridikoak argitzen, baina garbiki esanez, nire ikuspegitik azterketa ez dela agortzen indarreango marko juridikoa edo Gernikako Estatutua mesprezaturik edo gorapatuz.

Era berean, hari horri jarraituz, memoria eginez azpimarratu egin behar da, Konstituzioko hirugarren artikulua bere garaian

indar abertzale guztiek kritikatu eta gaitzetsi zutela Gorteetan eztabaidatu eta onetsi zenean (1978). Baina arlo honetan ere, gure herrian arlo guztietan dagoen polemika agerian gelditzen zaigu, alegia Konstituzioaren ukapena gehiago baten aldetik eta geroagoko Gernikako Estatutuaren onespena, nahiz eta aski argi egon bata bestearen menpe gelditzen dela.

Horrela gure gaurko gaiari jarraituz, Konstituzio eta Estatututik, eskematikoki, ondoriozta daiteke, lehenbizi, euskara eta gaztelania biak hizkuntza ofizialak direla. Beraz, Auzitegi Konstituzionalaren doktrina kontutan hartuz, ofizialak izateagatik bai euskara eta bai gaztelania onartuak izango dira "por los poderes públicos como medio normal de comunicación en y entre ellos y en su relación con los sujetos privados, con plena validez y efectos jurídicos (independientemente de su realidad y peso como fenómeno social)". (Ikus Auzitegi Konstituzionalaren Epaia-A.K.E.- 82/1986, 2. oinarri juridikoa).

Gero itzuliko gara ofizialtasunaren haria jorratzera. Orain demagun, hizkuntza biak ofizialak direla eta ondorioz maila juridiko berdinean daudela. Egia al da hau gure gainegitura juridikoaren ikuspegitik? Erantzuna Konstituzioak ematen digu jakin beharra gaztelaniarekiko bakarrik ezartzen duenean, eta arazo honi buruz Auzitegi Konstituzionalak esplizituki zera adierazi du, hitzez hitz:

"El artículo 3.1 de la Constitución establece un deber general de conocimiento del castellano como lengua oficial del Estado; deber que resulta concordante con otras disposiciones constitucionales que reconocen la existencia de un idioma común a todos los españoles, y cuyo reconocimiento puede presumirse en cualquier caso, independientemente de factores de residencia o vecinales en los ámbitos de las respectivas Comunidades Autónomas, pues el citado artículo no establece para ellas ese deber, sin que ello pueda considerarse discriminatorio, al no darse respecto de las lenguas cooficiales los supuestos antes señalados que dan su fundamento a la obligatoriedad del conocimiento del castellano". (A.K.E. 84/1986, 2. oinarri juridikoa).

Eta galegoaren normalizazio-legeak hizkuntza biak berdindu nahian galizieraren jakin beharra ezarri zuenean, Auzitegi Konstituzionalak honako hau erabaki zuen, hitzez hitz:

“En cuanto a la argumentación en defensa del precepto impugnado fundada en la igualdad de las dos lenguas oficiales en el territorio de Galicia, pasa por alto que el principio constitucional y estatutario de igualdad se predica de los ciudadanos, y no es discriminatorio respecto de éstos la existencia de un deber de conocimiento del castellano y la inexistencia del mismo deber respecto del gallego” (A.K.E. 84/1986, 2. oinarri juridikoa).

Beraz dirudienez, argi dago Auzitegi Konstituzionalak esandakoaren arabera hizkuntza biak juridikoki ez daudela berdintasun-maila berean. Horrela gaztelaniaren nagusitasun edo lehenetasunaren efektuak, maiz azaltzen zaizkigu jurisprudentzia konstituzionalean. Zenbait kasuren artean, hauek dira nire ustez aipagarrienak:

- a) Gaztelaniarekiko bakarrik dago “una presunción de que todos los españoles lo conocen”; zeren “sólo del castellano se establece un deber individualizado de conocimiento” (A.K.E. 82/1986, 3. oinarri juridikoa).
- b) Espediente administratiboak ezin dira euskaraz soilik gauzatu parte desberdinen artean akordiorik ez badago, zeren bestela, zera egongo litzateke “una vulneración de lo dispuesto en el art. 3 de la Constitución, cuando se excluyera el uso oficial del castellano” (A.K.E. 82/1986, 9. oinarri juridikoa).
- d) Parlamentu Autonomoetan (Katalunian adibidez) legeak hizkuntza ofizialkide batean eztabaidatu eta onartzen direnean, ezin da “zalantzazko interpretazioetan” hizkuntza ofizialkidea inposatu, zeren orduan urra daitezke “la seguridad jurídica y los derechos a la tutela judicial efectiva de los ciudadanos que, sin tener el deber de conocerla, pueden alegar el desconocimiento de una de las lenguas cooficiales, aquella a la que se da prioridad en cuanto a la interpretación de las leyes publicadas en forma bilingüe” (A.K.E. 83/1986, 3. oinarri juridikoa; eta A.K.E. 123/1988, 3. oinarri juridikoa).
- e) Azkenik beste kasu batek azterketa berezia galdatzen digu, momentu honetan gure gizartean duen garrantziaga-

tik. Konkretuki, Auzitegi Konstituzionalak Euskara-ren Legearen 8.3 artikulua inkonstituzionaltzat jo zuen —gogoratu artikulua honek salbuespen gisa, biztanle erdalunen eskubideak urratu gabe, udaletxe batzutan euskara soilik erabiltzea posibilitatzen zuela— honako hau argudiatuz, hitzez hitz: “el art. 8.3 viene a ser inconstitucional por infracción de lo dispuesto en el art. 3.1 de la Constitución, en relación con la no existencia del deber de conocimiento del euskera en zona alguna del territorio del Estado, que resulta del art. 6 del E.A.P.V.” (*A.K.E. 82/1986, 10. oinarri juridikoa*).

Nire ustez kasu honetan Auzitegi Konstituzionalak nabarmenki sartu du hanka, zeren lehenbizi ez da ikusten inondik inora ere non urratzen den Estatutuaren 6. artikulua, 8.3 artikulua zuzen-zuzenean aplikatuz diskriminazio linguistikorik ezin bait da egon. Gainera, bigarrenaz, bere interpretazioa emanaz Auzitegiak euskara hizkuntza ofiziala dela ahaztu egiten du, beraz lehen esandakoaren arabera ofiziala izateagatik, printzipioz, botere publikoek edo biztanleek “con plena validez y efectos jurídicos” erabil bait dezakete. Agian, euskara, hizkuntza minorizatua denez, une honetan legeak esan beharko digu noiz erabili behar den gaztelaniarekin batera, diskriminaziorik ez sortzeko, baina beti batera erabili beharko balira, euskararen ofizialtasunak ia-ia itxurazko edo apaingarria izateko arrisku nabaria edukiko luke. Zentzu honi jarraituz, geroago, 2568/1986.ko Erret Dekretuak (“Reglamento de organización, funcionamiento y régimen jurídico de las Entidades Locales”) horrelaxe posibilitatzen du (“conforme a la legislación aplicable y a los acuerdos adoptados al respecto por la correspondiente Corporación”) gaztelaniaz *ala* euskaraz erredaktatzea: batzarretako deialdiak, eguneko gai-zerrendak, mozioak, botu partikularrak, aktak,... (ikus 86 eta 110. artikulua). Hala ere, problematika guzti hau bideratzeko komeni litzateke, etorkizun hurbilean Komunitate Autonomoan onetsi behar den Administrazio Lokalei buruzko Legean, herri euskaldunetako

udaletxeetan euskara soilik erabiltzea bidezkoa egingo duen artikulua bat sartzea —euskararen ofizialtasunean oinarrituz—. Noski, esan beharra dago muga beti ere diskriminazioak eraiki-ko duela, alegia norbaitek batzarretako deialdia, akta, jakinerazpena... gaztelaniaz irakurri edo jaso nahiko balu, bere eskubidea egikaritzen arituko litzatekeela, gaztelaniaren ofizialtasunean oinarrituz eta udalak horrela eman beharko lioke.

Arazo zehatzak albo batera utzi ondoren, orain arte garatu-takoaren laburpen gisa esan dezagun, Auzitegi Konstituzio-nalak klarki erabiltzen duela Konstituzioko 3.1 artikulua euska-ra bigarren maila batera beheratzeko. Jarraian gai honen beste ikuspuntu bat gehituz argi dago Konstituzioak derrigortzen gai-tuela gaztelania jakitera, baina Konstituzioak esaten diguna on-gi ulertzeko, aipatu behar dugu, Konstituzioak inola ere ez digula galdatzen gaztelania erabiltzea geure erlazioetan, edono-lako erlazio publiko ala pribatuetan, Elkarte Autonomoan behi-nik behin. Are gehiago, Euskararen Legeak esaten duenaren arabera, edozein toki, kasu, egoeratan, euskara bakarrik era-biltzeko eskubide osoa daukagu. Orduan, zirkunstantzia asko-tan problema ez dute legeek planteatzen, baizik eta gure zori-tzarreko errealitate soziolinguistikoak; askotan hemen datza kakoa eta ez beti legeetan, hauek agintzen dutena ez bait da be-tetzen.

Beste pausu bat emanez gainegiturazko arauen azterketan geure buruari galdetu behar genioke praktikan non eta nola ma-mitzen den Konstituzioak inposatzen digun gaztelania ezagu-tzeko obligazioa. Erantzuna, nire ustez, heziketaren bitartez da-tor, alegia, gaztelania ikasle orok ikasi beharko du, noizko?, gehien jota epemuga bezala obligaziozko heziketa bukatu bai-no lehen, eta horretarako ikasketa-planek nahikoa ordu eduki beharko dituzte erreserbatu-rik. Orduan konturatuko gara gure hausnarketa aurrera eramanez Euskal Komunitate Autono-moan, bete beharreko heziketan, ume guztiak derrigorrez ikasi beharko dutela ez bakarrik gaztelania, baizik eta era berean euskara. Hau norbaitentzat argi ez balego Auzitegi Konstitu-

zionalaren hitzak erabiliz esan behar da Konstituzioko 3. artikulutik eta Gernikako Estatutuaren 6. artikulutik: "resulta que el Estado en su conjunto (incluidas las Comunidades Autónomas) tiene el deber constitucional de asegurar el conocimiento tanto del castellano como de la lengua propia de la comunidad, que tiene carácter de lengua oficial (art. 6.1 del Estatuto). Una regulación de los horarios mínimos que no permite una enseñanza eficaz de ambas lenguas incumpliría este deber constitucional" (*A.K.E. 178/1983, 4. oinarri juridikoa*).

Ondorioz, Euskadiko Komunitate Autonomoan heziketako biztanle orok euskararen ezagupenik ez badu, ez da izango marko juridikoak oztupoak eraikitzen dituelako, baizik eta hemengo botere publikoek euskararen irakaskuntza eredu desegoki bidez antolatu dutelako. Konkretuki, ikuspegi juridikotik argi dagoela dirudi, alde batetik, "X" modelo existitzen den neurrian inkonstituzionala dela, eta bestetik, "A" irakaskuntza erdua ere, inkonstituzionala izan daitekeela ikasleen euskararen ezagupena eraginkorki bermatzen ez badu.

Hitz hauekin emango diot bukaera hausnarketa honi, nahiz eta, gai guztiak ez ditudala agortu jakin. Orañdik badaude arazo kolateralak erantzun bila (esate baterako, euskara komunitate honen hizkuntza berezkoa edo propio izateak nolabaiteko eragin juridikoa eduki dezake) eta gainegituratik jaisten bagara lege bat baino gehiago aurki dezakegu lehen mailako hizkuntza gaztelania dela adieraziz eta noski bigarren dibisiokoa euskara (ikus, adibidez, *Botere Judizialeko Lege Organikoa 231. artikulua*).

Konklusio gisa zera azpimarratuko nuke: ikuspegi juridikotik euskara eta gaztelania ez daudela maila berdinean kokaturik, nahiz eta biak ofizialak izan; Konstituzioak gaztelania eza-gutzeko ezartzen digun obligazioa, Auzitegi Konstituzionalak Estatu osoko hizkuntzari lehentasuna emateko erabili du; hala ere botere publikoak eraginkorki bermatu behar dute euskara-

ren irakaskuntza derrigorrezko heziketan, beraz biztanle guztiek, hizkuntza biak jakin beharko dituzte eta ondoren bakoitzak aukeratu beharko du zein erabili, alegia, benetan —ez soilik teorian— gogoko duena.

I.A.

**Lan-prozesu kulturalak eta kapitalen mugimenduak
60-80ko hamarkadak bitarteko Europan**

Joera ekonomiko berriak kultura industrializatuan

Ramon Zallo

Metaketa-eredu orokorraren krisiak, kapitalak baloratzeko sektore eta adar berrietan ikertzeraz bultzatu gaitu, sektore eta adar horietan alderdi produktibotik edota merkatuaren alderditik eskura dauden teknologia berriak aplikatzerakoan mesedea etorri bait da. "Komunikazioa eta kultura" sektorea izan da horietako bat. Industria kulturalak sektore zaharkitu eta babestu izatetik beste sektore dinamiko eta kontzentratua izatera iragan dira, transnazonalizatua, errentagarritasun altukoa eta konprometituriko kapital-bolumen gero eta handiagoekin.

1. Produksio-prozesuak 60-80 urteetan

Industria batean, gertatzen den produkzio-prozesua lan-prozesu baten eta kapitala baloratzeko prozesu baten emaitza bezala ulertuz (Palloix 1980, Borrelly 75), produkzio errealean hasi eta kontsumoarekin burutzen dena, posible da kultur in-

dustrien produkzio-prozesuetan ezaugarri diferentzialen sail bat atzematea 60 eta 80ko hamarkaden artean, adar bakoitzaren berezitasunak¹ eta aurreko ezaugarri askoren mantentzea alde batera utzita, noski. Ikus koadroa.

1.1. Lan-prozesuak

Lan-prozesuen industrializazioa kultur industriren sorkuntzarekin batera gertatu zen, nahiz eta neurri eta erritmo desberdinekin. Produktzioaren eta/edo banaketaren jarraikortasunaz ezaugarritzen diren industri adarretan (prentsa, irrateria, telebista), antolakuntza industrialak produkzio-prozesuaren fase guztiak hartzen ditu, lan erabat sortzaileak barne direla (kazetaria, irrati edo telebistako programa baten gidaria). Beste adar batzuetan, produkzio-prozesuaren fase hertsiki sortzailea —ezinbesteko fasea kultur produktzioan— lanaren antolakuntza industrialaren aurrekoa eta kanpokoa da bere osotasunean ia (argialetxeen kasua), zati handi batean (fonografia) edo partzialki (zinematografia). Dena den, eremu sortzaileen zati bat (argialetxeetako diseinua, produkzio diskografikoa, gidoiaren zentzu hertsian, zuzendaritza eta interpretaritza zinematografiakoak) lanaren antolakuntza industrial eta kolektibo batean sartuak daude bete-betean.

Kasu guztietan, hala ere, obraren helburu industrial, erreproduktibo eta merkataritzakoak baldintzatzen du lanaren edukina eta forma hala nola autorearen autonomia, hein handiagoan edo txikiagoan. Industria editorial, fonografiko eta zinematografikoan, taylorizazioa² hasierako pauso horien ondok hasten da. Konposizio, grabazio eta errodejeko faseetan garatzen da, hurrenez hurren.

Jarraiko edizio edo igorpeneko industrietan (prentsa, irrateria, telebista), lana taylorizatua dago hein handi batean, denboren neurketa malguekin, eginbeharren esleipen zehatzekin, lanpostu definitu eta hierarkia jakinekin. Baina beti ere taylorizazio osoa zertxobait mugatua dago, lan horien izaera sortzailea, tratatzen duten gaia (informazioa, sorkuntza) eta beren egiteko eta eragin soziala direla eta. Ez dira beraz beharrezkoak sinaturiko

artikuluen aitatasun eta osotasunaren arrezagutze teorikoa, isilpe profesionala, kontzientzi klausula, programa baten zuzendariren estatutua... Eskubide hauek tentsioan daude editorearekin edo emailearekin, eta gainbehera betean kultur alorrean ere lanaren antolakuntzarako ikuspegi berria inposatuz doan neurrian: neotaylorismoa³ alegia.

Lan-prozesuen teknologia birmoldatzaile berrien sarrerak aldaketa kualitatiboa ekarri du kultur industriren lan-antolakuntzako sistemetan. Edizioaren, prentsaren edo telebistaren munduan hain bereziak diren giza talde handiak asko murriztu dira ohizko enpresetan. Adar hauetan enpresa berriak sortzen direnean beren produkzio eta antolakuntzako sistema erabat berantolatu ondoren egiten dute, lana kapitalarekin ordeztzea eta editorearen edo programatzailearen nagusitasun handiagoa suposatzen duten azken berrikuntza teknologikoak inkorporatuz.

Adibide gisa, prentsan, erredakzioko terminalak indartzea ordenadore pertsonal autonomo eta aldiberean ordenagailu zentralekin konektaturikoen bidez, fotokonposizioaren sarrera, testu eta irudien tratamendua hala nola erabateko bateratzea, grafikoen sorkuntza lagundu, zuzenketa automatikoa, pantailako diagramazioa, pantailatik bitarteko fotografiko batera (offset-era) pasatzea, konposizioaren eta inpresioaren arteko edota erredakzioaren eta inpresio-osteko lanen arteko mugen lausotzea, eta beste hainbat faktore izan dira eguneroko prentsaren antolakuntz sistemak funtsean aldatu dituztenak (Diaz Nosty 1988).

Egia da erredakzioak kompetentzia berriak bereganatu dituela diseinuaren alor teknikoan, baina ez du hobekuntza handirik lortu bere-berea duen alorrean: erredakzioan. Hori adierazten dutela dirudi produktibitatearen gehikuntzak, idatzi beharreko berrien kopuru handiagoak, lanaren antolakuntza tenporalak, espezializazio handiagoak, erreporterismoa bigarren maila batera iragateak, editoreak ordenagailu zentralaren bidez informazioa kontrolatzeko dituen posibilitate gero eta handiagoak... Antzeko fenomenoak agertzen dira irratian eta telebistan.

Lan-prozesuen eboluzioa, 60-80 urteak bitartean

	60ko hamarkada	80ko hamarkada
Lan-prozesuak	<ul style="list-style-type: none"> * giza talde handiak * ofizioaren nagusitasuna * taylorismo mugatua 	<ul style="list-style-type: none"> * talde malguagoak * ofizioen zati baten deskualifikazioa * neotaylorismo mugatua
Prozesuen zentrua	<ul style="list-style-type: none"> * autoretza/edizioa * programazioa (TB publikoa) * erredakzioa 	<ul style="list-style-type: none"> * edizioa/banaketa * fondoa/programa-banaketa/-emisioa * informazioaren paketatzea
Produktua	<ul style="list-style-type: none"> * autore-lana * monoproduktu editoriala (produktu bat/merkatu bat) * produkzio-aberastasuna eta merkatal ziurgabetasuna 	<ul style="list-style-type: none"> * industriak antolaturiko lana, aldez aurretiko produkzioaren merkatal definizioarekin * produktu lotuak eta zenbait merkatu * kanal anitzeko komertzializazioa; sinergia komertzialak eta teknoproduktiboak (multimedia produktua), erabilera anitzeko sare eta terminalak * eskasia erlatiboa, ikus-entzunekoak bereziki
Kapitalen balorizazioa	<ul style="list-style-type: none"> * 3 balorizazio-mota orokor, azpisektorialak: <ul style="list-style-type: none"> - edizio desjarraia - edizio jarraia - programazioa/emisioa * adar bakoitzaren diferentziazioa, lan-prozesu baten eta balorizazio nagusi baten bidez 	<ul style="list-style-type: none"> * 2 mota berri agertzen dira: <ul style="list-style-type: none"> - stock informatikoen eta ikus-entzunekoen gestioa - edizioa/emisioaren konbinazioa ordain-sareetan * industrien elkar-lotura * balorizazio-espazioen areagotzea * balorizazio-formen konbinazioa, adarrik desagertu gabe. Makro-ilara ikus-entzuneko/informatiko baterantz?
Ordainketa eta kontsumoa	<ul style="list-style-type: none"> * ordainketa-sistemen diferentziazioa, adarren arabera * 2 bide kontsumo editoriala edo ITB orokorra 	<ul style="list-style-type: none"> * ordainketa eta barreiadura-formulen konbinazioa, industria bakoitzean: <ul style="list-style-type: none"> - monoedizioa/edizio paketatua - publizitate masiboa, segmentatua, babesa - ordainketa orokorra kanal-kop.aren arabera zerbitzuen arabera (kontagailua) * 3 bidea: audientzien banaketa

Telekomunikazio-sistemak eta hauetatik sortzen den informazio ugaria dela eta, prentsa gero eta gehiago dago informazio-iturri antolatuen menpean eta egunkariaren ordenagailuetara zuzeneko sarrera duten agentzien menpean. Guzti honek produkzio propioaren murrizketa dakar, eremu erregional eta lokaletan espezializatuz gainera. Produktuaren diseinua, aurkezpen-modua eta bere irakurleen profiltera egokitzea, horra hor medioaren eginkizun nagusiak. Aldi berean, prentsa bere zerbitzuak eta bezeriak banantzen saiatzen da. Medioen ideologia bera ere lausotu egiten da itxuraz.

1.2. Lan-prozesuen zentrua

Produkzio-katean, oro har, kultur produkzioaren definizio-zentrua desplazatuz doala ohar gaitezke, eta normalean horixe da era berean errentagarritasun handieneko zentrua. Argitalpen, fonografia eta zinematografiako industrietan errentagarritasunaren zentrua aurrerantz lerratzen da, eskariaren sorkuntz mekanismoetarantz, edizioa/banaketa bikoterantz. Industria helduak dira, barne-konkurrentzia handikoak, produktu bakoitza merkatura jaurtikitzerakoan zalantza eta ziurgabetasun-maila handiarekin, bere ohizko merkatuaren murrizketarekin, eta aisia-ko denbora sozialaren presupostuari dagokionez beste industria batzuren lehia handia jasotzen dutenak aldi berean.

Produktu bakoitza marketing-eko tekniken arabera zehatz-mehatz definitzea, promozio handiz jaurtikitzea, eta enpresek estadio honen kapitalizazioari eta kontrolari emandako lehentasuna erraz ikus daitezke baita Hollywood-eko eta mundu diskografikoko Major-en iharduteko moduan ere. Amerikako industria zinematografiko handia bere produkzioen kopurua murriztera pasa da, independenteei filmeak birkontratatu edo eroatera, mundu osoan duen banaketako oligopolioa arreta handiz mimatzen duen bitartean. Konpainia diskografiko handiek gauza beretsua egiten dute, banaketa fonografikoaren sarea kontrolatuz, produktorak eta grabazio-estudioak birkontratatu eta kantarien hautespenari eta fondo editorial musikalen horni-

zioei gero eta arreta gehiago eskaintzen dieten bitartean, etengabe baloriza daitezten.

Prentsaren kasuan ere antzematen da aldaketa. Informazio-sortzaile izatetik, informazioaren paketatzeaz nagusitzen saiatzen dira, publiko-mota jakin batzuetara egokitu asmoz. Irakurketa geratua dagoen testuinguru batean, eta hala ere errentagarritasun-maila altu batekin, igandetako aldizkariek, koadernotxo berezituak, multiedizio lokal eta komarkalek egunkarien zabalkunde-maila mantendu edo hobetzea nahi lukete, lehiakideen bizkarretik eta inbertsio publizitarioen globalean prentsak hartu duen kuota garrantzitsua hedatzen jarraitu. Zentrua, horrela, informazio-merkantziaren erredakziotik beroren definiziora desplazatzen da.

Telebistan fenomeno berezia ematen da. Produktzioan, programazioan eta zabalkundean gertatutako liberalizazioak, telebista-orduen eta emangailuen ugalketak eta kateen arteko lehiaketak audientzia masiboa duten ikus-entzuneke lanen eskasia ikaragarria ekarri du. Horren ondorioz, programa horiek garestitu egin dira eta programa merkeak, betegarri gisakoek eta kasu askotan kalitatez oso duda-mudakoek bete dute merkatua. Produktzioa baino gehiago —garestia eta arriskutsua bestalde—, programa-fondoan kontrola, nazioarteko mailan, ari da leku estrategikoa hartzen. Hori ez da inola ere derrigorrezkoa, zenbait herritan, ikus-entzuneke eremua emisora pribatuari zabaltzen ari den unean errentagarritasunaren lehen fokua telebista pribatuaren programazioa/emisioa bera bait da.

1.3. Produktua

Autore-lana pixkanaka editore/banatzailak enkargu bidez antolaturiko lana ari da ordeztzen, produktio masiboetan bereziki. Editoreak edo honen izen-emaileek gero eta gehiago aztertzen dute merkatua, gaiak eta modak atzematen dituzte, eta us-tez arrakastatsua izango den produktu baten ekoizpen-kostu osoa neur dezakete.

Liburuaren kasuan fenomeno bera ikusten da, zuzendariei proiektu editorialak eta bildumak enkargatzen zaizkienean; baita liburu kolektiboan, antolatuan edo sailkakoan ere (faszikuluak, entziklopediak, bilduma zenbakituak eta aldizka kioskoetan agertzen direnak); edota editoreak berak izendaturiko espezialista ospetsuak koordinatzen duen liburu zientifikoan. Industria diskografikoan eta zinematografikoan moden jarraitpena —nolabaiteko serializazioa edo sailkapena— eta jaurtiketen hautespen zorrotza zentzu beretsuan doaz. Guzti horrek ez du erabat deusezten kultur produkzioak berarekin daraman ziurgabetasuna, baina horixe gestionatzen saiatzen da.

Joera hau masa-produktuetan gauzatzen da nagusiki, eta apenas ikusten den irakurle adituei, melomanoei edo zinezaleei zuzenduriko beste produktu-lerro horietan, errentagarriak izaten jarraitzen duten merkatuak, kalitatezko kultur produkzioa bultzatu eta esperimentazio-eremu gisa agertzen direnak, ondoren orokortu badaitezke ere. Akta Bakarreko Europak merkatu handi bat irekitzen duen neurrian, bien garapenera bultzatzen du. Produkzio masiboen intentsifikazioa (best-seller-ak, telebistako tele-sailak, itzulpenak, nazioarte-mailan egindako jaurtiketak) eta eskalako ekonomiak aprobeztatzea, baita produkzio oso berezituetan ere. Dena dela, Europa ezagutzen ari den ikus-entzunezkoaren arrakastak lehia ikaragarria suposatzen du, ikuslego garantizatua duten produkzio gutxi batzuren lurraldeko edo nazioarteko eskusiba lortzearren. Hortik, gainerantzeko programen kalitate-beherakadarako, kultur nortasuneko arazoetarako, eta nazioarteko kultur merkataritzaren defiziterako sortzen diren ondorioak zenbait autorek aztertutak izan dira jadanik (Richeri 1984, Garnham 1988).

Esandakoak ez du inolako zerikusirik autore-eskubideen erregimenaren osasunarekin. Gauza jakina den bezala, erregimen hau arrakastak jotako autoreen mesedetan doa nagusiki, eta beren kultur produktiotik ezin bizi daitezkeen autore gehientsuenen kaltetan (Huet 1978; Baumol, Garnham eta beste 1985). Hala ere, ia legeria guztiak jabego intelektualaren erregulazioa gaurkotzen ari dira, gardentasun eta segurtasun juridiko handiagoa eman asmoz. Eta bide honetatik autoreak ere

antolatu egiten dira, kultur merkatu gero eta handiagoen onuradun bihurtzeko itxaropenean. Zailagoa dirudiena zera da, ikus-entzunezko sareen kasuan, beren obren zabalkundea eta erabilerera publiko intentsiboak kontrolatu ahal izatea.

Fenomeno hauekin batera, aldaketak nabarmentzen dira produktuek merkatuarekin duten harreman-moduan. Ohizkoa izan da produktu bakoitzak bere euskarri berezia edukitzea, bere kanala eta bere merkatua (liburua/liburudenda, zinema/aretoa,...). Produktuen konplejizaziorako joerak eremu guztiak hartzen ditu. Euskarriak eta kanalak desberdinu egiten dira.

Kapitalak adar kulturaletan zatikatu diren bitartean —USA-ko konglomeratuak izan ezik—, 80ko hamarkadak kapitalen mobilizazio handia ekarri du, jatorrizko adarretik kanporantz, sinergiari aprobetxamendu maximoa bilatuz. Beren elkarrekin-tza guztien gaitetik sinergiak hainbat motatan desberdinu daitezke: *tekniko-produktiboak* (adibidez prentsan telematika sartzea, datu-baseak, bideotexa bere informazio-fondoak aprobetxatuz; irriati-enpresa batek TBra egindako jautzia); *finantzarioak* (ia komunikazio-talde guztiek dute estrategia globala); *komertzialak eta publizitatekoak* (ikus-entzunezko banaketa-sareak zine, bideo eta TBrako); *antolakuntzakoak* (ur-enpresak kabletelebistako sareak Frantzia ezarri eta gestioatzeko; Canal Plus Espainiarantz) eta *sinbolikoak* (produktu sinboliko berbera multiproduktu bihurtzen da eta multimedia bidez hedatzen da, merkatal sinergiari aprobetxamendu ahalik eta handienarekin).

Editoreek egindako lehen aurrikuspenen alderantziz, ez dira sinergia tekniko-produktiboak kultur kapitalen berredapenean nagusitzen ari direnak, jatorrizko ihardueran finkatzeko estrategiak eta merkatal eta finantz sinergiari oinarritako erabilera duten abagaduneko estrategiak baizik.

Atal honetan kontutan hartu beharreko azken gaia, baina garrantzizko gaia hala ere, informazio-sare konplexuen, telematikazko eta ikus-entzunezkoen, konfigurazioak sartzen dituen aldaketak dira. Terminal gisa ordenagailuaren edo telebis-

taren pantailak dituzten sareen konfigurazio edo egituratze eta orokortzea, errotik ari da aldatzen komunikabideen panorama, baina ohizko industriak erabat ordeztzea lortu gabe, dena den. Media berriak irekitzen dituzte hain zuzen, komunikazioaren ekosistemara era osagarrian biltzen direnak (bideotexa, teletex-tua, etxeko informatika) edota ohizko medien erabilera berriak suposatzen dituztenak (satelitea, kablea edo ordaindu beharreko telebista, ohizko TBren aurrean; bideoa zinearekiko, kontzertu grabatuak edota bideoklipa). Kultura pribatizatua, *klaus-trofilikoa* (R. Gubern 1988), medio edo erabilera berriek eskatzen dutena, erabilera anitzeko sare batek suposa dezakeen errendimendu altuarekin paraleloan doa, bai bere erabileraren intentsitateagatik eta bere programen aukeragarritasun eta aldakortasunagatik, hala nola bere gestio eta ordainketan parametro ekonomiko hutsak sartzeagatik —estilo editorialean—, zerbitzu publikoaren eta irispide igualitarioaren erizpideekin behinbetirako hautsiz.

1.4. Kapitalen balorizazioa

Industri adar bakoitza produkzio-prozesu pareagarri batez definitzen dela onartzen bada, laneko eta balorizazioko prozesu berezietekin eta produktu-mota jakin batekin (Borrelly 1975), eta era berean onartzen bada sektore bereko adar desberdinek ezaugarri amankomunak eduki ditzaketela, azpisektoreko estatutua emanez, posible litzateke kultur industriak hiru ardatz zentralen inguruan zatikatzea: beren sorkuntz laneko prozesuaren industrializazio-maila batetik, erreprodukzio-maila bestetik eta produkzio/banaketaren jarraikortasun-maila azkenik.

Parametro hauekin balorizazio globaleko hiru era historiko bereizitezkeen, lan-prozesua barne hartuz (Zallo 1988).

Lehenik *edizio desjarraia* legoke, non sartuko liritekeen industria editoriala, fonografikoa eta zinematografikoa. Bigarrenik *edizio jarraia*, —eguneroko eta aldizkako prentsa—, zinetan biltzen diren lan kulturalaren industrializazioa bete-

betean, erreprodukzioa, laneko denboren erregulartasuna, lane-ko objektu espezifikiko nagusiki galkor bat, nola den informazioa, Estatuaren interbentzio —gutxienik ere— erregulazaila, ematen duen zerbitzuaren izaera babesgarriaren funtziotan, eta merkatu bikoitz eta interrelazionatuaren presentzia (informazioaren eta publizitatearen zabalkundea). Hirugarrenik, *emisio jarraia*, —irratia eta telebista— sistema teknikoaren aldaketa oso batez ezaugarrituko litzatekeena —irratidifusioa—, erreprodukzioaren beharrik gabe —errezepzio anizkoitzak eta eskari mugarik gabeko eta ez-konpetitiboaren asetzeak ordezkatu, eta zeroranzko joera duten kostu marjinalekin—; bere emisio beti berrituen eta berehala zaharkituen —kasurik gehienetan— erregulartasun eta jarraitasuna, programazio-parrila baten arabera (Flichy 1982); lan-prozesu alokatuak, finkoak edo lanaren arabera; izaera zentripetua eta komunikazio-sistema osoaren ordenatzailea, informazioaren, kulturaren eta aisiarren bidegurutzean kokatua egoteagatik; merkatu eta ordaintzeko modu desberdinekin, publizitatearen gero eta nagusitasun handiagoarekin.

Balorizazio-formula orokor hauek baliagarriak dira oraindik media berrientzat —ez bait dira derrigor industria berriak—. Horrela etxeko bideoak, bideojokoek eta, hein batean etxeko informatikak ohizko formula editoriala hartu dute; antena parabolikoaren bidez libre hartzen den sateliteko telebistak, ordea, balorizazio jarraieko mota hartu du.

Baina aldi berean, konbinazioko formulen bitartez, beste bi balorizazio-mota agertu dira. Batetik *zerbitzu informatikoen gestioa*, dagoeneko martxan dagoena (eta gero eta gehiago) zenbait herrialdetan. Etxeko telematikak —Minitel frantsesak, adibidez— balorizazio-mota berritua suposatzen du: informazio-fondo iraunkorra eta berrerabilgarria, berrikuntza puntualak egin ondoren; partzialki interaktiboa, mugarik gabeko eskaintzarekin, ez-galkorra eta banaka eskatzeko modukoa. Era honetan logika editoriala eta emisiokoa elkar bateratzen dira, lehenengoaren nagusitasunarekin, logika berri bati sorrera emanez,

epe luzera ikus-entzunezkoen mundura aldatu daitekeena: “bi-deokomunikazioa” —ikus-entzunezko interaktiboa eta eskariaren araberakoa, irudi eta audioen stock baten gainean, eta eskala mikroan Miarritzen adibidez esperimentatu izan dena.

Bestetik, eta izaera orokorragoaz aipa ditzakegu *ordainketa-sareak* ikus-entzunezkoan, bere aldagai desberdinekin. Kasu honetan ere edizioaren eta emisioaren konbinazio bat ematen da, baina bigarrenaren nagusitasunarekin, lehentasun kolektiboetan kanal publikoen ordez pribatuak ezarri nahi bait dira, bai hileroko ordainketaren bidez finantziatzen direla —kanal espezializatu baterako irispidea ahalbidetuz edota kanal asko publizitatearekin (kable-banatzailleak)— edo baita programa bakoitzeko ordainketaren bidez ere.

Jarraiko emisioaren ereduarekin ez bezala, kanal hauek programatzaile/banatzailleak dira batez ere, ia inolako produkzio propiorik gabekoak. Hori dela eta, —eredu publikoaren alderantziz, zeinetan sare teknikoaren instalatzailea eta gestorea, programazioaren eta zabalkundearen erantzulea enpresa publiko bera bait den— eredu berrian, eginkizun horiek guztiak banandu daitezke: instalatzaile bat, programa-garraiatazaileak (kanalen banatzailleak), hainbat programatzaile, sare lokaletatiko zabalkundearen gestorea. Hain zuzen ere, horietako agente bakoitzak bere parte-hartzea konpentsatua ikusi behar luke ordainketa batez, eta honek, sare-kudeatzaileek beren jomuga-lekuan jaso ondoren, atzerantz eta kaskada gisa parte-hartzaile bakoitza ordainduko zukeen. Aldi berean, espezializazioa eta internazionalizazioa sistema berriaren parte lirateke. Orobat eta stock informatikoen ereduaren alderantziz, ez litzateke ia interaktiboa eta indibidualizatua izango.

Adarren arteko elkar-loturarako joerak, gauzatuko al lirateke etorkizunean balorizazio normalizatuko makroadar batean eta prozesu ez erabat kapitalistak dituzten beste adar batzuetan, sorkuntz lan kulturalaren kapituluan besterik ez bada ere? Horrela balitz, lerro banatzailea markatuko lukeena informazio-fondoa litzateke eta continuum-a (erregularizazioa, egon-

kortasuna, kultur edo informazio-produkzioaren fluxu iraunkorra, merkaturia normalizatuko duen berrikuntza puntuala galdatzen duen zaharkitze berehalakoa) merkatu zatikatu edo masa-merkatu baterako. Zentzu honetan, prentsa-irratia-telebista-kablea-teletestua-bideotexa adar handi baten gisa eratuko lirateke, produktu nahiko diferentziatuak eduki arren, horiek merkantziak/konplexuak/multimediak itxura hartuko luketelarik. Bestalde, espektakuluaren, edizio sonoroaren, edizio inpresorearen, zinearen eta bideo-errealizazioaren adarrak segmentu dependenteak lirateke, makroadarraren hornitzaileak eta ziurgabetasun handikoak balorearen gauzatzean.

Aipatu joera prozesu irekia da, etorkizunak baieztatuko duena edota agian ez. Lehen kasuan zera esan nahi luke horrek, egungo kultura oraindik ere esku gutxiagotan kontzentratuko litzatekeela, lan sortzailea modu kualitatiboan desbalorizatuz, eta kultura oro ordenadore edo telebistako terminalaren bidez espresatuko litzatekeela. Egungo erronkak —lan sortzaileak kultura demokratizatzeko duen erabaki-ahalmena, Estatuaren papera, gizarteak standardizatzeko erakusten duen erresistentzia, askatasun pertsonala, modu editorial desberdinen existentzia— zentzu negatiboan bideratzen ez badira behintzat, zaila da joera-modu hori gauzatzea. Era berean, erabilera sozial kulturalak ez daude oraindik ezinbestean TB-monitorera edo monitorea informatikora lotuak, ezta gutxiagorik ere⁴.

Probablegoa dirudi komunikazio eta kulturako adar edo ilara industrialen egitura batek, bere zentruak ikus-entzunezkoan eta informatikan dituela, eta sare tekniko-antolamenduzkoen bidez lotuak, adarren eta produktuen arteko lotura teknologiko, produktibo eta komertzialez baliatuz funtsean merkatura orientatuak egoteko. Dena dela eta gaur egun adar desberdinetan ematen diren lan-formen, balorizazio eta kapitalen aldakortasuna dela eta, adar horiek beren nortasuna mantentzen jarraituko lukete.

1.5. Ordainketa eta kontsumo-motak

Adar bakoitzaren ordainketa-modua desberdina den arren, funtsean hiru eredu egon izan dira: eredu editorialean, aparatu erreproduzitzailak parte hartzen duela (diskoaren kasua) nahiz ez, eskuratutako euskarri-ale bakoitzeko ordainketa ematen da (liburu, disko, egunkari bakoitzeko ordainketa) —jabego intelektuala kanpoan utziz— edota zerbitzuko ordainketa (zinearen kasuan); programazioa/emisioaren ereduari emisioekiko irispide libre da (kanon eta/edo publizitate bidez finantziatuak).

Oinarrizko eredu hau transformazio bete-betean dago industria bakoitzean eta baita orokorrean ere. Serializazioak edizioan, loturiko produktu gisa, ordainketa-modu bereziak eskatzen ditu: edo ale hautetsi bakoitzeko (autoreen bilduma) edota loteka (faszikuluak), epekako ordainketak (entziklopediak) eta baita formula publizitarioak ere barne hartuz. Irrati-telebistan ohizko publizitate masiboa publiko helburukoan bila abiatzen da eta gero eta handiagoa da babes edo laguntzaren pisua.

Balorizazio-modu berriei dagozkien ordainketa-modu berri bi agertzen dira azken urte hauetan.

Lehenik ordainketa orokorra emisio-pakete batengatik edo kanal espezializatu batengatik, edota EEBBetan bezala, ordainketa desberdinak programa-lote desberdinen arabera —beren kopuru edo espezialitatearen arabera— eta formula-barrietate handiarekin.

Bigarrenik agertzen da Miège-k “kontagailuaren ekonomia” deitu duena zentzu hertsian, uraren, gasaren edo elektrizitatearen kontagailua adibidez. Sarearen bidez, etxean, hilabetean zehar ikusitako programen neurketaren bitartez, kontsumituriko unitateen arabera ordainketa inplikaturiko luke edota “programen arabera ordainketa”. Ordainketa-modu hauek kontsumo-moduen aldaketa bat dakarte beraiekin. Ohizko kontsumo editoriala edo TBren eskaintza orokorra, guztiontzakoa, beste eskaintza bereziatugoei ari dira lekua uzten, irratiarekin (FM) hasi baziren ere dagoeneko TBra hedatuz doana, eta hemen in-

dustria editorialean bezalaxe, kontsumoko bi sail agertzen dira: masakoa bata eta errenta-mailen (abonu-ordainketaren) arabera, gusto, maila kultural, adin, zona geografiko, etab.en arabera espezializaturiko publikoena bestea. Honek gero eta zatikapen handiagoa adierazten du irispide eta erreproduzio kultural eta sozialean, Europan, gerraondoan eliteko kulturaren kalterik gabe nagusitu den kultur zabalkundeko eredu paternalista eta demokratizatzailearen aurrean.

2. Kultur kapitalen mugimenduen eboluzioa

Kultur industria⁵ desberdinen artean ezartzen diren nagusitasun eta hierarkiako erlazioak aztertu nahi dira, komunikazioaren nazioarteko egituraren barnean, hala nola kontzentrazio eta barreiadurako forma berriak sektorean. (Ik. ondorengo koa-droa).

2.1. Harreman sektorialak

Kultur industrien jaiotzan materialen industriak izan ziren arren aitzindariak programa-sorkuntzan, bi industri moten desberdintasun eta diferentziazioa oso goiz eman zen. Programen eta edukinen produkzioa, irrati-aparatuak eta kamara edo zine-proiektoreak edo fonografoak saltzeko aitzaki izatetik autonomia osoa eskuratzerira iragan zen, bere lengoaia espezifikoen garapenaren bidez, eta beraiek elikatzen zituen iharduera industrial propioaren garapenaren bidez, programa-produkzioa soilki emanak zeuden enpresa eta taldeak sortuz (Flichy 1982).

Europako irrati-zabalkundearen sareen kasuan, Estatuak hartu zituen bere gain eginkizunak, bere osotasunean. Kostuen arrazoiak, zerbitzu publiko bezala kontsideratuak izateak eta kapital pribatuak beren garapenean erakutsitako interes-ezak, Bigarren Mundu-Gerraren ondotik batez ere (Oriol Costa 1986) argituko dute gure egunotaraino iraun duen fenomeno

hau. Gaur egun telekomunikazioen alorrean dagoen arautegirik ezak (AE 1986) agente berrien agerpena dakar baita emisioen alorrean ere, eta bide honetatik bereizten dira aparatuen industriak (kontsumoko eta telekomunikazioetako elektronika), sareen industriak (inplantazioa edo ezarrera, enpresa publiko edo pribatuen bidetik), sareen ustiapena eta gestioa (kable-sozietate lokalak Frantzia, adibidez), programen industriak (direla banatzaileak eta/edo produktorak) eta baita programatzaileak soilik diren enpresak ere (telebistaren egungo eginkizunik espezi-fikoena). Nahiz eta horietako alor gehientsuenetan diharduten taldeak egon badauden, iharduera horien diferentziazio gero eta handiagoa ikus daiteke, lehiaketazko eta elkarren arteko osagaritasunezko harremanekin.

2.2. Sektorebarneko hierarkia, programen alorrean

Telebistak eginkizun nagusia eta erregulatzaileria betetzen du komunikazio-sistemaren barruan. Zenbait industria (zinea, diskoa eta publizitatea) TBren menpean daude beren diru-sarrerei dagokionez, hein handi batean. Telebistako ikusle goaren neurri masiboak direla eta, beraxe da industria erregina, horretaz gainera berak ezartzen bait ditu beste iharduera kulturalen nabaritasuna (liburuen iruzkinak, bideoklipak) eta baita merkatal produktu askorena ere. Irratia bera bere programa eta ordutegiak egokitu beharrean aurkitu da, TBk ikus-entzule goaren gain erakargarritasun handirik eduki ezin dezakeen gaietan desberdintasunak azpimarratuz.

Gaur egun, joera honen sakontzea antzematen da kanalen ugalketa, sareen hedapena eta programazioen espezializazioaren bitartez, publikoen zatikapen geografiko edo tematikoari begira, baita eremu internazionallean ere. Kanal masibo eta nazionalen eskasia dela eta, telebista-oparotasun handia ari da agertzen, autore askok, arrazoi osoz, "erredundantzia komunikatibo" bezala ulertu eta kalifikatzen dutena.

Kapitalen mugimenduen eboluzioa

	60ko hamarkada	80ko hamarkada
harreman sektorialak	* aparatuen industriren eta programen diferentziazioa. Sareak Estatuaren kontura.	* diferentziazioa, aparatuen industriak artikulatuz, programak, sareen ezerrera eta ustiapena eta programazioa ere artikulatuz.
sektore barneko hierarkia (programen sektorea)	* TB orokorra, nagusia eta kultur industriren multzoaren erregulatuzailea. * kanal masiko eta nazional gutxi.	* TB orokorraren eta espezializatuaren (territoriala nahiz tematikoaren) arteko konbinazioa. * kanal eta sare internazional, nazional, erregional eta lokalen ugalketa
kapitalen kontzentrazioa	* adarbarneko kontzentrazioa. * barne-hazkundera * handien eta PYMEen koexistentzia * monomedia taldeak * integrazio bertikala aurrerantz edo integrazio horizontala (adar-barneko barreiadura) * izaera nazionalako eragiketak.	* adarren arteko kontzentrazioa, merkatal, antolakuntz eta finantz sinergien bidetik. * kanpo-hazkundera * polarizazioa * multimedia taldeak, gero eta espezializazio-osagarritasun handiagoarekin. * harreman-estrategiak * adarrez kanpoko barreiadura eta integrazio globala adar bakoitzean aurrerantz eta atzerantz. * eragiketen izaera transnazionala. Transnazionalizazioa eremu internazional, nazional eta lokalen artikulazio gisa.
kapitalen hegemonia edo nagusigoa	* USAren nagusigoa programetan (eta materialetan)	* hirukoiztasuna (Japonia, USA, Europa) material eta sareetan. Kontraesanezko fase iragankorra programetan.

2.3. Kapitalen mugimenduak

2.3.1. Kontzentrazioa eta transnazionalizazioa kultur industrietan

Oro har, kapitalaren kontzentrazio eta zentralizazioko prozesuek, tamainaren hazkunderaren eta firma edo taldeen botere-

aren ikuspegi bikoitzetik ulertuak, ez dira beti era berean gertatu, sektore eta zona geografiko desberdinen arabera. 60ko hamarkadaren bukaeran hasten den krisi estruktural eta iraunkorrak jauzi kualitatibo bat suposatu du, finantz kapitalaren nagusigoaren pean firma-taldeak eratuz, beren iharduera industrialia produkzio-segmentu jakin batean —sektore batean edo zerikusia duten produktu-gama batean— eta gidatu asmoa duten marko transnazional batean burutzen dutenak hain zuzen. Gaur egun hobekien kokatuak dauden produktu eta marketan abantaila transnazionalen aprobeixamendu hautakorrera iragan gara eta osagarritasun bidez erlazionaturiko produktu edo ihardueratan, sinergia produktibo, merkatal sinergia edo gestioko sinergia esanguratsurik ez zeukaten beste iharduera haiek bertan behera utziz⁶.

Kultur industriak ere erasanak izan dira krisi honetan, eta bereziki merkatuarekin harreman editoriala dutenak —Hollywod-eko gain-inbertsioaren krisia—. 70eko hamarkadan eta 80ko hasieran industria diskografikoaren txanda izan zen; iharduera-zifra altuak oraintxe hasi dira berreskuratzen. Salbuespenak ere badaude, ordea. Telebista, batetik, bere kontsumoa orokortzen den heinean, aisia-denborako lehen ihardueraren lekua hartuz. Telebistaren arrakasta kultur kontsumoan, itxuraz duen doantasanak lagundua dator, beste baldintza batzuren artean. Publizitatea bestetik, —70eko hamarkada bitarteko krisian edukitako zalantza batzuren gainera—, enpresa anuntziatzaileak gero eta merkatu-kuota handiagoak eskuratu nahirik. Gastu publizitarioaren hedapena agertzen da kontsumo-ondasunen enpresentzat iraupen edo hazkundeko baldintza bezala, publizitateko inbertsioen hazkunde-erritmoak mendebaldeko ekonomien BPGen hazkunde-erritmoak baino handiagoak bait dira.

2.3.2. Kontzentrazio-forma ohizkoak

Lehenik produkzio-fase zenbaiten kontzentrazio bertikala agertzen da, hasi lehengaietatik eta produktu bukatua bitartean.

Integrazio-eredu hau, kostuen erredukzioa, hornidura-mailako ziurtasuna, etab.en bila doana funtsean, ohizkoa da kontsumoko elektronikan, usua da industria editorialean —Bertelsmann, Salvat— eta hasia da jadanik agertzen ikus-entzunezkoan —Berlusconi, C.L.T.—. Integrazio bertikal integralaren eredua da Power Corporation enpresa kanadiarra —gaur egun Bruxelles/Lambert bankari lotua— oihanak, zelulosa-enpresak, arte grafikoak, egunkariak, etab. bait dauzka.

Kontzentrazio edo berreiadurako bigarren ohizko mota integrazio horizontala da, adar beraren barruan azken produktu askoren produkzioan datzana. Hauxe da industria editorialen kasua, formatu desberdinetan edukin desberdinak editatzen dituzten aldetik entziklopediak, narrazioak, arte-liburuak, etab. Kontzentrazio-modu hau gero eta ohizkoagoa da eguneroko prentsan, erdiko koadernoen, asteburuko gehigarrien, etab.en bidez.

Estrategi mota honen motibazioa ofizioaren ezagutzak eta sinergia erredakzionalen, dokumentalen eta publizitarioen aprobetxamenduak dakartzan abantailetan, hala nola markaren ospean sustraitzen da.

Azkenik daude konglomeratuak, adarraz eta sektoreaz kanpoko barreiadura bete-betearen oinarriaren gain eratuak. Konglomeratuak, batabestearekin zerikusirik ez duten sektoreetan erabat barreiatzea, 50-70 urteetan gertatu ziren normalean USAn eta urte horietako tipikoa da. Zinearen krisiak Major-ak konglomeratu-korporazio handiek bereganatzea ekarri zuen. Horrela, Coca-Cola, Gulf Oil, etab. komunikazioaren munduan sartu ziren bapatean.

2.3.3. Kontzentrazio-mota berriak

Ohizko kontzentrazio-motak desagertu gabe, ezta gutxiagorik ere, formula berriak agertu dira, aurrekoen aldakinak besterik ez direnak. Horien artean bereiziko ditugu nazioarteko ekonomia-aren joera amankomunak batetik, espezifikoa direneko

kultur sektorean konstata daitezkeenak, eta agertzen diren estrategia nagusiak bestetik.

2.3.3.1. Joera amankomunak

Lehendabizi, firmen egitura ohizkoaren ordeztu ari da Taldeen egitura bat, zeintzuetan loturiko firma desberdinak inskribitzen bait dira. Talde horien artean Talde Transnasionalak nagusitzen dira, estrategia globala aplikatzeko joera dutenak (Michalet 1983; Crisp 1986). Talde transnazional hauek enpresa-konplexuen bitartez dihardute —Bertelsmann, adibidez, 240 enpresatik gora erabiliz aritzen da—. Espainian Timon, Zeta, etab. haien itxura eta eredura sortzen dira, baldintzak, paktuak, etab. negoziatzea ahalbidetuko dien behar adinako neurria lortzeko bidean.

Dena den, beharrezkoa litzateke hiru Talde-ereduren artean bereiztea, segun eta horiek USAtik, Europatik edo Espainiatik datozen, ez bakarrik tamainaren arabera, baizik eta baita iharduera desberdinen integrazio-mailaren eta sinergien aprobetxamenduari arabera ere; horregatik, ezin kontsidera daitezke parekagarriak, ez tamainaren eta ezta artikulazioaren aldetik ere (Guillou 1986, Bustamante, Zallo (ed.) 1988).

Bigarren, herrialde bakoitzean gero eta desberdintasun handiagoa dago adar internazionalizatuen eta etxeko adarren artean (Destanne 1983). Metaketaren baldintzak nazioarteko markoan eta eremu multinazionalean gero eta gehiago biltzen diren neurrian, dinamismo askoz ere handiagoa nabarmentzen da kapitalen mugimenduan adar internazionalizatuetarantz, ohizko eta etxeko industrien kaltetan: guzti honek ohizko industrien arteko matrize nazionalen desartikulazio gero eta handiagoa errazten du.

Hirugarrenik, kanpo-hazkunderen nagusigoa (bategiteak, aliantzak, akzioen eskurapena..) krisi-periodo baten tipikoa da, industrien berrantolamendurako aprobetxatua izaten ari dena, kapitalak gero eta esku gutxiagotan kontzentratuz eta zentralizatuz (Guback 1982; Unesco 1986). Aldi berean, firma edo tal-

de gisa kontzentratu-rikoko enpresek, nazioarteko eskalan operatuz bereziki, hesiak eraikitzen dituzte kapital etorriberrien aurrean, oligopolizazioaren edota lidergoaren bidetik, industri adarrak kontrolatzeko funtsezkoak diren tresnak erabiliz: banaketa-sistemen kontrola, teknologien eskuragarritasuna, marken edo katalogoen diferentziazioa, etab.

Guzti horrek hierarkia internazionala bideratzen du —Estatu Batuen nagusigoarekin (Tunstall 1981)— eta hierarkia horrek, kultur industriaren kasuan, gero eta gehiago eboluzionatzen du kapital estatubatuar, japoniar eta europar handien artean konpartitzen duten nagusigo baterantz (Muchielli 1982), are gehiago industria zenbaiten kasuan.

Azkenik Estatuaren papera birformulatuz doa herrialde guztietan, neokorporatismoa, neoliberalismoa eta eginkizun neoregulatzaile bat konpatibilizatzen dituen neurrian. Estatuaren zereginak kulturaren garrantzitsua izaten jarraitzen du, baina bere egitekoa berriro ere formulatzen ari da zentzu pribatizatzailean zonalde batzuetan (Europa) edo zentzu desregulatzailean beste batzuetan (EEBB). Logika ekonomiko konpetitiboak markatzen ditu Estatuaren interbentzio erregulatzaileak, finantziarioki sendoenak diren enpresen mesedetan.

2.3.3.2. Joera espezifikoko sektore kulturalen

Lehen-lehenik, ekonomiaren beste sektoreetan produktu erlazionatuen gainean ematen den espezializazio gero eta handiagoaren aurrean, eta kultur sektorean 60ko hamarkadan gertatzen zen adarbarneko kontzentrazioarako joeraren aurrean, gaur egun sektorebarneko barreriadura nabaria da: multimedia firmak, hain zuzen (Guillou 1984, 1988). Egun, azken eredu hau zabaldu da industri egitura kulturala duten ia herrialde guztietara.

Bigarrenik, eta nahiz eta enpresa txiki eta ertainetan egiturazko funtzionaltasunak oraindik ere dirauen, bai iharduera sortzaileari dagokionez eta baita merkatuen sorkuntzarako ere, kontzentrazio-prozesu azkar batez kontura gaitzke —enpresen

tamaina-handitzea—. Hori ez da zentralizazioaren sinonimoa derrigor —enpresa operatiboen kopurua murriztea eta merkatu-kuota handiagoa eskuratzea—, baina kasu guztietan baiezta daiteke polarizazio-fenomeno bat, alegia enpresen lehenengo 5-20en aldetik merkatu-kuota garrantzitsu eta egonkorrenak kontrolatzeko saioa.

Ohizko adarretan (edizioan, zinean, prentsan...) joera nagusiak integrazio bertikaleranzkoak izan dira normalean, aurrerantz, banaketarantz —merkatua hustu eta xahutu asmoz, eta eskari lehiatsu baten sarrera kontrolatu asmoz—, edota integrazio horizontalerantz, produktu-gama berriei heldu nahirik —bilduma berriak edizioan, igandeetako koadernoak prentsan, aldizkari espezializatuak—. Gaur egun integrazio bikoitz edo globaleko prozesuak nagusitzen dira, bertikala eta horizontala, kostuak murriztu asmoz eta merkatuak ziurtatu nahirik hurrenez hurren, adarrez kanpoko baina sektorebarneko barreiadurarekin konbinatuz, sinergi pautei baino gehiago, abagaduneko garapen korporatiboei jarraiki.

Hirugarrenez, izaera nazionalako eragiketek transnazionalizazio bati utzi diotela lekua, espazio internazional, nazional eta lokalen artikulazio gisa ulertua. Transnazionalizazioa adar guztietan antzeman daiteke Espainian, arrazoi historikoak direla medio eguneroko prentsa, TBko emisioa eta irrtiaren kasuak salbu. Gaur egun transnazionalak kontrolatzen dituzte publikitate eta diskoa —ez dago inolako enpresa espainiarrik 10 lehenengoen artean—; banaketa zinematografikoa —enpresa handi guztiak edo transnazionalak dira edota Major-ekin edo Mini-Major-ekin eskusibako kontratuak dituzte—; fikzioa eta nazioarteko telebistako informazioa; enpresa editorialen zati bat (merkatuaren % 10) eta aldizkari espezializatuen eta telebistako informazioaren zati handi bat.

Edonola dela ere, eta puntako beste sektore batzuetan ez bezala, atzerapena nabari daiteke produkzioaren internazionalizazioan. Kapitalaren internazionalizazioa bideratzen den hiru estadioetatik (merkatuen internazionalizazioa, kapitalaren

internazionalizazioa eta produkzioaren edo produkzio-kapitalaren internazionalizazioa), komunikazioaren kasuan nazioarteko merkatal elkartrukeak eta filial/sukurtsal banatzaileen ezarrerak (merkatuak okupatzeko) nagusi izaten jarraitzen dute. Oraindik ere salbuespenezkoa da produkzioa beste herrialdeetarako deskokatzea, edota filial/taillerren sorkuntza (Michalet 1983), honek dituen bi aldagaiekin: produktu jakin baten ekoizpen-zikloaren deskonposizioa herrialdeka, edo atzerriko inbertsioak onartzen dituzten herrialdeen espezializazioa, adar baten gama edo aukera jakin batean. Kasu batean zein bestean helburua kostuen murrizketa litzateke. Edonola ere, jadanik hasiak gara ikusten filial/taillerren sorkuntza eremu editorialean eta telebista-munduan.

2.3.3.3. Okupazioko estrategia nagusiak eta multimediak

Lehendabizi, komunikazioaren ekosistemaren aldaketa azkarren testuinguruan, arestian aipatutako fenomenoak direla eta, adar batean lehen posizioen aitzin-okupaziozko estrategiak gailentzen dira integraziozko (edo ilarazko) estrategien gainetik, hau da, sinergien aprobetxamendu edo kostu-murrizketaren estrategien gainetik (Lhoest 1986). Estatu Batuen kasuan, oraindik dirau konglomeratuen fenomenoak —barreiadura sektoreanitz erabatekoa— multimedia eragiketa, zentzu zabalean, komunikazioaren, TBren eta prentsaren korporazio handien ezaugarria izan arren. Korporazio horiek, dena den, beren jatorrizko adarrean oinarritzen dute funtsean bere pisu soziala eta bere diru-sarrerak, negozio-zifrak % 60-70etik gorakoak izanik (Charon 1985).

Bigarren lekuan, ekonomiaren beste sektoreetan produktu erlazionatuen gainean ematen den espezializazio gero eta handiagoaren aurrean, eta kultur sektorean 60ko hamarkadan gertatzen zen adarbarneko kontzentrazioarako joeraren aurrean, gaur egun sektorebarneko barreriadura nabaritzen da: multimedia firma eta taldeak.

Fenomenoa ezaugarritzen ez da erraz. Guillou-rentzat (1984) multimedia estrategia bat definitzea ahalbidetzen duten

ezaugarriak ondorengoak dira: Komunikazioaren eta kulturaren zenbait merkatutan aritzen diren enpresa edo taldeak dira, taldearen negozio-zifra globalean ekarpen esanguratsua eduki behar dutenak, taldeak atal edo iharduera desberdinen arteko sinergia ez-administratiboan mesedea bilatzen du eta. Berak dioenez, internazionalizazioa multimedia estrategiari datzekion zerbeit da.

Seguruenik ez da posible multimedia estrategiaren eredu bat, bakarra eta arautzailea, eta kontzeptuak malgutasunez eta arretaz egokitu beharko du bai taldeen errealitateetara, eta baita errealitate nazionaletara ere. Are gehiago, sinergien bilaketak eraman dezake talde bat adar batean erabat eta zorrozki espezializatzen eta ez multimediaziora.

Multimedia taldeen eraketara daramaten prozesuak zenbait ardatzen arabera analizatuak izan daitezke:

— Ardatz batek espezializazioa kontsideratuko luke barreiaduraren aurrean (Guillou: 1984). a) Espezializazioko estrategia oinarritzko ofizioan (Bertelsmann...) b) Barreiadurako estrategia, integrazio bertikaleranzko joerarekin (Fininvest).

— Multimediak ezaugarritzen dituen beste ardatz bat, konglomeratu-gisako talde finantzario edo industrialekin duen lotura edo loturarik eza litzateke. a) Sektorez kanpoko loturak. Komunikazioaren atala ez da konglomeratu industrial edo finantzario baten zati bat besterik, autonomia gehiago edo gutxiagorekin, (De Benedetti, Bouygues, Pearson...) b) Komunikazio soileko taldeak. Taldeak ia komunikazioaren sektorean bakarrik dihardu. (Maxwell Communication Corporation eta News Corporation, Murdoch-ena)

2.3.3.4. Tamaina kritikoa eta harreman-estrategiak. G0 joko

Multimedia talde desberdinek jarraitutako eredu eta estrategiak zein izan diren alde batera utzita, kontutan hartu beharreko beste puntu bat ere bada: talde europarrek bizkortu egiten dituztela kontzentrazio eta internazionalizazioko prozesuak,

hauek ez bait dira ziurgabetasun teknologikoak eta eskariari buruzkoak murriztera bideratutako dialektika baten emaitzak besterik, firmen tamaina eta boterea gehitzeko mekanismoa ere diren bezalaxe. Komunikazio-talde handien ekintzen azpian dauden logiken adierazle egokia ere gertatzen dira.

Akta Bakarreko Europaren itzalean, firmek talde transnacionalen eraketa amesten dute, produkzio ikus-entzunezkoaren eremuan jadanik planteatzen diren erronka berriei aurre egiteko adinako pisu edo neurriko taldeak hain zuzen. Beste batzuetan kontzentrazioaren aurkako legeriak taldeak muga nazionaletatik kanpo inbertitzera behartzen dituztelako izango da, Hersantent kasuan gertatu den bezala.

Taila edo tamaina kritiko horren bilaketa-prozesuan kanpo-hazkundera erabiltzen da aliantza estrategikoen bitartez; beren erabilera hain orokorragatik aliantzen estrategiak ekarriko dizkigute gogora.

Egunkariek egunero ematen digute komunikazio-taldeen arteko aliantzen berri. Canal Plus eta Bertelsmann elkartzen dira Mendebaldeko Alemanian ordainketako telebista bat ustiatzeko; Berlusconi-k eta Bertelsmann-ek filial bat sortzen dute zenbait aldizkariren ediziorako Italian; Maxwell-ek, Berlusconi, Parretti eta Fiorini-rekin batera (eta hauek Canon, Pathé eta New World Entertainment kontrolatzen dituzte) sortu berria den Time-Warner-en pisua orekatuko duen talde bat sortzeko asmoa dute. Aliantza hauek partizipazio gurutzatuetan gauzatu dira sarritan, askotan bategite edo fusiora iristeko helburuarekin. Horixe da Elsevier taldearen eta Pearson ingelesaren kasua.

Horrela, komunikazioaren sektorea joko-tablero bat bihurtu denean, firmek bere pioiak Go Jolasaren arabera mugitzen dituzte xake-jokoan baino gehiago, posizioak ez galtzera bideratutako estrategiak garatzeko azken finean, besteek ezin erabil ditzaketen espazioak okupatzeko eta baita lehen postuak okupatzeko ere, maila nazionalen lehenik eta Europa mailan on-

doren. Horixe da De Benedetti-k bilatzen duena, edizio eta prentsako lehen talde europarra izatera iristean. Elsevier-ek eta De Benedetti-k amankomunean dute talde handiak osatu nahia, nazioko lehen postuan dauden taldeak, merkatu europarrean leku bat irabazteko bere pioiak han-hemenka hedatuz doazen bitartean. Arrazoi berberak bultzatzen du V.N.U., Holanda-ko lehen prentsa-taldea, EEBBetan dituen aldizkariak salgai jartzera, horrela bere energiak Europan kontzentratu eta 1993an lehen postuan egon ahal izateko.

Aliantzak, ordea, ez dira linealak, ezta betirako ere, Berlusconi-ren eta Bouygues-en aliantzak frogatzen duen bezala, TDF1 satellite frantziarraren kanal baten emakida lortu asmoz kandidatura bat aurkezteko, beste eremu batean, difusioan hain zuzen, betidanik etsai amorratuak diren bitartean.

2.3.4. Hegemonia

Kapitalen hegemoniari dagokionez, Europatik eta Japoniatik EEBBetaranzko inbertsio gurutzuak (Mucchielli 1982) minoritarioak dira oraindik sektore kulturean, beste sektoreetan gertatzen denaren alderantziz. Kapital europar eta japoniarrek beraiei dagozkien espazioen gain egindako kontrol-saioa nagusi da oraindik. Hala ere, enpresa amerikarren erosketaren bidetik hasia da jadanik europar eta japoniarren sarrera produkzio-sistema amerikarrean, talde transnazional bezala eratzeaz gainera, eta oreka hirukoitza ahalbidetzen ari da materialen alorrean —nolabait herrialdeka espezializatuz— eta zenbait edukin-industriatan, nola diren diskoa, publizitatea, telebistako emisioa eta industria editoriala. USAko enpresek, noski, erregularki jarraitzen dute itsasoak zeharkatuz, eta gero eta gehiago. Oraindik egon ez dagoena eta Europak duen erronkarik handiena ikus-entzunezko produkzioa da, bere ikuspegi bikoitzean, esportatzeko moduko telebistako programak eta zinea, zenbait zuzendaritza komunitarioren kezka eta Media programa bezalako inizatiben erdigunean dagoen tematika hain zuzen.

3. Kultur industriak eta euskal kultura

3.1. Kultur industria

Ez goaz euskal kulturaren problematikari buruzko hausnar-keta orokor bat egitera, euskal kulturaren atal bati buruzkoa baizik, atal erabakiorra hori bai, euskal industria kulturaletatik abiaturiko kultur produkzioari dagokiona aztertuko bait dugu.

Proposamenaren bi terminoak, "industria kulturalak" eta "euskal kultura" alegia, sarrera gisa ukitu ondoren, saiaturiko naiz diagnostiko bat formulatzen, zer litzatekeen gaur egun euskal kultur produkzioaren oinarritzko egitura kultur industrietatik, edo nahiago bada, kultura industrializatutik begiratuz gero.

Kultur industriak zer diren definitzeko orduan oinarritzko hiru termino kontzeptual finkatu beharra dago.

Lehenik, *izaera industrial*a dago, dela produkzio edo erreprodukzio-prozedurena, nola den liburuaren kasua (erreprodukzio editoriala), dela produkzio eta transmisio sistemena, hala nola telebista, edota dela prozedura industrialen erabilera baita konfekzioaren eta sorkuntzaren eremuan ere, eta hauen adibideak lirateke diseinua eta baita publizitatea ere.

Kultura sortzeko edo hedatzeko moduaren izaera industrial hau funtsezko osagaia da kultur industriak zer diren eta zein beste iharduera ez diren definitzeko orduan.

Kultur industria ezaugarritzen duen bigarren faktorea zera da, beraiek duten lan kualifikatua oso berezia dela eta *sormen-lan* bezala izenda daitekeela, lan kulturala, prototipoen edo produktu bakarren sortzailea, ondoren industriak erreproduzi ditzakeenak. Horixe da eskuizkribu baten kasua, industria editorialaren bidez formateatua izaten den bitartean industria grafikoak erreproduzitu egingo bait du. Prototipoen sorkuntz edo ekoizpena da, baina ez edozein prototiporena ordea, *edukin sinbolikoa* bait dute, dela informaziozkoa dela sorkuntzazkoa,

ideiekin, kontzeptuekin, sentimenduekin, arte edo formekin iharduncz.

Bestalde, nahiko azkar berritzen dira, kultur industrien ezaugarri da sortzaileak beti ere obra desberdinak ekoitzi behar dituela eta ez da posible, adibidez, eskuizkribu bat beste baten berdina izatea. Industriak ere modu beretsuan dihardu: eguneroko aldizkariak (egunkariak) aurreko egunekoaren desberdina behar du izan. Sortzailearen edo informaatzailearen obra gautzen deneko edukin-mota, edukin "inmateriala" da eta honek arazo-sail bat planteatzen ditu kultur industrietatik pasatzen den obra jakin batek duen balioa neurtzeko orduan. Zenbaitzuk konbentziturik gaude ezen bere balioa neurtzen saiatzeko orduan bestelako produkzio kulturaleri ematen zaien tratamendu bera aplikatu behar zaiela baita kultur merkantziei ere, zenbait faktore zuzentzaile sartuz, hori bai, (konplexutasun-soberakina, adibidez), kultur produkzioaren baliora hurbiltzen lagunduko digutenak. Beste kasu batzuetan kultur merkantziek merkatuak eman nahi dien balio "misterioitsua" edukiko lukete, edota autoreak berak estimaturiko "balioa", edota arrakasta masiboa lortzeko dituen posibilitateen arabera editoreak esleituko dien "balioa". Hau absurdua da. Aipa daitezke osagai-multzo bat, materialak batzuk (erabilitako materialak, lan kualifikatuaren denbora) eta inmaterialak besteak (konplexutasun-soberakina), obra jakin baten balio objektibora hurbiltzea posible egiten digutenak.

Sormen-lan honen beste ezaugarrietako bat da azkenean lortzen den kontsumo-maila, eta honen gain egin daitekeen eskaria, eskari ezezaguna dela printzipioz. Etxetresna elektriko baten edota ibilgailu baten merkatu potentziala neurtzea posible den bezala, kulturaren esparruan egiazko problema bat dago eskari bat estimatzeko garaian, kultur produkzio mota jakin bati dagokionez behintzat. Kultur merkantzien eskaria bera oso ausazkoa da. Filme bat 10.000 pertsonak ikusiko dute mundu osoan eta beste batzuk ordea, Indiana edo Batman adibidez, milioika pertsonak. Non dago desberdintasun horren esplikak-

zioa? Kalitatea izango da edota bestelako faktoreen eragina ote da? Hipotesi bat aurrera dezagun. Kultur merkatuen giroan eta obra bakoitzaren gainean monopolio natural bat dagoen neurrian egiturazko distantzia bat finkatzen da erregulariki balio objektiboaren eta merkatu-balorearen artean, eta honek posible egiten du zenbait obra gainbaloratzea, egungo produkzioaren zatirik nagusia azpibaloratzen den bitartean. Bata ez da ulertzen bestea gabe.

Kultur industrien hirugarren osagai desberdintzailea *eraginkortasun soziala* edukitzea da, gizarte-ehundura jakin bat kohesionatzen duten baloreetan eragina dutelako. Horregatik da hain garrantzitsua analisi ekonomikoekin batera edukinaren, diskurtsuaren, lengoaiaren, narratibaren edota produkzio jakin baterako burutzen diren konbinazio teknikoan analisiak egitea. Eta alor guzti hauek komunikazio-munduari interesatzen zaizkion alorrak dira, ikuspegi, zientzia edo disziplina desberdinetatik.

Industria kulturalen zerrenda bat egingo bagenu industria editorialaz, industria zinematografikoaz eta diskografikoaz hitz egin beharra legoke edizioaren industriak bezala. Eta komunikabideen aldetik prentsa, irratia eta telebista lirakeke. Bestalde bada horiekin lotuak dauden iharduera-sail bat, nahiko espezifikoa direnak eta aipatzea komeni direnak. Publizitatearen kasua litzateke horietako bat, nire eritziz industria sortzaile bat, nahiz eta bera izan (spot edo anuntzio jakin baten) eskatzailearen eta sistemaren merkatal zirkulazioaren prozesu orokorraren eskakizunekiko menpekoen dagoen industria. Kultur industria bat da hala ere, bestelako iharduera-sail osoarekin batera, nola diren gaur egun bai industria amankomunetan (diseinu industrialean) eta baita kulturaletan ere (produkzio bideografikoa, bideo-kaseteak, etab.etan) gero eta eragin handiagoa duten segmentuak. Eta informazioaren teknologia berriei (bideotex, tele-testu, datu-base, etab.i) loturiko beste iharduera guztiak aipatu gabe, etxeko kontsumoari edo kontsumo sozialari, ez enpresarialari, dagokion alorrean.

Hauek dira laburbilduz kultur industriak eta beroriekin erlacionaturiko segmentuak. Horiekin batera daude beste iharduera batzuk, bizi-bizian emandako musika-kontzertuak adibidez, iharduera horri gertu dauden industriekin (industria diskografikoarekin edo erradiofonikoarekin, e.b.) gero eta lotuagoak. Kontzertuak publiko zabalagora hel daitezen errepikatu behar duten arren, eta itzuliaren logikapean funtzionatzen duen artisautzako osagai bat eduki arren, gero eta lotura handiagoak daude iharduera-mota hauen eta kultur industriaren artean. Zenbait kasutan "aurre-industria" batez hitz egitera iristeraino.

Kultur industriaren mundutik aparte geratuko lirateke ohizko artea (astokoaren, eskulturaren, etab.en artea). Teatroa, opera, dantza,... gure hausnarketaren objektua gaur egun kultura dominatzailea den kultur industriaren produktuetera mugatzen bait dugu, gizarte baten baloreak funtsean eta oro har kultura horrexek mamitzen bait ditu. Kultur industria horiek, jakina, gai dira antzerkiaren, pinturaren, operaren, etab.en berezko sormenaren esperimentazioa bere birsorkuntza industrial propiorako zurgatzeko. Pentsa dezagun, adibidez, Opera baten edizio diskografikoan. Ez dira mundu bananduak, bi logika desberdinekin funtzionatu arren.

Kanpoan geratuko lirateke era berean artisautza eta bestelako iharduera zenbait, guztiz garrantzi handikoak, nola diren kultura independentea eta errentabilizazio-logikarik gabeko kultura (partiduen prentsa, fanzineak, irrati libreak,...)

Industria kultural orok kultur kapital bat du, bere kapitala, bere inbertsioa balorizatu eta errentabilizatzen saiatzen den norbait. Zentzu honetan beste industriaren antzekoak dira, kapitala sortu eta balorizatzen dutelako eta lan-indarra erabili eta ustia dezaketelako. Alegia, merkatal helburu batzuen atzetik dabilzan industriak dira, gizarte bat moldatzen duten ametsak, ilusioak, sentimenduak, baloreak eta ideiak bezain baliabide fin eta sentikorrek erabili arren. Horregatik beren garrantzia. Beren edukinagatik, ez bait dira edozein industria bezalakoak.

Halaber, bada diferentzia bat industria kulturalaren eta kultura herritarraren artean, azken honek herrien kultura bizia ordezkatzeko bait du, eta hau ez da ailegatzeko derrigor industria kulturaletaraino. Baina elkarreratzeak ere gertatzen dira. Industria kulturek herri-kulturatik hartzen dituzte elementuak, ondoren erreproduzitu eta eskari bat sortzeko. Herri-musika, adibidez, grabatua eta ondoren editatua izan daiteke. Pentsa dezagun zenbait estilo nobelistikotan ("XIX. mendeko herri-elaberria" edo beste estilo-mota batzuk), azkenerako industriak berak bere gain hartzen dituenak, editatuko den produktuak a posteriori arrakasta bat lortuko duelako, balio estetiko frogatuetatik abiatzen bait da. Hau izan daiteke kasu batzuetan zoragarriak eta, zoritxarrez, gehienetan ikaragarri itsusiak diren "kulebroi" brasildarren arrakasta esplikatzeke arrazoietako bat, telesail horiek Brasileko herri-kulturekin lotzen bait dira, kultur industriak iragazi eta bahetu ondoren noski.

Dena dela ere, herri-kulturaren eta kultur industriaren arteko kontraesana eta aurkakotasuna matizatu beharra egongo da beti.

3.2. Euskal kultura

Argitu nahi nuen bigarren kontzeptua euskal kulturaren kontzeptua da eta horretarako erizpide objektiboetara mugatzen saiatuko naiz. Hemen, Euskadin kulturalki produzitzen den guztia ulertzen dugu euskal kultura bezala. Bai jatorriz euskalduna den kapitala duten enpresa autonomoek sortzen dutena, eta baita Euskadin kokaturiko enpresek produzitua ere, nazionalak izan edo ez. Honekin esan nahi dudana zera da, erizpide objektibista horretatik, kultur planifikazio bati begira, garrantzi bera duela ETBk egin behar duenaz aritzeak edota TVEko zentru erregionalak egin behar duenaz aritzeak.

Gauza bera gertatzen da Radio Nacional de España, COPE edo SER kateen programa erregionalei dagokienez, hau ere eragina ari bait da edukitzen euskal nortasunean, eta beraz ez

bait dira planifikazio batetik edo gutxienez bere edukinei buruzko eztabaida batetik kanpo geratu behar duten enpresak. Euskalduna zer den eta zer ez den zorroztz erabaki ohi duten banaketek azken finean zera egiten dute posible, iharduera-mordo bat lasai asko aritzea, enpresa "ez-euskaldun" eta ukie-zinezko bezala homologatuak dauden unetik beretik.

Bestalde, euskal produkzio kultural bezala ulertzen dut era berean produkzio erreala Euskadin, dela euskaraz dela gatzelani-az.

Azpirarratu nahi nuen bigarren oharra zera da, kulturaz hitz egiten denean kontzeptu materialista honetatik, kultura errealarri buruz ari garela, eta ez existitzea nahi genukeen kultu-rari buruz: herri baten eta bere kolektibo guztien sentimenduak eta iruditeria kolektiboa hezurmamitzen duen kultura hain zu-zen. Ez dago eskusiorik, beraz. Kultura bizi eta erreala guzti horrek analizatua izan behar du, geure errealtate propioaren zati bat bait da.

Gaur egungo kultura, egiaz esperimentatzen duguna, gaur-ko Euskadiren kultura, osagai desberdinen sintesia da. Batetik ohizko euskal kultura, geure arbasoek utzi zigutena, eta euskal kultura modernoa bestetik, geure eguneroko harremanetan gau-zatzen duguna, sistemarekin bateragarriak diren baloreen nugu-sitasunaz. Hirugarren osagaia beste kultura horien zatiak edo atalak osatzen dute, irakas-sistemaren bidez edota komunikabi-deen, musikaren, etab.en bidez sentimendu eta gusto kolektibo-en barnera bilduak izan direnak. Eta guri atsegin izan edo ez, sintesi hori, erreala bestalde, da geure erlazio sozial propioetan eragina edukitzen ari dena, gizartean parte hartzen duen bitarte-an.

Euskalduna zer den eta zer ez den banantzea posible egingo lukeen euskal kulturaren blokeaz hitz egin baino, *euskal kultu-raren mosaikoaz* mintzatu beharra dago. Bere burua ez kanpo-koaren oposizioaz definitzen duen kultura bat, bizipen eta es-perientzia asko, barnekoak nahiz kanpokoak, sintetizatzen

dituen kultura baizik. Honekin gainera eztabaida bat sahiesten da eta eztabaida edo debate horrek, bihurtunetsua eta ahistorikoa izateaz gain, euskaltasuna esentzi moduko batekin identifikatzera garamatza. Esentzia horrekin konparatzeak mugatu eta definituko luke zer den euskalduna eta zer ez. Logika-modu honek metafisikatik asko du niretzat, eta ikuspegi praktikotik zentsura eta erruduntasun kolektiboko joeretara eraman gaitzake, gurea bezalako nazio baten kultur nortasunaren eraikuntz edo berreraikuntz fasean gaudenean alferrikakotzat jotzen ditudan joerak, hain zuzen.

Hori esan ondoren eta hemendik abiatuz, ñabardurak egiten hasi beharra dago. Lehena, euskal kultura errealean orekak ez direla beti gauzarik egoki eta desiragarrienak. Desorekaren lehen faktorea, eta honek gure kultura erakitzeko modua ez dela egokiena suposatzen du, sor ditzakegun kultur foku eta ekoizpenen eta jasotzen ditugun eragin kulturalen artean dagoen desoreka sakonak osatzen du.

Kontutan hartu beharreko bigarren faktore bat diglosia soziolinguistikoaren egoera bera da, euskarazko kulturaren eta gaztelaniazko kulturaren artean egiten ari den sintesia kolokan eta auzitan jartzen bait du.

Arazoa, berriro diot, ez da euskal kultura bere hartan, euskaldunen kultur produkzioa eskasa dela baizik. Partiduen programetan, ordea, euskararen arazoari buruzko interpretazioak aurkitzen dira, desberdinak noski, euskara bait da bertako arazo kulturaren atentziogunea, baina hori guztia bezain garrantzitsua edo are garrantzitsuagoa den zerbaiten falta nabarmentzen da: kultura propio bat sortzeko dugun gaitasuna, herriak eta sortuntzaren leader edo buruek berez sortzen dutena. Horregatik eskuartean dauzkagun bitarteko kulturaleraz, azpiegituraz, sormenaz, partaidetza kultural eta sozialaz gogoetak egin beharra daukagu, eliteentzako soilik litzatekeen kultura batean ez erortzeko, elite horiek, batzuetan, kanpoan egiten denaren interprete besterik ez bait dira. Parte-hartze globala eta kolektiboa bideratu behar da kultur azpiegitura zabalaren bitartez, ez farao-

nikoak derrigor Bilborako dauden proiektuen antzera eta ezta ere ETBren gisakoak derrigor, hemen dauzkagun sormen-arloko erronkekin inolako loturarik gabeko programazio-nahaspila, besterik ez bait da geure telebista.

3.3. Euskal industria kulturalaren menpetasuna

Euskal industria kulturalaren problematikaren lehenengo oinarritzko definizioa bere DEPENDENTZIA edo MENPETASUNA da. Eta dependentzia hori bikoitza da, gainera: transnazionala eta barrukoa. Dependentzia transnazionala ez da euskal osagai espezifikoia, zeren eta foku anglosaxoiarrekiko dependentzi maila bera eduki dezakete, nazioaz gaindi, kultura frantses edo italiarrak; barruko dependentzia, berriz, Estatu espainolaren markoan gauzatzen da, nagusi den kultura gaztelauarekiko menpetasuna, hain zuzen.

3.3.1. Kultur menpetasunaren ezaugarriak

Presio bikoitza honek ikaragarri zailtzen du nortasun nazional espezifiko baten sorkuntza soziala. Dena dela ere, kultura unibertsalaren presentzia ziurtatua baldin badago kulturaren transnazionalen bitartez, inola ere ez dira ziurtatzen, ordea, ez ohizko Euskal Herriaren balore eta eredu kulturalak ezta Euskadi modernoarenak ere... Egungo kultur produkzioaren bidez espresatzen den Euskadi honek ez dauka ziurtatua bere etorkizuna, eta bestalde ez da ematen behar eta nahi adinako oreka eta elkar-harremanik kultura unibertsalaren eta kultura nazionalaren artean. Horregatik, menpetasun bikoitza hau lurralde-eremuen ikuspegitik kontsideratzen badugu, euskal industria kulturek hiru oinarritzko ezaugarri dauzkate. Lehena beren menpetasun edo dependentzia da materialen ekoizpenean eta kultur produkzioarako oinarritzko azpiegituretan.

Bigarren maila kultur menpetasuna da. Eta dependentzia hau hainbat puntutan nabarmentzen da: artikulatu gabeko kultur industria bat daukagu, produkzio propioa oso mugatua da,

kanporanzko produkzioa hutsala edo ia hutsala eta honek kalitate-baremo baten antzera funtzionatzen du beti, erkatze eta parekatzea ahalbidetzen bait du. Eta baita kontsumitzen ditugun edukinetako transnazionalen nagusitasunean gauzatzen den menpetasun kulturala ere. ETB oso gurea izan daiteke, baina fikzioak fikziozko programek zehazkiago esateko euskal kulturaz kanpo dauden parametroei erantzuten diete.

Gure industria kulturala ezaugarritzen duen hirugarren puntua zera da, kultur eskariak eta kontsumoak nahiko maila onargarria dutela, estatuaren batezbestekoa baino handiagoak eta zenbait osagarritan Frantzia bezalako herrialdeekin parekatzeko modukoak. Kontraesaneko errealitate baten aurrean aurkitzen gara, horrela. Kultur kontsumoaren maila nahiko altua da, baina produkzioari dagokionean, ordea, edozein adarretan eta industriarik sortzaileenetan bereziki (edizioan, zinean, diskoan), gure produkzio-maila oso eskasa da. Azken finean kanpoan sortutako kultura bat kontsumitzen ari gara.

Materialen ekoizpenari dagokionez ez da inongo sekretua Euskadin ez dela kultur ekoizpeneko osagairik sortzen (birakariak edo errotatibak, fotokonposizio-sistemak, zine eta TBko kamarak, edizio-mahaiak, elektronika profesionala). Lehen-gaien alorrean aipatzeko moduko salbuespen bakarra paperaren ekoizpenarena da. Beste materialik, ordea, ez dugu ekoizten: bideo-zintak, pelikulak, kaseteak,... Alor honetan autosufizientea izatea ezinezkoa da edozein herrialderentzat, jakina, baina tamalgarria da inolako produkzioerik ez egotea eremu honetan, eta honek dena kanpoan erostea dakar, derrigorrez. Ez da ahaztu behar lehengaiak edo materialak erosten direnean, beroriekin daramaten lanaren antolakuntza ere erosten dela eta baita material horien erabilerak dakartzan errutina profesionalak ere. Beraz, aipatu ditudan ekoizpen-bitarteko horien bidez kultura produzitzeko moduak, ekoizpen-eredu zehatzak inportatzea eskatzen du kultur ihardueretarako, eta honek kezkatzeko modukoa dirudi. Galdetu, bestela, gaur egun sistema informatikoak erabiltzen dituzten kazetariei.

Dependentzia, beraz, kultur produkzioko bitartekoetan, eta dependentzia era berean, *kontsumoaren aparatu bitartekarietan*, nola diren telebistak, magnetofoiak, ordenadoreak eta musika-kateak. Gutxi dira eremu honetan autosufiziente izatea lortu duten herrialdeak, agian salbuespen bakarra Japonia izango da, eta "4 dragoiak" (Taiwan, Hego Korea, Hong Kong, Singapore). Eta kezagarriena zera da, zenbait herrialdetan segmentu jakin batzuk (esan nahi bait da bafleak, ordenadoreen periferikoak,... etab.) bertan egitea lortu duten bitartean, Euskadin, ordea, produkzio-ausentzia erabatekoa dagoela. Telekomunikazioei dagokienez badago gauzatxoren bat punta-puntan dauden euskal enpresa batzuren aldetik, baina kontsumoko elektronikari dagokionez menpetasun-maila erabatekoa da eta honek, noski, bere ondorioak ditu.

Azpiegituren defizita ere aipatu behar da, zenbait alorretan bereziki: laborategi zinematografikoak, zine-kamarak, disko-gintzako ebaketa eta prentsaketa, ordenadore bidezko irudien sintesia. Alor berezitu hauek, pertsonal trebatua eskatzen dute eta Estatu-mailan enpresa gutxi batzuren eskuetan daude.

Baina kultur dependentziaren alorrean intsistitzea gustatuko litzaidake, ez materialen edo kontsumoko aparatuen, azpiegituren alorrean.

3.3.2. Kultur dependentziaren arrazoiak

Euskal Kapitalak historikoki Estatu espainoleko beste lurraldeetaranzko espantsio-joera eduki eta inizatiba industrial ez gutxiren sorreran egon den arren, ez da hori izan kultur produkzio industrialaren kasua, honetan talde espainol edo atzerri-tarrak izan bait dira, publikoak nahiz estatalak, bai zuzeneko instalazioen bidez (TBko sare teknikoaren bidez, adibidez) eta baita komertzializazioko sare baten terminala ezarriz (industria zinematografiko madrildar edo multinazionalen gertatzen den bezala), euskal merkatu osoa ia kontrolatzen dutenak.

Euskal kapitalak azpiegitura industrial-kulturalak garatzeko eduki duen ardura-gabezia horren arrazoietakoa bat euskal kapi-

talaren espezializazio produktiboan aurki dezakegu agian eta kultur produkzioari dagokion ororengana betidanik erakutsi duen interes-falta eta zabarkerian.

Gure kultur industria artikulatu gabe dago oraindik, azpigarapen bat nabarmentzen bait da edizioaren (industria editorialaz ari naiz, zinematografikoaz eta diskografikoaz) eta publizitatearen esparruan. Eta hauetan burutzen da hain zuzen produkzio-rik esperimentalena, ondoren komunikabideen edukinen zati handi bat betetzen duen produkzioa, alegia. Nolabait esateko, beraiek dira herri baten sormenaren termometroa. Esplikagaitza litzateke herri baten indize kultural eta informatiboa, literatura-ren edo entseiuaren ekarpenik gabe. TB zinearen beharrean dago eta F.M.ak ez dira ulertzen industria diskografikorik gabe. Kultur produkzioaren industriarik oinarritzkoenak dira, beraz, lehen mailakoak.

Lehen esan dudan bezala, gure kasuan, gainera, produkzio propioa oso eskasa da, eguneroko prentsaren salbuespenarekin.

Publizitatean, badira enpresa txiki batzuk, baina telebistatik kaleratzen diren kanpaina handiak, baita euskal enpresa eta erakundeenak ere, publizitate-etxe transnasionaletara doaz, eta hemengoentzat apenas geratzen diren prentsarako kanpaina txikiak edo irratirako iragarki xume batzuk. Euskal industria publizitarioa, industria ahula da beraz. Bi bakarrik dira 50 lehenngoetan dauden euskal industriak.

Euskal industria editorialak ez dauzka 30 enpresa besterik, eta euskal barne-produktu gordinaren % 0,04 bakarrik suposatzen dute gaur egun.

Euskal produkzio editorialak Estatu Espainolean egiten den eskaintza osoaren % 4,5 besterik ez du suposatzen gaur egun. 1988an 672 titulu argitaratu dira. 1985ean % 4 bakarrik zen. Gorakada bat egon da, baina beste eskualde batzuetan lortzen ari diren zifretatik oso urruti geratzen da (Madrdek guztiaren % 38 argitaratzen du, edo Kataluniak % 40). Bizkaiak, adibidez, 1985. urtean % 2ko produkzioarekin hirugarren postua

zuen bitartean, gaur egun bostgarren postuan dago. Euskaraz argitaratzen den produkzioari dagokionez, haur edo gazteentzako liburua da bereziki, eta baita irakaskuntzara bideratutako liburua ere, bi sektore horien artean ia % 75 hartuz. Kontutan hartzeko datu bat, Estatuako gainerantzeko errealitatearekin duen kontrasteagatik, zera da, Estatu espainolean % 8 inguru instituzioek argitaratzen duten bitartean, Euskadin erakundeen papera euskaraz argitaraturiko % 25eraino iristen dela.

Industria diskografikoa, bere aldetik, 5 edo 6 enpresa oso espezializatuk osatzen dute. Euskal merkatua, mugatua izanik ere, errentagarria da, eta kasu bakan batzuetan kanpora proiektatu izan da (*La Polla Records* edo *Barricada*-ren kasuak, esate baterako). Normalean tiradak oso txikiak dira, 2.000 edo 3.000 alekoak, eta salbuespenek bakarrik (Benito Lertxundi edo Oskorri dira aipagarrienak) lortzen dute 10.000 aleatik gora saltea.

Industria zinematografikorik ez dago, bere horretan. Dagoena segmentu edo atal jakin bat da (zuzendaritza zinematografikoa, baliabide propiorik gabeko produkzio-etxe zinematografikoak,...). Produkzio-zikloaren bestelako atal batzuk ordea ez daude ordezkatuak gure artean. Produkzioa, txikia izateaz gainera, jendearen kontsumoko kultur mailarekin kontraesan dago (urtero 1.475 pelikula ikusten dira). Arazoa ez da auto-sufizientea izatea, ordea, India, Japonia edo SESB diren bezala. Euskadiren asmoa, sorkuntzen presentzia handiagoa lortzea litzateke agian, ez hainbeste kopuruz, baina kalitatezkoak eta eraginkorrak. Zinearen kasuan 15 produkzio-etxe dauzkagu eta urtero batezbesteko produkzioa (guztiena batera hartuz) hiru-bost filmeluz eta 15-20 filmelaburrekoa da, euskal kontsumo kulturalarekiko erabateko desproporzioan.

Izan ere hortxe daukagu ikaragarritzko hutsunea, masa-komunikabideen garapen handiarekin bete-beteko kontraesanean. Euskal prentsak, adibidez, badu esperientzia informatiborik, profesional prestaturik, egunkaririk... eta, beraz, egiazko kapaziterik.

Irratigintzan garapena eskasagoa izan da eta desoreka garantzitsuak nabarmentzen dira. Banaketa-erizpideak, banaketa erradiofonikoarenak hain zuzen ere, oso eztabaidagarriak izan dira. Lehendik bazegoen informazio-oligopolioaren sendarpenari eman zaio lehentasuna. Jadanik bazuenari gehiago eman zaio eta ezer ez zuena desagertarazi nahi izan da, kontzesioak ukatuz. Bide batez zenbait indar politiko saritu dira. Irratiaren funtzioa zer den ulertzeko ikuspegi murriztuz eta estu batetik abiatzen da kontzesioen sistema. Baina desoreka hain nabarmen guzti horien gaineratik irratia garapena eman da, bai bertako kateak eta baita maila nazionalakoa ere, lokala eta espezializatua.

Telebista munduan hortxe daukagu ETB, iharduera profesionalak, edo informazio eta errealizazio-mailako esperientziak sortuz doana, gaur egun Euskadiko ondare kulturalaren eta ikus-entzunezko produkzio-gaitasunaren erakusgarri. Beste gauza bat da, eta tamalgarria zinez, informatibo-mota jakin bat egitea, edo unean uneko gobernuarekiko morrontza-maila bat onartzea, edota fikziorik ez egitea. Adibidez ETB-2an, fikzioa, filmeak edota telesailak, kanpokoak guztiak, programazioaren % 50 izatera iritsi da. Eta hori nahikoa eta gehiago arrazoi da esfortzu bat egiteko produkzio-mota honetan, kultur nortasunaren ikuspegitik. ETB-lean, de facto, fikziozko programazioa % 20-25ekoa da. Bikozketak beharrezko kostua suposatzen du ikuspegi soziolinguistikotik, baina edukinek, amerikarrek izaera unibertsala emanez beren ezaugarri propio bezala homologatu dituzten balore kulturalen kutsua daramate.

Ikus-entzunezko eremuan produkzio-etxe bideografikoak dira gure itxaropen kasik bakarra. Informaziozko bideoak eta dokumental publizitario eta industrialak egitera jarritako produkzio-etxeak 40 inguru dira, eta ikus-entzunezkoaren etorkizuneko planifikazioan oso baliagarriak izan daitezkeen esperientzia, ezagutza, etab.en sail handi bat sortzen ari dira.

Kontutan hartu beharreko beste faktore bat ere badago: kanporako ez dugula inolako kultur produkziorik burutzen. Nahiz

eta literatur obraren batek, entseiuren batek,... Estatu espainoleko mugak gainditzea lortu, egia da esportatu izan diren produktzio horietatik (Mocedades-en gisako adibideak aipa genitzake) gehientsuenak kultura gaztelauaren barruan funtzionatu dutela. Aurretik Estatu espainolean eduki dute arrakasta eta Estatu espainoleko industriek sustatuak izan dira.

Transnasionalean nagusitasunari buruz ez dut intsistituko, ez bait dut uste desberdintasun handirik dagoenik Euskadin eta Estatuko beste lurraldeetan gertatzen denaren artean. Hortxe dago, adibidez, zinareen kasua, eta hemen filme atzerritarrek Euskadin botatzen diren pelikulen % 85 suposatzen dute. Madriden edo Bartzelonan dagoen proportzio bera.

Hala ere, pesimista eta ezkorrak irudituko zaizkigun xehetasun horiek guztiak, komunikabideak eta enpresa bideografikoak salbatu ditudan arren, *euskaldunon etxeko ekipamenduari eta kultur kontsumoarekin* aurrez aurre daude. Kultur Ministraritzak, Eusko Jaurlaritzak eta Ekonomiaz taldeak 89ko udaberrian egindako ikerketek eskainitako zifrei bagagozkie (García Olea eta Carlos San Martín), kultur ekipamenduen desberdintasunak daude Estatuaren eta Euskadiren artean. Adibidez: etxean liburuak edukitzea. Estatu espainolean, oro har, % 80 da etxean liburuak dituela onartzen duena. Euskadin, ordea % 92. Batezbesteko irakurketari dagokionez, asteroko zifra 3,2 ordutakoa da Estatu espainolean eta Euskadin, berriz, 7,5 ordukoa. Zifra hauek tentu handiz hartu beharrekoak dira, baina erakusgarriak ere bai, gutxienez.

Prentsaren hedapenari buruz, batezbestekoa 80 alekoa da mila biztanleko Estatu espainolean, oro har. Euskadin, ordea, hedapena 143koa da mila biztanleko, Italiako zifraren gainetik hain zuzen.

Musika-entzunaldiari eta zinera joateari dagokienez batezbestekoak estatalak baino handiagoak dira eta gauza beretsua esan daiteke etxeko ekipamenduari buruz: irrati-kaseteak, diskogailuak,... Diskogailuen ekipamendua Estatu espainolean,

adibidez, etheen % 29an ematen zen 1985ean, eta Euskadin % 41ean. Bideoari dagokionez, Estatu espainolean mila familiatik 78k zuten bitartean, Euskadin zifra 100 aparatukoa zen mila familiako. Liburutegi publikotan eta bertarako asistentzian, ordea, atzetik gabiltza.

3.4. Lehentasunak politika kulturallean

Lehenik eta behin, kultur-azpiegitura lokalak (kultur etxeak), subentzioak edota diru-laguntzak sustatu eta indartu izana egokia eta komenigarria izan arren, oreka handiagoa bilatu beharko litzateke kultur sorkuntzaren eta hedapenaren fase bakoitzari (sorkuntzari, produkzioari, banaketari eta hedapenari, alegia) eman beharreko laguntzen artean.

Bigarrenik beharrezkoa da hain hutsik dagoen kontzeptu hori, hiritarren partaidetza hain zuzen ere, edukinez betetzea. Eta honek zera esan nahi luke, Irrati eta TBko programazioak definitzea ez litzatekeela izan beharko zuzendari orokor batek edo politikarien Administrazio-kontseilu batek hartutako erabakia, nahiz eta pertsona horiek hauteskundeetatik atereak izan, Euskadiri interesatzen zaizkion edukinak eta lehentasun kulturalak, eztabaida irekian, eztabaida nazionallean, definituko litzaketan hiritarren erakunde eta asoziazioek erabakitako gaiak baizik.

Planteatu nahi nuen hirugarren kontzeptua zerbitzu publikoaren kontzeptua birdefinitzearen beharrezana da, euskal industria kulturalak, publikoak zein pribatuak, ondare sozialaren zati bat direla ulertzeko moduan definitu hain zuzen ere.

Laugarren kontzeptuak zera dio: telebistako zerbitzu publikoa birdiseinatzen bada, kontutan eduki behar direla bai ETB, bai TVE eta baita pribatuak ere. TVE-k, adibidez, ez luke izan behar uharte bat, hemen kokatua dagoen kanpoko telebista bat. Gure eguneroko errealitatean eragina duenez, hemendik disziplinarikoa kultur planifikazio bat ere eman behar litzaioke.

Bostgarrenik, bertako produkzioaren eta kanpoko produkzioaren arteko oreka, gaur egungoak ez diren beste termino batzuetan birdefinitu behar litzateke.

Eta azkenik, teknologia berrien ezarpena aurrez diseinatu behar da. Egiten ez bada, zera gerta daiteke, talde transnazional handien eta hauen eranskin lokalen etekina ateratzeko beharrian industrialak nagusitzea eta hemendik bertatik sortutako proposamen kulturalak ezerezean geratzea.

*Euskaratzailea: Jabier Agirre
R.Z.*

-
- ¹ Kultur industria bakoitzeko lan-prozesuetan gertatutako ezaugarri eta aldaketen xehetasunak ezagutzeko ik. Zallo, R.: *Economía de la comunicación y la cultura*, Akal, Madrid, 1988.
 - ² Taylorismo deritzo plano mikroekonomikoan "lanaren zatiketa bikoitzari, horizontala batetik (eginbeharren partzelazioa) eta bertikala bestetik (sorkuntzaren eta egikaritzaren banantzea)" Pastré 1984:26.
 - ³ Fordismo bezala ulertzen da maila tekniko eta produktiboan lanaren zatiketa horizontalaren eta mekanizazioaren areagotzea, hala nola piezen fluxu-prozesua; eta neotaylorismo edo neofordismoa bezala printzipio automatikoaren eta informatikoaren sarrera (Gomez Uranga 1988). Fordismoa kultur eremura aplikatzea ez da bideragarria produktuaren sorkuntza eta moldatze-faseei dagokienez.
 - ⁴ Paperean inprimaturiko egunkariaren heriotzari buruzko aurrikuspenak espekulazio hutsa besterik ez ziren izan.
 - ⁵ Kultur industria terminoarekin izendatuko dugu "edukin sinbolikoa duten merkantziak ekoizten dituzten adar, sail eta ihardueren multzoa, lan sortzaile baten bidez sortuak, balorizatzen den kapital batek antolatutak, eta kontsumoko merkatuetara bideratuak, erreproduzio ideologiko eta sozialeko funtzioarekin", (Zallo:1988).
 - ⁶ Gulf Western da adibide bat. Bere *deskonglomerazioak*, 1983an hasi bait zen, media-tan espezializatzerara darama, Paramount Communications-ekin.

Eduardo Txillida euskal eskultorearen lanari hurbiltze apala

Amaia Iturbide

Ez naiz Arte Ederretan lizentziatua, baina bai, ostera, artezalea; artearenganako grina eta jakinmina aspalditik sentitu izan ditut. Aspalditik ere datorkit gure eskultore handienetako honen lanarenganako mireспен adina begirune, zerbait sakona komunikatzen didalako. Zerbait hori arteari dagokionez, batez ere, hitzez adieraztea eginkizun erreza ez den arren, artikulu hau moldatzeari ekingo diot neure intuizioaren eskutik.

Euskal Herriari lotua dagoela adierazi nahi dut ezer baino lehenago. Lan- zein diseinu-grafikorako zuri-beltza bakar-bakarrik aukeratzean, adibidez. Txillidaren zuri-beltzak zaharrak dira. Koloreek gure arbasoak ekartzen dizkirate niri gogora, haien erlijiosotasuna, soiltasuna: mundua ikusteko modu eta neurria. Zuri-beltzez egindako dibujoetan, ezagutzeko asmoz gelditu ga-be marraztuz doan barruko ibilbide bat antzematen dut eta, horrela, Euskal Herriko Unibertsitaterako sortu zuen anagraman, nire irudiko, galdera gisa aurkezten du Euskal Herriaren mapa, bere kabuz bide bakar bat urratzen ibili badabilen laberintoa: betiko Euskal Herria, baina plurala. Zenbait lanetan darabiltzan

formak, alde batetik, gogorrek dira, bortitzak, zerbaitetik defenditzeko keinudunak, agian, eta burdinaren zuzentasun gihartsuen izpiritua daukate; eta, bestaldetik, samurrak dira, euskal izaeraren ezaugarri diren sentiberatasuna eta indarraren uzta-kereta gogora ekartzen digularik, lema beti gogortasunak hartzen duen arren. Lan grafikoan ere, tentsioan kontrajarririk geroan baretzen diren marrak aurki ditzakegu. “Dentsitate” eta “interioritatea” dira beste bi hitz klabe. Bere eskulturek ez dute bapatean adiera erakartzen, ez dira azaleko argitasunekoak; aitzitik, barrura begiratzen duen argiaz (bera argi beltz batez mintzo da) bilduta daude, poeta bati dagokion barruko hausnarketa luze bezain zail baten ondorioz, dentsoak dira, beharrezko marra juxtu, benetako, euskal erakoen jabe.

Bere lehen iturria, Euskal Herria, golkoan gordeta, barruari zintzoki, leialki obedituz eta pausoz pauso gaudituz doan espiral-mugimenduzko bide pertsonal batetik abiatuta, Txillidaren emaitza artistikoa elementu batzuen zubia, enkontru-leku sotila da. Euskal Herriaren konnotazio etnikoak gaurko munduak eskaintzen dituen aurrerapen teknikoekin bat egiten du, ikuspegia zaharberrituz eta etorkizunaz galderen bidez mintzatuz; oinak herriaren lurrean tinkaturik, gorantz mehetzen ditu abarrak, mistikaren zuhaitz batek egingo lukeen antzera, herrien ahots-federakuntza den Europarantz. Luzatzeko ez ezik, zabaltzeko ere joera du; hor daukagu, esaterako, lehen aipatutako Euskal Herriko Unibertsitatearen anagrama nola zabalari ematen zaion. Tipitasunaren ikutua duen anagrama kuttun honek Salvador Espriuren “Abesti bioztun bat entzun naiz” izeneko poemaren ahalpadi-zatitxo bat ekartzen dit leunki burura; honelaxe dio:

*“Clars soles dibuixadissims,
terra petita en pau.
Com que se sap petita,
obre portes a mar.”*

[“Ilara argi nabarmenegiak, / lur ttikia baketan. / Txikia dela jakinez, / itxasora ate zabal.” Itz.: Maite González Esnal & Jon Kortazar]

Euskal literaturan ere, esperantzari irekitzen zaion leihoaren irudia sarritan errepikatu izan da. Ikus dezakegunez, gure he-

rriaren aurrera ateratzeko nahi sutsua kulturaren arlo askotan eta itxura desberdinetan gauzatu izan da behialatik.

Zabaltasunaren inguruan piska bat gehixeago matizatuz, eta Koldo Mitxelenak behin euskarak bere espazio propioa behar zuela esan zuen esaldia paralelismotzat hartuz, Txillidaren eskultura erraldoiek bere espazio zabala eskatzen dutela esan ahal da. Dimentsio handien zergatia, barrurantz izugarriki hazten diren eskultura hauen zergatia, nire ustez, arnasten duten izpiritueltasunean datza, ikusleak askatasun eta bakezko tenperaturaren biltzeko gaitasun berezia bait dute; edo Jorge Guillén-en esanetan, "lo profundo es el aire". Hala izanik, Txillidaren unibertsoan, lekuak aparteko garrantzia dauka, distantzia ardatz-tzat hartuta, eskultura bat puntu batetik zein bestetik estimatzea zeharo desberdina suertatzen delako, aldakorra delako, bizia. Jarrera honek artelana moderno bihurtzen du, interpretaziorako zabala. Kalkulu matematiko zehatzez eta adimen argiko esku batzuez eginak daudela esan daitekeen bere eskultura guztietan, lanak daraman kreakuntza-bilakaeraren garapen-uneak agerian uzten ditu zabaltasunaren mesedean.

Zabaltasunarekin batera arintasunaren doinua zizelkatzen jakin du. Harria, burdina eta hormigoia bezalako gaiak, borrokatzeko jaio direnek, zerbait airezko, ametsezko, musikazkoa dirudite batzutan; dekoratiboak, jolasgarriak direla esango nuke. Kontrastasan honek demaio originaltasuna. Bestaldetik, eduki zuen iragan kirolariak eta bukatzeaz lagatutako arkitektura-ikasketak ere zantzurik utzi diote.

Omenaldi ttiki, borondatez zaindu hau amaitzeko, bere obra guztian zehar apaltasuna, elkartasuna, bizitasuna eta emankortasuna bezalako kontzeptuak irakur ditzakedala baieztatzen dut ezpairik gabe, Txillidak berarentzat ez ezik, besteentzat ere isilik eta etengabe lanean diharduelako. Herri bat zaratarik egin gabe ere maite daitekeelako maisu-ikasbide ederra eskaini digu.

A.I.

JAKIN

EUSKALDUNTZE-ALFABETATZEAK BIDEGURUTZEAN

Euskararen lege-ahuleziak
Kultur industriak eta ekonomia
Eduardo Txillidaz

Uztaila
Abuztua

59

1990

The logo for 'JAKIN' is rendered in a bold, black, stylized font. The letters are thick and blocky, with a distinctive dot above the 'i' in 'JAKIN'. The logo is positioned in the lower-left quadrant of the page, set against a white background. A large, dark grey, abstract geometric shape, resembling a stylized 'N' or a series of overlapping triangles, dominates the right side of the page, extending from the top right towards the bottom right.

JAKIN

Tolosa hiribidea, 103, 1-C – 20009 Donostia

Tel.: (943) 21 80 92